

Históriák

A KECSKEMÉTI MÉDIACENTRUM HELYTÖRTÉNETI MAGAZINJA

◆ A STEINHERZ RUDOLF-
GYILKOSSÁG KULISSZÁI

◆ DÉKÁNY ANDRÁS ÍRÓ,
KECSKEMÉT SZÜLÖTTE

◆ „A MI HÍRES PIKTORUNK”
150 ÉVE SZÜLETETT
FÉNYES ADOLF

◆ MI IS AZ AZ ARANY
HOMOKI NYAKOLAJ?
A BARACK ÉS A PÁLINKA
KECSKEMÉTI GYÖKEREI

◆ A KATONA-KULTUSZ
KECSKEMÉTEN

◆ BORBÉLYOK, BÁBÁK
A 18–19. SZÁZADI
KECSKEMÉTEN

◆ A SZÉKTÓI FÜRDŐ
ÉVSZÁZADOS
TÖRTÉNETE

◆ BOZSÓ JÁNOS
ÖRÖKSÉGE

DUNA CÉGCSOPORT

A 100%-ban magyar tulajdonban lévő vállalatcsoport, a Duna cégcsoport a hazai mélyépítés egyik meghatározó szereplője. Csoportunknak 10 főépítés-vezetősége és 8+1 aszfaltkeverő telepe van. Megbízható és minőségi munkát végzünk az ország egész területén, de a kivitelezési tevékenységünk kiterjed Románia területére is. Közel 490 dolgozónak és számos alvállalkozónak nyújtunk biztos jövedelmet, megélhetést.

A Duna cégcsoport jelentős referenciákkal és pénzügyi erőforrásokkal rendelkező tagjai kizárólag magyar tulajdonú építőipari kivitelező és szolgáltató cégek. A cégcsoport vezető vállalkozása, zászlóshajója a Duna Aszfalt Kft., kiemelt megrendelőinek számít a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. és a Magyar Közút Nonprofit Zrt.

www.dunaaszfalt.hu

FÓKUSZBAN A KÖRNYEZETVÉDELEM

A Duna cégcsoport alapvető értéként ismeri el a környezetvédelem és a fenntartható fejlődés fontosságát, gazdasági és társadalmi jelentőségét. A kivitelezések során különös figyelmet kap az állat- és növényvilág védelme, a lakosság életkörülményeinek hosszú távú javítása. A Duna Csoport több innovatív technológiai megoldást dolgozott ki, melyekkel még inkább környezetbaráttá, gazdaságossá tehető az útépités. Ilyen a LEA (Low Energy Asphalt), a recycling rendszer, az ecobondos talajstabilizálás, az anion aktív emulziógyártás és a 100%-ban mart aszfalt felhasználásával készülő kátyúzó anyag.

A borítón a Széktói strandfürdőt (1932) ábrázoló kép látható
(Forrás: KKM, Történelmi gyűjtemény, ltsz.: 82.30.20)

A hátoldalon a Zsinagóga az 1960-as években.
Az 1970-1974 között lezajlott felújítási időszak kapcsán
felmerült színezési terv
(Forrás: KKM, Történelmi gyűjtemény, ltsz.: 76.25.7/4)

BEKÖSZÖNTŐ

Ha Kecskemét, akkor barack. Sőt: barackpálinka. Történelmi, kulturális (ön)definícióknak, tetszik, nem tetszik, örökségünk ezen része elválaszthatatlan alkotóeleme. Ha külföldi delegációkat vagy turistacsoportokat kérdezzünk arról, hogy melyik az a szó, amelyet nálunk járva a leggyorsabban elsajátítottak, akkor a képzeletbeli kérdőívek első három helyén biztosan szerepel a „barack” és a „pálinka” szó. A Hírös História legfrissebb számában Hajagos Csaba alapos tanulmányát olvashatják a kecskeméti pálinkafőzés gyökereiről, tágabban értelmezve a helyi szeszipar mérőldköveiről. A Kecskeméten a XVI. század végétől vannak már nyomai az „égett bor” jelenlétének, hogy a későbbiekben mind nagyobb teret nyerjen a barackpálinka, a pálinkafőzés. Hogy ezek a hagyományok életben tarthatóak-e, mi több, Kecskemét városi marketingjében hangsúlyos helyen szerepeltethetőek-e, azt a jövő eldönti majd – mi úgy hisszük: IGEN.

Egy mára elfeledett, de nemrégiben még hihetetlenül népszerű ifjúsági regényírónk, a Kecskeméten született Dékány András pályáját mutatja be Bihari Zoltán cikke. A Matrózok, hajók, kapitányok, a Kossuth Lajos tengerésze, az S.O.S. Titanic és más művek szerzőjének útja a hírös városból a fiúmei Tengerészeti Akadémián át a budapesti színházi világig vezetett. Szintén Bihari Zoltán dolgozta fel a 30-as évek legnagyobb port felvert bűnügyének, a kecskeméti Steinherz Rudolf meggyilkolásának titokzatos ügyét.

A kecskeméti zsinagóga történetéről ifj. Gyergyádesz László írt. Szintén ő idézte fel a 150 éve született Fényes Adolf élettörténetének érdekes állomásait. A Katona-kultuszról Székelyné Kőrösi Ilona állított össze kiváló tanulmányt, Bozsó János pályájáról fia emlékezett meg – és szerencsére friss lapszámunk még tartogat további számos tartalmas, izgalmas, tanulságos cikket, értekezést.

Kérjük, kedves Olvasó, fogadja legalább oly jó szívvel helytörténelmi magazinunk legújabb számát, amilyen lelkesedéssel azt elkészítettük!

Bán János
főszerkesztő

A KIADVÁNY MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTA:

PALLAS ATHÉNÉ
DOMUS MENTIS
ALAPÍTVÁNY

KECSKEMÉT
MEGYEI JOGÚ
VÁROS
ÖNKORMÁNYZATA

KECSKEMÉTI KATONA
JÓZSEF MŰZEUM

TARTALOM

Portré Dékány András író, Kecskemét szülőtte	5
Jelkép 80 éve nyitotta meg újra kapuit a Széktói strandfürdő	8
Mi is az az arany homoki nyakolaj? A kecskeméti barackpálinka eredettörténete	10
Az égett bortól a pusztá-koktélig. Mozaikok a kecskeméti szeszipar történetéből	14
Kecskeméti „nagyjaink” Két nap a Katona-kultusz történetéből	16
Kecskemét virilisei 1929 és 1938 között	20
Értéktörzök „Szarvasszarva, vakondszíve...” Gyógyászat, gyógyítás Katona József korában	24
Aki már életében legendássá vált: Bozsó János	28
Üzenet a Nagy Háborúból Kecskeméti laktanyák és kórházak a sebesültek ellátásában 1914 és 1918 között	32
Évfordulók „A mi híres piktorunk” 150 éve született Fényes Adolf	37
KorSTÍLUS „Az egy igaz Isten dicsőségére épült” A kecskeméti nagyzsina góga építéstörténete	42
Egy belvárosi motívumról. Perlrott Csaba Vilmos: Kálvária	47
Portré A Steinherz Rudolf-gyilkosság és ami mögötte van	50
Kecskeméti lelkészdinasztiák Interjú Sárkány Tibor nyugalmazott evangélikus esperessel.....	56
Kecskeméti krónika A hangszerkészítő festőművész, Molnár Zoltán portréja	60
125 éve hunyt el a szabadságharc tábornoka, Klapka György	60
Múlt és jelen az évfordulók tükrében	61
Nemesen kezdte, folytatta és végezte. 200 éve született Fördös Lajos református főesperes	62
Búcsúunk Tőled Kedves Barátunk, Tagtársunk! Székely György (1955–2017)	63

Szerzők:

Bihari Zoltán újságíró
(Kecskeméti Médiacentrum)

ifj. Bozsó János elnök
(Bozsó Gyűjtemény Alapítvány)

ifj. Gyergyádesz László
művészettörténész, gyűjteményvezető
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Hajagos Csaba történész, muzeológus
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Mészáros Ágnes
néprajzkutató, főmuzeológus
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Székelyné Kőrösi Ilona főmuzeológus
(Katona József Emlékház)

Varga Géza újságíró
(Hírös Naptár)

*Köszönetet mondunk Kiss Béla
műtárgyfotósnek, aki a Kecskeméti
Katona József Múzeum állományában
őrzött műtárgyakat fotózta
és a képeket feldolgozta*

*Köszönetet mondunk a Magyar Nemzeti
Galériának, a Kieselbach Galériának
és a Virág Judit Galériának a Fényes
Adolf-képek reprodukcióiért és a
megjelentetésükért, s külön Kieselbach
Tamásnak a Perlrott Csaba Vilmos
művéről készült fotóért
a 49. oldalon (felül jobbra).*

DÉKÁNY ANDRÁS ÍRÓ, KECSKEMÉT SZÜLÖTTE

Bár kalandos pályája során számos helyen megfordult, Dékány András, a világot az író, szerkesztő-újságíró életútja mégis a híros városban kezdődött.

A Dékány név nem ismeretlen a kecskeméti körökben, hiszen történetük szinte egybeforrt a város történelmével. A család XVII. századi megjelenését követően hamar előkelő szerephez jutott a település életében, amiről a kecskeméti levéltár anyaga is tanúskodik. Bár családfájuk igen szerteágazó, azért érdemes megemlíteni Dékány András nevét, aki 1675-ben már birtokos lett.

A kiterjedt família legnagyobb részét gazdálkodó volt, de akadt közöttük iparos, kereskedő és – a kor megfogalmazása szerint – tanult ember is, azaz pap, tanító, jogakadémiai tanár, igazgató, városi tanácsos és más városi, megyei és magántisztviselő, bíró, törvényszéki ügyész, miniszteri osztálytanácsos. A család női ágon is rengeteg rokonsággal bírt.

Korabeli levéltári anyagok is említést tesznek róluk: „Adja az ég, hogy a nagy-kiterjedésű családban, kiknek tagjai közül többen a csatában, a haza és szabadság védelmében résztvettek, sőt némelyek elesetek. Most legutóbb is, többen közt az öreg bíró testvérbátyja, felszentelt pap, tanár, 48/49-ben honvéd kapitány volt stb. Soha ne legyen köztük más, mint jó honpolgár s honleány.”

De még a hétköznapiak során is használtak velük kapcsolatos mondást az em-

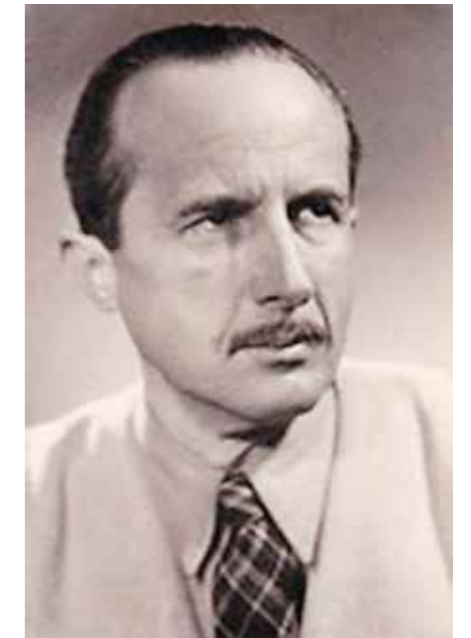
berek: „Sok jó monda él róluk a nép ajkán: Jól jár, mint a Dékány ekéje!”

Dékány András annak az id. Dékány Imrénének a leszármazottja, aki 1793. július 1-én született és 85 éves korában, 1878. november 12-én hunyt el. Dékány Imre Kecskemét szabad királyi város törvényhatósági bizottságának volt tagja.

Felmenői között akadt bohém dalszerző, családkönyvszerző egyaránt. Ebben az időben már találkozhatunk a család által használt „déványai és kérszigeti” előnévvel is.

Szülei Dékány János és Vályi Gabriella Sarolta. András fiuk 1903. január 11-én született a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéhez tartozó Kecskeméten. Iskoláit is itt végezte, de volt a Nautica, azaz a Tengerészeti Akadémia utolsó évének elsőéves hallgatója is Fiumében.

Valószínűleg az I. világháborút követő zűrzavaros évek késztették arra, hogy 1920-ban, miután Kecskeméten leérettségizett, elhagyja hazáját. Angliába költözött, miközben Európában is sok helyen megfordult, többek között a Ruhr-vidéken is. Az itt megszerzett élményei, tapasztalatai későbbi műveiben vissza is köszönnek. Volt tengerész, asztalos, műszerész, gyári munkás, tisztviselő, sőt ügynök is, amire éppen szükség volt. Figyelme ennek ellenére már az írás felé fordult, hiszen egészen 1926-ig több fővárosi lapnak is küldött tudósításokat külföldről. Úgy tűnt, megtalálta ezzel számítását, hiszen hazatértét követően már

a Franklin társulat által kiadott Tükörben és a Herczeg Ferenc féle Új Időkben is publikált. Már nem költözött vissza Kecskemétre, Budapesten telepedett le (II. kerület, Lőrántffy Zsuzsanna utca 8.). Állandó munkatársa lett 1927-től 1934-ig a Magyarországi, 1934-től 1941-ig az Új Magyarországi lapnak, ahol már szerkesztőként dolgozott, de külsőként a Tormay Cecile szerkesztette Napkeletnek is írt kritikákat, valamint regényét is leközölték a folyóirat mellékletében. Ebben az időben, a 30-as években

HÍRÖS HISTÓRIÁK

A Kecskeméti Médiacentrum
helytörténeti magazinja
3. SZÁM (2017. NYÁR)
ISSN 2498-4957

KIADÓ:
Kecskeméti Televízió Nonprofit Kft.
6000 Kecskemét, Szabadság tér 2.
telefon: +36 76 570 440
e-mail: info@hiros.hu

FELELŐS KIADÓ,
FŐSZERKESZTŐ:
BÁN JÁNOS
(ban.janos@hiros.hu)

FELELŐS SZERKESZTŐ:
HAJAGOS CSABA
(hajagos.csaba@kkjm.hu)

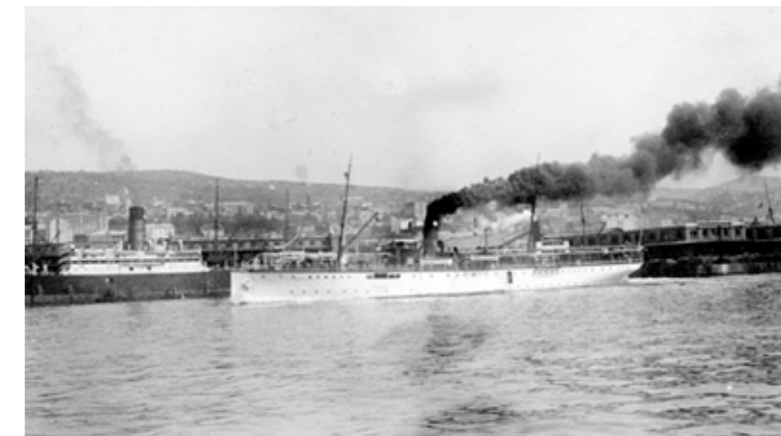
SZERKESZTŐ:
IFJ. GYERGYÁDESZ LÁSZLÓ
(gyergyadesz@gmail.com)

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS:
EURO BIOINVEST KFT.

KORREKTOR:
VARGA GÉZA

MARKETINGMUNKATÁRS:
PIRÁNSZKINÉ SERES SÁRA
seres.sara@hiros.hu

NYOMDAI MUNKÁK:
LÓCZI ÉS TÁRSA
NYOMDAIPARI KFT.

az újságírás komoly egzisztenciát jelentett, amiből meg lehetett élni. Mivel lehetősége volt rá, megvásárolta a Velencei-tónál, Agárdon azt a telket, amire hétvégi házat építtette. (Ez a ház ma, az Árpád fejedelem utca 85 szám alatt található.) Kötődése a vízhez élete végéig megmaradt. Sokszor megfordult nála Agárdon a kor színészlégye, Jávor Pál is, akivel horgászni jártak a tó partjára. Szoros barátság fűzte őket egymáshoz olyannyira, hogy 1944 véstherhes időszakában kis időre ott bújtt el Jávor és zsidó származású felesége, Landessman Olga, ami azért Dékány Andrásra nézve sem volt kockázatmentes.

Első regénye, a Félálomban 1929-ben jelent meg, melyben a felvidéki magyarság hétköznapijait érzékeltette a főhős nő szemével. Fogadtatása nem volt kedvezőtlen, de lényegesen nagyobbat szölt két következő regénye, melynek alapjául a Ruhr-vidéken szerzett ismeretei szölgáltak. Mindkettő, „A gyár” és a „Ruhr” című nagyregények, az 1933-as évekhez köthetők, amelyeket a korabeli kritikák „szociális regénynek” vagy „újságregénynek” tartottak, illetve olyan „irányregénynek” minősítettek, amely nem volt része sem a naturista, sem a szocialista agitátorirodalomnak.

A II. világháború idején, 1941-ben került a Magyar Cserkész Szövetséghez mint országos sajtóelőadó, ahol ezt a tevékenységet egészen 1944-ig folytatta. Mindezek

mellett a sportolásnak is szentelt időt, vitorlásversenyzőként kamatoztatta a hajózásook során megszerzett ismereteit. Ebben az időben is jelentek meg művei, regények, szövegekönyvek, elbeszélések és színpadi művek, mint az Aranysziget népszínmű és a Ludas Matyi adaptáció (1939), melyeket a Nemzeti Színház mutatott be.

Jelentősebb alkotásai a korszakból: Tátrai tüzek (1938), A fiúk királya (1940), A huszadik század világvándorai (1942), Vitézi énekek a XVI. századtól a XX. századig (1942), Andrea udvarháza (1944).

Az 1941-ben megjelent Kétszáz négyszögöl regényét azért emelném ki, mert a címével ellentétben nem a parasztság mindennapos harcáról, küzdelmeiről szöli, hanem az akkori városi középosztály azon vágyáról mesél, amit egy egyszerű telekvásárlás jelentett számukra, valahol vidéken. Nyilvánvaló, hogy a mű saját élményéhez, az agárdi villa megépítéséhez kapcsolódik, ami neki egy beteljesült álmom lehetett. Egyben ezzel az írással választott elegánsan azok számára, akik irigyelték tőle nyaralóját, amit olyan fiatalon sikerült megszereznie...

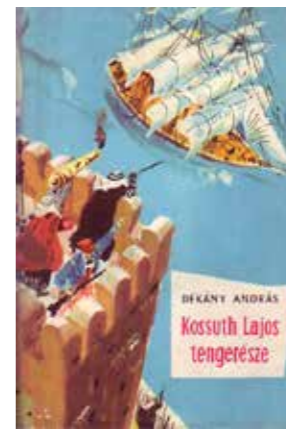
A cserkészmozgalomban betöltött szerepe, a Magyarság, majd később az Új Magyarság lapoknál eltöltött szerkesztői időszaka, angliai múltja, a Turul körhöz, és Tormay Cecile-hez köthető kapcsolata, valamint egyes regényei lehettek az okai annak, hogy a világháborút követően kiszorult az irodalmi közéletből. Szerencsére a korszakot meghatározó koncepciósook elkerültek, ám a Rákosi érára jellemző agresszív kommunista beállítottság hatására ő is hallgatott, vagy hallgatásra kényszerítették. A könyvkiadásra is rányomta a bélyegét az erőteljes szocialista, szovjet típusú irányítás, amikor a nép egyszerű káderei kerültek vezető pozícióba, annak ellenére, hogy a könyvekhez, az irodalmi élethez egyáltalán nem konyítottak.

Maradt Budapesten, ahol a XI. kerületben dolgozott előjáróként, tisztviselőként. Mivel ornitológiát is tanult, szenvedélyét a természetkutatással elégitette ki. A csendet 1951-ben töri meg, amikor a Csínom Palkó (1951) c. daljátékhoz – melynek zeneszerzője Farkas Ferenc –, szövegekönyvet ír. Ennek azonban valószínűleg csak anyagi oka volt. A madarak világát szemléletesen jeleníti meg későbbi műveiben, amit jól példáz az 1955-ben megjelent „Náderdőben vadmadár; karcolatok” kiadványa.

Azért az 50-es évek második felében is történtek kedvező változások. Sorra jönnek létre különböző könyvkiadók, akiknek írók van szükségük. Az önkéntes vagy kényszerhatása miatt hallgató szerzőket pályázatokkal próbálják visszacsalogatni az irodalmi vérkeringésbe. A Kiadói Főigazgatóság kalandos-fantasztikus tenderére jelentkezik

A regénnyel már az akkori kritika is foglalkozott

Dékány András új regényével, amit megnyer. Ez meg is hozza számára az áttörést és 1958-ban megjelenik az azóta is töretlen népszerűségnek örvendő regényfolyama a hat önálló kötetből álló tengerészregény-sorozat első kötete, a „Matrózok, hajók, kapitányok. Kalandok az Adrián” című műve.

A ciklus további kötetei – Kalózok, bálnák, tengerek, Kalandok az északi tengereken, 1959; Csempészek, hősök, kikötők, Újabb kalandok Észak-Afrika partjainál, 1960; Az elveszett sziget, 1961; Az óceán császára, 1962; Jokkó visszatér, 1966 – végre igazán sikeressé tették, újra bekerült a magyar irodalom foglalkoztatott írói közé. Ugye említenem sem kell, hogy a történetek alapjául a saját élményei szölgáltak.

Ugyancsak közkedvelt lett az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc egyetlen tengerjáró hajójának és kapitányának, Monostory Balázsnak életét feldolgozó sorozata. A három önálló részből álló kalandregényeinek a következő címeteket adta: „Kossuth Lajos tengerésze”, 1964; „A fekete herceg”, 1966; „Mexikói legények”. Sajnos a harmadik írása már csak a halálát követően jelent meg, 1968-ban.

Míg a tengerészszorozat szereplői fiktívek, és történetüket is a képzelet szölte, addig a szabadságharc hajóskapitánya létező személy volt, és történetében bizony akadnak valós, megtörtént események is.

Ebből az időszakból származó jelentősebb műveit sokan az ifjúsági regény kategóriába sorolják, mivel ifjúsági kiadó jelentette meg azokat, és több főhős is a fiatal korosztályhoz tartozott. Nyilvánvaló, hogy írásai is ebben a körben váltak először népszerűvé. Ugyanakkor olvasóinak jelentős táborát azon éltesebb korosztály tagjai adták, akik regényei révén juthattak el egzotikus helyszínekre, és értelmezni

tudták a művekbe csempészett erkölcsi megállapításait.

Már 1945 előtt gyűjtötte a híres utazók, felfedezők életéről szölo dokumentumokat. Első ilyen témájú írása, „A fiúk királya” Lord Robert Baden-Powell életéről 1940-ben jelent meg, majd 1942-ben következett „A huszadik század világvándorai” című műve. Ezt követően azonban csak a 60-as években kerülnek kiadásra kedvenceiről írt regényei: „A Sarkvidék meghódítója” Roald Amundsen, „A nagy kapitány” pedig Ferdinánd Magellán életét dolgozta fel. Az 1967-ben megjelenő „Robinson utolsó kalandja” annak az Alexander Selkirk skót tengerésznek a történetét ismerteti, akiről Daniel Defoe mintázta Robinson Crusoe alakját.

Utolsó, még életében megjelent műve, a korabeli dokumentumok és visszaemlékezések alapján összeállított S.O.S. Titanic, amely az ismert történetet, a XX. század legnagyobb hajókatasztrófáját dolgozta fel. A műben mesterien ötvözi a fikció és a valóság elemeit, hiszen a hajó személyezte, Smith kapitány, Harold Bride távirász, Murdoch első tiszt, létező személyek voltak, a konfliktus kialakulása, versenyfutás a Kék szalagért, a jéghegynek ütközés szintén megtörtént események. A tragédiát mégis egy kitalált cseh kisfiú, Jan Kovalce szemzőgéből mutatja be olvasóinak. A regény érdekessége, hogy utolsó lapjain feltűnik az a Lengyel Árpád, aki a Carpathia, a konkurens cég hajójának volt az orvosa, és akinek a valóságban is jelentős szerepe volt a katasztrófa túlélőinek mentésében.

Pályafutása során a népszerű kalandregények mellett írt librettót, színpadi műveket, szövegekönyveket, novellákat és rádiójátékokat is. Nagy bölsséggel, élet-szerűséggel és szelíd humorral mesélt a természet világról, a madarak életmódjáról. Műveiben érvényesült a nevelő szándék,

ahol elrejtve megtalálható volt erkölcsi értékrendje és életfilozófiája. A Turul közösség szellemiségéhez azonban már nem hagyták visszatérni.

Munkásságát 1961-ben ismerték el, amikor József Attila-díjat kapott, ennek ellenére a mai irodalomtörténeti monográfiákban nem igazán kap figyelmet.

Budapesten hunyt el, 1967. május 30-án, és június 8-án temették el a Farkasréti temetőben. Sírját a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság védetté nyilvánította 2002-ben.

Agárdon sétányt neveztek el Dékány Andrásról 2012-ben, ahol emléktábláját is elhelyezték.

„Így, ilyen esti látványossággal fogadott bennünket a tenger, Fiume városa és új otthomunk a Nautica. Háború volt, négy éve dörögtek a fegyverek Európában. Az olasz harctér szörnyű poklában, az Isonzó és a Piave lövészárkaiban magyar, olasz és osztrák katonák ezrei hulltak el egy-egy napon. Német ágyúk francia városokat bombáztak, és német csapatok meneteltek a lengyelek földjén. De a nagy Oroszország túl volt a forradalom első évén, és híre volt a nagyvilágban, hogy ott néptanácsok vették át a hatalmat. Itt, az Adrián, szemben állt egymással az egyesült olasz-francia és az osztrák-magyar flotta. Mind a kettő már igen gyenge, igen kimerült, de a leggyengébb mégis a „mi” flottánk volt. Csak éppen azok nem tudták ezt, akik a hadműveleteket irányították. Holott az összeomlás már ott volt a küszöbön, a monarchia ereje a végét járta. A tengerészakadémia növendék-jelöltjei voltunk, és dehogyis sejtettük, hogy az előttünk álló élmények, kalandok egyben egy új világ küszöbére visznek minket. Császárok és királyok buknak el az orrunk előtt, a fiatalok pedig a küzdelmek során érnek majd férfvá. De nem abban a világban, amelyben az apák nőttek fel!”
(Részlet a „Matrózok, hajók kapitányok” regényből.) **Bihari Zoltán**

Adatforrás:

Válogatás Bács-Kiskun megye irodalmi vonatkozásaiából, Kecskeméti életrajzi lexikon, Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára, Heltai Nándor – Váry István: Kecskemét jelesei, www.dekanycsalad.hu Pozsgai Zsolt: „Magyar szóval, magyar dallal előre!”, internet

Merász József

„...SZINTÉN TISZTA ÉS TESTET ERŐSÍTŐ SZIKES VÍZZEL BÍR” (HORNYIK JÁNOS)

80 ÉVE NYITOTTA MEG ÚJRA KAPUIT A SZÉKTÓI STRANDFÜRDŐ

Már a 16–17. század fordulóján is pihenésre, feltöltésre szolgált Kecskemét történelmének kiemelt helyszíne, a közbeszédben gyógyhatású szikes vizüként emlegetett Széktó, amely az évszázadok során a

török szpáhik „piknikezése”, a városunkat 1919-ben megszállt román katonák „üdülése”, az 1934-ben indult Hírös Hét résztvevőinek „hűsölése” után a ma kecskeméti emberének is lehetőséget biztosít a meleg nyári hónapok leküzdésére.

Az 1927-ben átadott – Szappanos Jenő műszaki tanácsos által tervezett és Merász József által kivitelezett – új Széktói strandfürdő mögött elterülő közel 100 holdas területen egészen a századfordulóig az év szinte minden napján állandó vízállás uralkodott, mint ahogyan azt Hornyik János is lejegyezte várostörténeti munkájában.

A fürdő nevét vizének szikes tartalmáról kapta („Sziktó”), amely halállományban is igen gazdag volt a források alapján. A város magisztrátusa 1690-ben pontosan ezért rendelt el halászati tilalmat a tó területén. Ez a nagy szabad vízfelület már ekkor is lehetőséget nyújtott a nyári szabad fürdőzésre, amelynek szervezett kereteit először 1759-ben, Egyházi István kecskeméti vállalkozó tette meg, ugyanis fürdőépítés céljából közvetlenül a vízterület mellett igényelt földet a várostól. A folyamat nehézségeit bizonyítja, hogy több mint 60 év telt el Egyházi szándékától, mire 1820-ban özv. Budinszki Pálné újra egy hold földet kért a várostól „mulató kert” céljára, ahol végül megépülhetett a fürdő kezdetleges főépülete. A 24 évig

tartó bérletre megkapott területért évente 30 forint használati díjat kellett befizetnie a város pénztárába.

Azonban a Budinszkiné által felépített fürdő nem egészen 10 évig tartó veszteséges működésének következtében csődbe ment, így azt 1830-ban elárverezték. A létesítményt az árverésen Kecskemét város vette meg 4125 forintért, így a következő években már a város tulajdonában váltott kedvelt kiránduló- és a fürdőhelyé.

A komplexum 20. század elejére megváltozott képe azt követően alakulhatott ki, hogy a korábban folyamatosan víz alatt lévő területet 1836-ban lecsapolták, amelyet 1880-ig többször megismételtek. Ennek a tereprendezésnek volt köszönhető a Széktó-fürdő és a mellette elterülő úgynevezett „garasos” Széktó kialakult gyűrű alakú formája, közepén a szigettel, azon pedig a korcsolya-házzal.

Égészen pontosan 1883-ban, Lestár Péter polgármester szolgálati ideje alatt Dömötör Sándor és más lelkes emberek vették kezükbe a fürdő ügyét. Lestár nagyra törő városfejlesztési tervzetének része

A Széktófürdő 1929 és 1933 között
(Forrás: KKJM, Történeti gyűjtemény; Szalontay Sándor albuma)

volt a fürdő infrastrukturális fejlesztése is, így 1886-ban kitisztították a tó vizét és annak közvetlen környezetében ideiglenes helyiségeket hoztak létre. A korabeli írott források szerint ebben az időszakban már naponta közel ötszáz fürdőzőt látott vendégül a megújult létesítmény, ahol bizony külön időpontban jelölték meg a férfiak és a nők fürdőzési lehetőségeit. A nők kedden és pénteken 14 óráig, míg a férfiak a hét e két napjától különböző időszakában tartózkodhattak a Széktó területén.

1887-re befejeződött a fürdő átalakítása, a fürdésre megmaradt részt elhatárolták a tó más területeitől, illetve a tó hosszanti vonalában deszkaválaszfalat emeltek, amely elválasztotta a nők és férfiak számára kijelölt területet, áthidalva ezzel a fürdőzés időbeli korlátait is. A teljes átalakítás költsége 7400 forintba került, amely tartalmazta a város kérésére fúratott kút teljes kivitelezését is. A kút felett helyzeték el a régi Széktó jellegzetes

építményét, a víztornyot is, amelyet az 1947-ben kezdődött újabb felújítás követően lebontottak.

A fürdő ügye folyamatosan napi téma volt a helyi sajtó hasábjain is. A Kecskeméti Lapok szerkesztőségének munkatársai folyamatosan tájékoztatták a város lakosságát a népszerű fürdőhely vízállásának alakulásáról. „A széktói fürdő. Ebben az óriási szárazságban, mint több felől halljuk, a széktói uszoda-fürdő vize is megapadt, amit csodálni nem lehet. A kút, bár frissíti, de teljesen pótolni nem képes. Így megint visszaszorulunk a József gőzmalom uszodájába, mely minden igénynek teljesen megfelel.”

A város a fürdőt 1896-ig a bérbeadás útján hasznosította, ami a bérlők változó személyei miatt hosszútávon nem tűnt igazán jó megoldásnak. Így a törvényhatósági bizottság a házi kezelés mellett döntött, majd a gazdasági tanácsnok felügyelete alatt a városi Javadalmi Hivatal kezelésébe adta.

A Széktófürdő 1929 és 1933 között
(Forrás: KKJM, Történeti gyűjtemény; Szalontay Sándor albuma)

Az első világháború időszakában is igénybe vette a város a fürdő adta szolgáltatásokat, ugyanis az akkori polgármester, Sándor István a sebesültek és egyéb betegségekkel küzdők tisztálkodására alkalmas kecskeméti Széktói strandfürdő által kínált lehetőségeket felkínálta a kecskeméti hátországba érkező sebesültek és rokkantak gyógykezelésére, ugyanis a fürdő már 1916-ban, naponta 800-1000 katona – heti két nap ingyenes – fürdőzésére is alkalmas volt. A katonák számára a fürdő bejáratától jobbra eső részt jelölték ki. Kecskeméten a Széktó-fürdőben üdülők számára időnként osztrák zenészeket is játszottak, ügyelve arra, hogy a városban osztrák sebesültek is tartózkodtak.

Sándor István arról is beszámolt emlékirataiban, hogy az 1919. évi román megszállást követően egy román százados berendelte és rendkívül sértő, megalázó hangnemben tárgyalt vele, ugyanis a széktói fürdő személyzetének egyik tagja egy román tisztet – udvarias hangnemben – a női részlegről való távozásra szólította fel, akít ezért a tiszt a helyszínen felpofozott. A román százados nehezményezte, hogy a fürdőben bevett szabályok betartását a megszálló csapatok tagjaira vonatkozóan is kötelező érvényűnek vélték.

A régi Széktó-fürdő, melynek csak a bejáratánál volt kettős pénztár- és ruhatár-épülete, az idejét múlt drót-

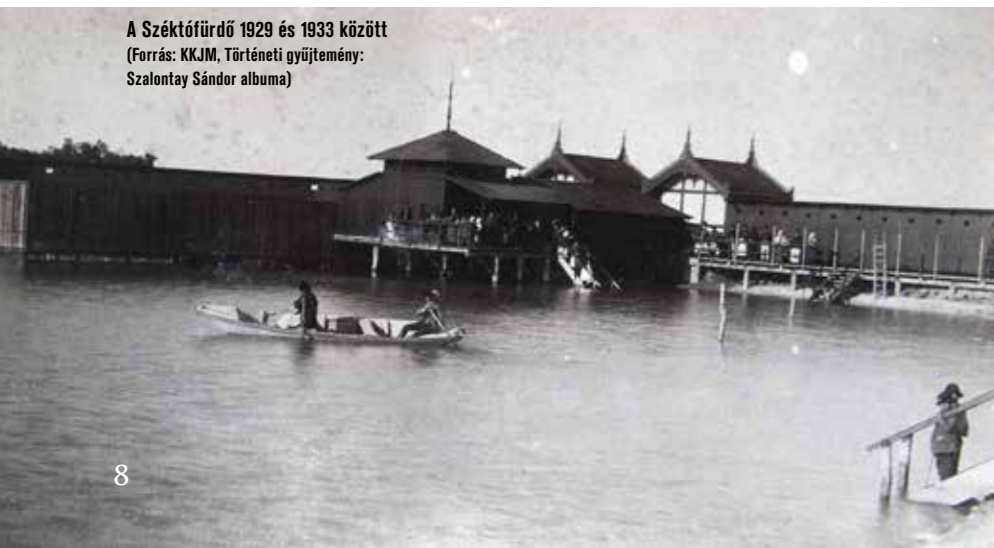
kerítéssel egészen 1927-ig állt, közben mindössze annyi változás történt, hogy a férfi és a női oldalt elválasztó deszkafalat lebontották s drótot húztak a helyére. Végül 1927-ben készült el a háromemeletes toronnyal rendelkező, teraszos, emeletes főépület, emellett átalakították a korábbi medencét, körülötte a gondozott pázsitot és az öltöző kabinokat hoztak létre.

A komplexum egészen az 1947. évben indult három éves tervig a húsz évvel korábbi állapotában maradt, amikor a második világháború frontmozdulatai következtében megrongálódott állapotok miatt is – elhatározták a fürdő újabb – 1,5 millió forint értékű – rekonstrukcióját. Ennek a folyamatnak a keretében a napi 150 fős befogadói kapacitás igényével négy darab medence épült, amelyek közül kettő 20x50 méter hosszú volt.

1956 tavaszára azonban már azt is elérte a városi tanács, hogy megfizethető és sűrű autóbussz-közlekedés állt a pihenni, szórakozni, üdülni vágyók rendelkezésére.

Hajagos Csaba

A Széktófürdő 1929 és 1933 között
(Forrás: KKJM, Történeti gyűjtemény; Szalontay Sándor albuma)

„SZÓDÁVAL JOBB, MINT A WHISKY, TEÁBAN JOBB, MINT A RUM” A KECSKEMÉTI PÁLINKA GYÖKEREI

Ha külföldi delegációkat vagy turistacsoportokat kérdezzük arról, hogy melyik az a szó, amelyet magyarországi tartózkodásuk alatt a leggyorsabban elsajátítottak, akkor a képzeletbeli kérdőívek első három helyén biztosan szerepel a „barack” és a „pálinka” szó. A kecskeméti népnyelvben elterjedt „tütünek, tütükének, nyakolajnak” becézett ital már Edward walesi herceget is megérintette 1935-ös budapesti látogatása alkalmával, ugyanis sokan nem tudják, hogy az első magyar szó, amelyet az angol trónörökös kiejtett – Gyenesei József közlése alapján –, az bizony a „bárack” volt. A Duna Palotában megszállt herceg fogadásának ünnepi asztalára először két jeles termék, a tokaji bor és egy orosházi kristályhordóba töltött, a kecskeméti városi szeszfőzde 1926. évjáratú barackpálinkája került, amelyet őfelsége annyira megkedvelt, hogy távozásakor Budapest látványosságai mellett a kecskeméti barackpálinkát is kiemelte, mint a számára kedves élmények egyik meghatározóját. Nem véletlen tehát, hogy a címben a hercegtől idézett mondat azóta országos viszonylatban is visszatérő gondolattá nőtte ki magát.

A kecskeméti ember megmutatta tehát, „hogyan lehet a semmiből valamit teremteni [...]” – hangzott el Móríc Zsigmond 1934. évi rádióbeszédében, utalva ezzel arra a sikerre, amely jórészt az „Arany Homok”-i ember találékonyságának, és a hivatalosan 1917-től működő kecskeméti szeszfőzde vezetőjének (1933-tól) Führer Izidor propagandamunkájának

volt köszönhető. Az európai és világszínvonalra emelkedett kecskeméti barackpálinka brandje ekkor indult el azon az úton, amely ma jogosulttá teszi Kecskemét városát arra, hogy újra Barackpálinka és Borfesztivált rendezzen a város főterén.

De honnan indult ez a sikertörténet? Kik voltak azok, akik először kecskeméti

Edward walesi herceg portréja

pálinkát főztek? A kezdetek tisztázásához a helyi írott források megismerésén át vezet az út.

Szabó Kálmán, majd Iványosi-Szabó Tibor is leszögezték várostörténeti tanulmányaikban, hogy a pálinkafőzés kezdetét nem a baracknál kell keresnünk, hanem sokkal inkább a szőlő és a bor összefüggéseiben, hiszen a kecskeméti pálinka fogalma először a 16. század végén, mint „égett bor” – megkülönböztetve a „nyers bortól” – jelent meg a köztudatban, amelyet már a kecskeméti emberek ajándékként Szulejmán pasa is megízlelhetett. Hogy mekkora becsben tartotta Kecskemét városa a pálinkát – „az égett bort” –, és annak előállítását, azt egy 1670-ből megőrzött forrás bizonyítja, mely szerint a város által fizetett alkalmazott – akit mellesleg Söprös Jánosnak hívtak – járandóságát 10 forint, 1 szűr, 1 nadrág, 2 megh (ing), 2 lábbeli és 1 pár csizma tette ki. A kiadások mellett a város külön erre a célra – a mostani főtéren – létrehozott pálinkafőzdéjében a bor forrásakor keletkezett seprűt is értékesítette, ugyanis egy 1676. évi bejegyzés szerint „az égettboros asszonyok” – mint „magánvállalkozók”, a város pálinkáját áruló asszonyok – seprűt vásároltak, és ezért fizettek is, hogy abból még pálinkát tudjanak előállítani. Ebben az évben viszont a város a tulajdonában lévő juhok gyapjájának áruba bocsátásából 68 tallér értékben borseprűt is vásárolt. A tevékenységet igen komolyan igyekezte is „levédeni” a város vezetése, hiszen már egy 1687. évben keletkezett magisztrátusi jegyzőkönyv-töredékben feltűnik, „[...] hofi, az, kik Palinkát árulnak, az bts város kárára vannak, ugí mint kurta korcsmárosok 12 forintra büntetessenek...”

Mondhatni városi kiváltság volt a pálinka értékesítése már a 17. század végén is. De a 18. század közepéről származó források szerint is igen komoly becsben maradt Kecskeméten a pálinkafőzés, mindezt bizonyítják azok a testamentumok (végrendeletek), amelyek több esetben hivatkoznak a pálinkafőzéshez kapcsolódó vagyontárgyakra. Özvegy Dósa Jánosné Kis Ilona „magános” Testamentuma (1763) kiváló forrás az utókor számára, mely szerint a préház és a pálinkafőző helyiség külön volt választva,

Cserépkorsó „Kajszi barackpálinka, Kecskemét”, a város címerével (KKJM, ltsz.: 84.17.1.)

Cserép butella (KKJM, ltsz.: 72. 1. 24.)

utóbbiban tárolva a nagy értékű pálinkafőző üstöt, amely generációról generációra öröklődött.

Később a 18. század közepe lett az az időszak, amikor már többféle alapanyagból gyakorlattá vált a pálinkafőzés, mint például a törköly vagy különböző gyümölcsfajták, de ekkor tűnt fel az első igazán komoly versenytárs, a görög kereskedők által árusított fűszerekkel ízesített pálinkaféle, a rosolis, amelynek árusítását – piacvédelmi okokból – korlátozta Kecskemét város előljárósága.

Sajnálatos módon nem maradt fent írásos adat a korabeli „királyi nedű” alkoholfokáról, de annyi bizonyos, hogy bódító hatása a szóban forgó kor emberét

is befolyásolta, túlzott fogyasztása korábban is konfliktusokhoz vezetett. 1696 nyarán, egy pálinkamérés alkalmával a városi pálinkafőző mester segítői bizony többször a pohár fenekére néztek. Ennek következtében konfliktusba keveredtek egy vásárlóval, és az üveg alján lévő pálinkával leöntötték azt. A helyzet kis híján tragédiába torkollott, ám sikerült az indulatokat megfékezni. Cselekményükre mentségként azt tudták felhozni, hogy az „ügyfélben” magát az ördögöt vélték felfedezni, amitől megrémülve arra következtettek, hogy az esetlegesen az ő lelküket is foglyul ejti. Nem mintha a pálinka túlzott fogyasztása követendő lenne, de azért a történetből látszik, hogy eleink

Az „Aranyhomok kincsei” című kamarakiállítás műtárgyai. 2017, Cifrapalota

Cefrének való
barackot
minden mennyiségben átveszünk, pálinkára is cserélhető.
Városi szeszfőzde

Hirdetés a Kecskeméti Lapokban 1934-ből

Könyv alakú, kereszttel és angyalokkal díszített butella (KKJM, ltsz.: 74.43.54.)

is meg-megtévesztették azt a „bizonyos mértéket”.

Hornyik János kecskeméti történetíró 1860-ban megjelent munkájában I. Géza király korabeli oklevél alapján közli, hogy már a 11. században Alpár (ma Tiszaalpár és Lakitelek között) környékén intenzív szőlőtermesztés folyt. A török hódoltság időszakát követően – a lakosság növekedésével párhuzamosan, ahogyan azt a Szolnoki úttól északra eső terület telepítése kapcsán rendelte Koháry István földesúr – szőlő-, illetve a gyümölcsstermesztést illetően komoly fellendülésről tanúskodnak a források, amely a 18. századra még inkább fokozódott. A háttérben a Kecskeméten és 40 km-es körzetében uralkodó futóhomok

megfékezésének, illetve megkötésének szándéka állt, amelyet már 1788-ban II. József császár is sürgetett. Egyetlen megoldás maradt, amely nagymértékben meghatározta Kecskemét városának 19., majd 20. századi földbirtok-politikáját, az pedig a nagy összefüggő területek szétparcellázása – ekkor születik meg a mai Szék-tóhegy, Máriahegy, Budaihegy, Vacsihegy, Kőröshegy, Szolnokihegy – volt, amely lehetővé tette minden tulajdonos számára a szőlő- és gyümölcsstermesztést. Fontos azonban kiemelni, hogy már a hódoltság korát követően is voltak magánkézben szőlőbirtokok. Itt kell megemlíteni a Kecskeméten működő ferencesek tevékenységét is, hiszen komoly birtokokkal rendelkeztek,

amelyeket a várostól kaptak használatra. Ezeken a területeken – a mai Ballószögben és a Vacsiközben – szőlő- és gyümölcsstermesztéssel is foglalkoztak, a szüret után a bort a későbbiekben felépült rendház pincéjében tárolták. A rend Historia Domus-a több esetben arról tanúskodik, hogy a szerzetesek szervezett fohászokat tartottak az időjárás kegyességéért, a termés bőségességéért. A város 14-16. századi címereiben megjelenő, védelmező Myrai Szent Miklós mint a város védőszentje oltalmába ajánlották fel éves munkájukat. Nem véletlen tehát, hogy a hagyományt követve az évszázadok alatt egyre többen járultak Szent Miklós elé, hogy védelméért esedezzenek. Így vált Szent Miklós Kecskeméten a pálinkafőzők, világszerte pedig a gyógyszerezések, búcsújárók és nem utolsósorban a gyermekek védőszentjévé.

A gyümölcsstermesztés további fejlődése a reformkor időszakára érkezett el arra a szintre, hogy a szőlőültetvények szélén ültetett gyümölcsfákat tudatosan a szőlővel együtt gondozták, átültetéssel és oltás által nemesítették. A növényvédelem mellett arra is ügyeltek a szőlő- és gyümölcsstermesztéssel foglalkozó eleink, hogy olyan szőlőfajtákat ültessenek, amelyek jól tűrik a lombos fák árnyékát. Szabó Kálmán kutatásai alapján elmondható, hogy Kecskeméten és környékén pontosan ezen okból kifolyólag a legnépszerűbb szőlőfajta a kadarka volt, itt-ott azért megjelent a vörösdinka, a fehér- és feketebajor, a cigányszőlő, a farkoszőlő (ez volt a tömött-fürtű kadarka), a szegedi fehér gyöngyszőlő. A csemegezőlők közül ki kell emelni a törökmazsola (sárgalugas), a kesely-kecskecsöcsű fajtákat, míg a korai szőlők közül a Jakab szőlő volt igazán népszerű, nevét érési időszakáról, Jakab napjáról kapta (július 25.).

A szőlők mellett – ahogyan az a fentiekben is említésre került – ugyan már a hódoltság ideje alatt megjelentek a gyümölcsösök is, amelyre bizonyító erejű források maradtak fent, miszerint a város vezetői a bor mellett gyümölcsöket is rendszeresen szállítottak Budára, a bégek és a basák számára. Ezzel nem más volt a céljuk, minthogy a békét állandósítani tudják a „beszélő köntös” városában. Hogy milyen gyümölcsfajtákat tudunk azonosítani? A 17. és 18. század fordulójáról áthagyományozódott iratok alapján az arany homok késő tavaszig álló almafajtái („szentiványi, rozsmaring, nyári és téli pogácsa, lánycsöcsű” stb.) és a körte („furkó,

császár, búzával érő, muskolát” stb.) voltak az uralkodó fajták, amelyek értékesítés útján már Gödöllőre (Grassalkovich Antal koronaügyész birtokára) is eljutottak az 1720-as években. Szabó Kálmán közlésében azonban megjelenik egy 1638. évi szolgálati jegyzőkönyvből származó bejegyzés, amely a későbbi rendkívül híres „kecskeméti barack” történetének egyik kiindulópontja lehet: „Fodor Benedeket Tolnára küldvén barack fiatalokat venni, költött dénár 20.” Fodor Benedek tehát megbízást kapott a magisztrátustól, hogy a város nevében a mai Városháza területétől a Széchenyi téren át a Homoki kapuhoz vezető korábbi Gyümölcs utcára újabb típusú gyümölcsfákat szerezzen be. A források több barackfajtára is utalnak, amelyek közül a legtöbbször „a sárga, a szőrös, a kajszín” – ahogy Kosztolányi Dezső is írja a női arc azonosítójaként Negyven pillanatkép című versében –, illetve „az olasz és a rózsabarack.” Nem véletlen tehát, hogy a város közössége számára ismert későbbi gyümölcs piac ezen a területen, szűkebb értelemben a mai főtér területén alakult ki. Több érdekesség is bizonyítja a gyümölcs, a barack és a mai főtér említett kapcsolatát, hiszen az 1774 és 1799 között épült Nagytemplomban a helyi gyümölcs- és baracktermesztésnek ajánlva is készítették egy oltárt. A Merész Gyula által 1939-1942 között megfestett, Szűz Mária kecskeméti látogatását ábrázoló „Barackvirágos Mária” oltárképen a művész a helyi legendának egy jelenetét festette meg, amikor is a földművelő lakók barackkal megrakott kosarakkal járultak Mária elé. Többnyire

Könyv alakú pálinkás butella (Szarmazási hely: Kecskemét, Tóth János kecskeméti fazekasmester munkája. KKJM, ltsz.: 87.1)

biztosra vehető, hogy a második világháború alatt elkészült kép előtt több ezer kosár barackot áldottak meg, még a piac hajnali kezdete előtt.

A gyümölcsösök tehát – így a barackültetvények is – a szőlő függvényeként jelentek meg, majd az egyre finomodó szakértelemnek köszönhetően a jó fajták megválasztásával a gyümölcsös kert komoly értéket képviselt. Bizonyítja ezt a tény az az országon belüli értékelések is, amelyek már a 19. század közepén születtek, hiszen a szőlő mellett több hold gyümölcsös is szerepel a végrendeletekben. Ám a nagy tömegű értékesítést, illetve a gyümölcsből készült termékek – a 20. század elejétől ide tartozik a pálinka is – piacának fellendülését valójában a szállítás lehetőségeinek forradalmasítása, a vasút megjelenése hozta meg. Mindez felgyorsította azt a törekvést, amely Kecskeméten egy központi pálinkafőző és értékesítő vállalat létrehozására irányult.

Nem volt ritka a két világháború közötti időszakban, hogy a barackszezon ideje alatt 100-110 vagon gyümölcsöt indítottak el a nyugati piacokra. A termékek gyors és nagy tételekben történő szállítása azonban ekkor már több kecskeméti család részére is komoly megélhetési lehetőséget biztosított.

A gazdaság és az ipar mellett a kultúra minden területét is áthatotta a gyümölcsstermelés és a Kecskeméten fellendült szeszipar. Mint minden újonnan megjelenő terméket, a pálinka tárolását is meg kellett oldani, ám nem elsősorban a tömeges tárolás jelentett problémát, hanem jóval inkább a mindennapi használat következőben jelentkező párolgást kellett megakadályozni. A helyzet újfent a kecskeméti korsós és fazekasmestereknek kedvezett, hiszen tömegesen kezdtek gyártani a leginkább zöldmázas, szűknyakú pálinkás butellákat, amelyek majd elárasztották az országos vásárokat is. A butellák hagyományos formáját téglány alak, lekerekített váll, szűk száj jellemezte, amelyekből igen sok megőrződött az utókor számára. A Kecskeméti Katona József Múzeum néprajzi gyűjteményében több különböző kerámia butella is található, amelyek közül kiemelem a 871. leltári számon megtalálható könyv alakú, 1869-ben készült, Tóth János kecskeméti fazekasmester keze munkáját dicséretű butellát. A relikviát 1914-ben dr. Szabó Kálmán vásárolta a múzeum gyűjteménye számára, így vált bemutatathatóvá az olvasók számára.

A pálinkás kerámiákat az esetek többségében egy-egy személynek, valószínűsíthetően a megrendelőnek ajánlották, emellett minden alkalommal jókívánásokkal látták el. A 871. leltári számon szereplő butellán a következő olvasható:

„Szabó János ezen butella készült 1869 Dik Évből Kecskeméten Toth János Fazekasmesternél!!!”

Pálinkatörténeti összefoglaló gondolataimat végétül a butella hátoldalán olvasható idézettel zárom.

„Aki iszik belőle, váljon egészségire, igyál pajtás ma, holnap zsákjába dughat a pap, igyál pajtás ne búsuljál, ha kifogy lesz a zsidónál. Viváth!”

Hajagos Csaba

AZ ÉGETT BORTÓL A PUSZTA-KOKTÉLIG

MOZAIKOK A KECSKEMÉTI SZESZIPAR TÖRTÉNETÉBŐL

A Kecskemét történetét, a Beszélő köntös korától a szocialista korig tartó, a város minden egyes időszakát átszövő gyümölcskultúra és az abból kialakult szeszipar a barackpálinka „brandjének” kiépítésével párhuzamosan számos terméket adott a világ piacának, már egészen az 1867-es kiegyezést követően.

Az 1878-ban megalakult, majd 1880-ban működésbe hozott Első Alföldi Cognacgyár Részvénytársaság és Szeszfinomítógyár ugyanis – Hacker Antal vezetésével – arany- és ezüstérmes fehér és vörös borokból készített cognac italjaival 18 díjat söpört be Bécsben, Párizsban és a Triesztben megrendezett

kiállításokon. Az első cognacgyártó gépet a kereskedelemügyi miniszter rövid használatra adta kölcsön, amely tíz nap alatt 529 liter 60-70°-os cognacot főzött, átlag 9 akó borból lett 1 akó cognac. A barackpálinka nagy mennyiségű készítésére bizonyították, hogy a berendezést alkotó három pálinkaüst közül egy – a borsepró-, szilva- és törköly égetése mellett – a barackpárlat készítésére szolgált. A vállalkozás „barack központúságát” az 1897-98-ban megjelent saját kiadású Barack Híradó című lap is igazolta.

A barack, mint kecskeméti sajátosság hangsúlyozásán túl azonban érdemes megfigyelni az értékesítéshez felhasznált, szintén abszolút kecskeméti mondható magyar kulturális örökségalkotó elemet, a huszárság jelképeit, amely a 48-as Likőr címkéjén az 1848/49-es forradalom és szabadságharc legfőbb követeléseit hirdette, emellett azt is üzent a fogyasztóknak, hogy a hazát védő huszárság igen erőteljesen kötődik Kecskeméthez.

A kecskeméti cognac és a honvédség kapcsolata azonban az égetett szesz gyógyító hatásában is tetten érhető, ugyanis az első világháborúból Kecskemétre hazatérő sebesült katonák (kecskeméti és a „közös” – Kaiserliche und Königliche Armee – hadsereget alkotó katonák) az 1900. évi alapítású Kecskeméti Bortermelők Első Pincészövetkezete által a tisztaugyi báró Fechtig Imre pincéjéből felvásárolt 25 éves „gyógycognac” segítségével gyógyulhattak. De Katona Zsigmond, a neves kecskeméti gyógyszerész és utódja is esküdött a saját maguk által Katona-telepi üzemükben kifőzött barackpálinka jótékony hatására.

Kecskeméten a jelenlegi Népi Iparművészeti Gyűjtemény épületében 1793-ban

Boroskancsó (KUN, tsz.: 65.1.67.)

„serház” és pálinkafőző ház céljával létrehozott épületben – a kecskeméti sörfőzés jövedelmezőségének csökkenésével – 1917-ben kezdte meg működését a városi szeszfőzde, ahonnan 1932-ben indult világ körüli útjára (Casablanca, Orán, Dél-Amerika, Olaszország, Egyiptom) a híres kecskeméti barackpálinka. Ennek apropóján emlékezett meg Móricz Zsigmond is a kecskeméti és a nagykorösi elmentéről, amelyet az Ambrus név megkülönböztetése kapcsán tett meg. A kecskeméti Ambrusokat a kőrösiekkel

szemben „barack szagú embereknek” aposztrofálta, nem csoda, hiszen a majd 1936-os Németországban megrendezett olimpiai játékok stafétafutói által hozott láng is a Nagytemplom előtt felállított olimpiai oltár oltározslópának barackpálinkával megtöltött csúcsát lobbantotta fel. A termék népszerűsége kapcsán ezek után nem csodálkozhatunk azon sem, hogy majd 1956-ban az Ausztriában székelt magyar diplomaták a hónuk alól 36 üveg kecskeméti barackpálinkát adtak el a bécsi éjszaka leple alatt, propagálva ezzel a magyar termékeket.

Ám a szocialista kor honi vendéglátásában is aratott a barackpálinka. A szovjet „First Lady”, Raisza Makszimovna Gorbacsova 1986. június 10-i kecskeméti látogatásán a Helvéci Állami Gazdaság Tanyacsárdájában rendezett fogadási ebéden aperitifként pusztakoktált kortyolt, amely 3 deci kecskeméti barackpálinka, 3 deci mecseki és 3 deci tokaji szamorodni elegyből állt össze. E termék azonban nemcsak Kecskeméten volt elérhető a fogyasztók számára, hanem a szocialista kor minden Balaton-parti büféjében.

A brand és a gyökerek rendelkezésünkre állnak ma is, éljünk vele és igyekezzünk kamatoztatni!

Hajagos Csaba

Az olimpiai láng fellobbanása Kecskeméten

Raisza Makszimovna Gorbacsova a Városháza előterében, 1986-ban (Forrás: MNL BKML, MSZMP Archivum)

A 48-as likőr címkéje

(Forrás: Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, KP_2014.150.1.)

KÉT NAP A KATONA-KULTUSZ TÖRTÉNETÉBŐL

KORAI HALÁL – MEGKÉSETT KULTUSZ

Roskovicz Ignác festménye Katona Józsefről, 1902. A harmincas években több másolat készült róla (Fotó: Kiss Béla)

Katona József korai halála sokakat megrendített, a drámaíró kultusza azonban nem azonnal kezdődött. A Bánk bán szerzőjét akkoriban a legtöbben úgy tartották számon, mint a főfiskális urat, a takácsmester, sáfár és tizedes idősebb Katona József fiát.

Sok ismerőse volt, hiszen a hivatali munkája mellett magánpraxisában több száz ügyfelének dolgait intézte. Köztisztviselőnek örvendett, mert pontosság, lelkiismeretesség és empátia jellemezte. Óvakodott az előítéletektől, védte a karéj kenyér

lopásával vádolt öregembert, a nyirkos cellákba zárt, verésre ítélt terhes anyákat és gyereklányokat. „Hivatala folytatásában szorgalmas, sem lágy, sem kegyetlen... a csupa gyanúból kelt kegyetlen vallatásokat soha nem gyakorolta, mert mélyen érezte,

hogyan a rab is ember.” – írta róla felettese, Csányi János. Kultuszának ébresztője, Horváth Döme a hivatali munka kapcsán így jellemezte: férfias jellem, nemes szív, ritka becsületesség, szakértő avatottság.

A városi hivatal méltatlan búcsúja, a kölcsönpénzből való temettetés, az öreg takácsmester igazságkeresése fia bitangkassza ügyeiben – elterelte a figyelmet a kettétört életű Katona érdemeiről és alkotásairól. Hogy a nagy emberek kézíratait, személyes tárgyait védeni kell a feledéstől, akkor még senkinek nem jutott eszébe. A jóérzésű kecskemétiak a főügyészt és a takácsmester fiát gyászolták, a drámaíróról nem sok szó esett. A testvérek által állított első sírkő is csak a főfiskálisról szól, a költőről, a nemzeti dráma szerzőjéről nem. (A sírkő és felirata a Katona József Emlékházban tanulmányozható.)

Méltatás és emlékeztetés

Az életműre irányuló kutatások mellett a kultusz fontos mozzanatai a 19. században: Bánk bán-kiadások 1856-ban és 1860-ban, szoborállítás a vasútkertben 1861-ben, emléktábla-avatás a szülőházban 1883-ban, a Katona József Kör működése 1891-től. Az 1890-es években a drámaíró születésének évfordulója adott apropót az emlékezésre, 1930-ban halálának centenáriuma, amikor országos konferenciát szerveztek, új síremléket avattak és újrate-mették Katona József és családja földi maradványait. Az 1930-as években valósult meg a Városi Múzeumban a Katona József Emlékszoba, Budapesten az Ügyvédmúzeum és egy dombormű Katona egykori pesti lakóhelyén, a Szentkirályi utcában.

Az 1934-ben megrendezett első Hírös Hét azzal is felkeltette a figyelmet, hogy a magas kultúra ünnepeként is beírta nevét a város művelődéstörténetébe. A rég elhunyt Katona mellett a város másik jeles szülője, Kodály Zoltán is főszerepet kapott az akkor Kecskeméten rendezett ósbemutatók révén.

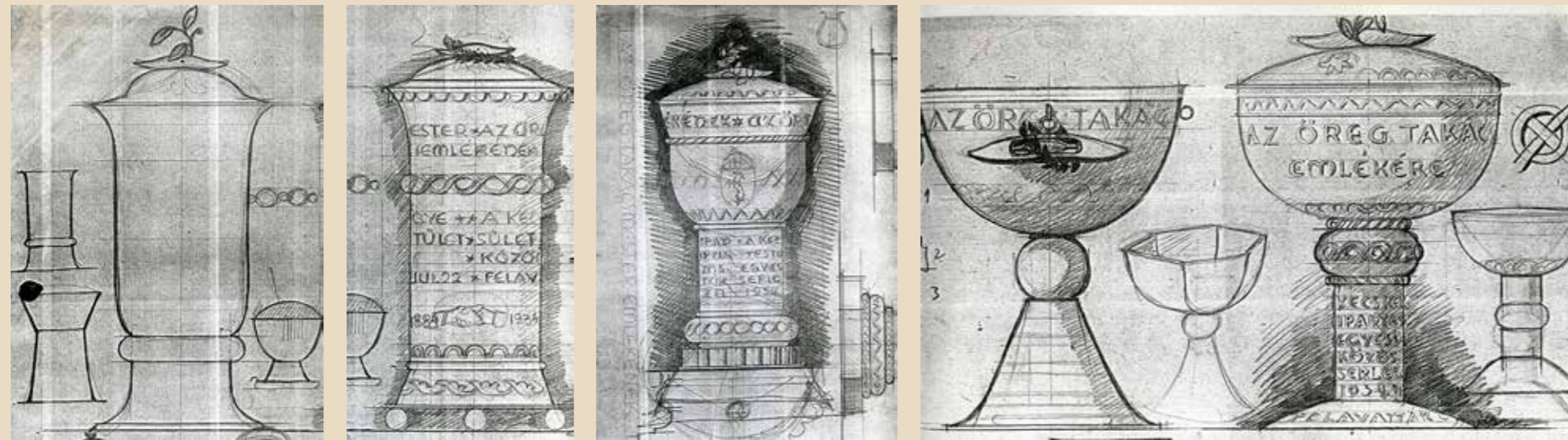
Emlékkő a szívszélhűdés helyén

A kecskeméti Katona-kultusz egyik fontos dátuma 1934. július 21. A Hírös Hetet rendező szülőváros a hetedhét országgra szóló ünnep első napját nagyrészt Katona József emlékének szentelte. Délután 6 órakor került sor a Katona József Társaság ünnepségére, amelynek keretében felavatták a drámaíró halálának helyét jelző emlékművet, a kettéhasadt követ. Szóhagyomány útján mindenki tudta, de csak a Hírös Hét előtti hetekben állapították meg pontosan Katona József halálának helyét. 1830. április 16-án délután a régi városháza ajtajában esett össze a munkahelyére visszatérő főügyész. Mivel az akkori épület nem pontosan a mai városháza helyén állt, a mérnöki hivatal segítségét kérték a helyszín beazonosításához. A régi és az új városháza alaprajzainak egymásra vetítésével állapították meg, hogy Katona József az anyakönyvi hivatal ablaka előtt, a városháza falától mintegy 10-15 méternyire, az 1930-as évekbeli városháza parkon kívül esett össze, ott, ahol 1934-ben a kocsút széle húzódott. Mivel ezen a helyen a követ nem lehetett volna elhelyezni, a városháza falához valamivel közelebb, a parkot övező kerítésen belül,

A Képes Pesti Hirlap címlapja az Ügyvédmúzeum megnyitásáról

a park szélén jelölték ki a helyét. „... bizonyos az is” – írták a korabeli cikkekben – hogy a rosszullet után Katona még tudott néhány lépést tenni, és befelé haladva, a városháza folyosóján rogyott le a követre. Az emlékmű ilyenformán körülbelül ugyanarra a helyre került, ahol a legnagyobb magyar drámaíró utolérte „a kifürkészhetetlen sors végzése.” Július 16-án már készen állt az egyszerű, de Katona József tragikusan félbeszakadt életét és munkásságát hűen szimbolizáló emlékmű, a kettéhasadt kő, a következő felirattal: „ITT HASADT MEG SZÍVE KECSKEMÉT LEGNAGYOBB FIÁNAK. A régi tanácsház kapujának helyét, hol a Bánk bán költője 1830. április 16-án összeesett, e kővel jelölte meg a Katona József Társaság, 1934.” Az avatóünnepségen számos rangos vendég vett részt, felvételt készített a Magyar Film Iroda és közvetítette a rádió. Jelen volt a Nemzeti Színház művészgardája, élükön Voinovich Géza kormánybiztossal. Dallos Sándor konferálása és a Polgári Daloskör

Hiszekegye után Balásfalvi Kiss Endre, a tisztségébe alig három hónapja beiktatott új polgármester arról szól: e helyen a ki nem teljesedett magyar életnek állítottak emléket. Beszéde után Lehotay Árpád, a Nemzeti Színház művésze mondta el dr. Sántha György kecskeméti költőnek erre az alkalomra írt versét. Voinovich Géza Katona rejtélyes életéről és pályájáról, személyes tragédiájáról, végül a Bánk bánról, mint történelmünket és nemzetünket hűen ábrázoló alkotásról beszélt, kiemelve Tiborc alakját, aki a föld népét testesíti meg Katona művében. A leleplezett emlékkövet dr. Dömötör Lajos helyettes polgármester vette át e szavakkal: „Adjon a Mindenható sok ilyen géniust a magyar hazának.” A Polgári Daloskör az ünnepség zárásaként Bánk bordanak énekelte. (Az eseményről részletesen beszámolt a Kecskeméti Lapok, a Kecskeméti Közlöny és a Katona József Társaság Évkönyve).

Bánk bán díszelőadás a Katona József Színházban

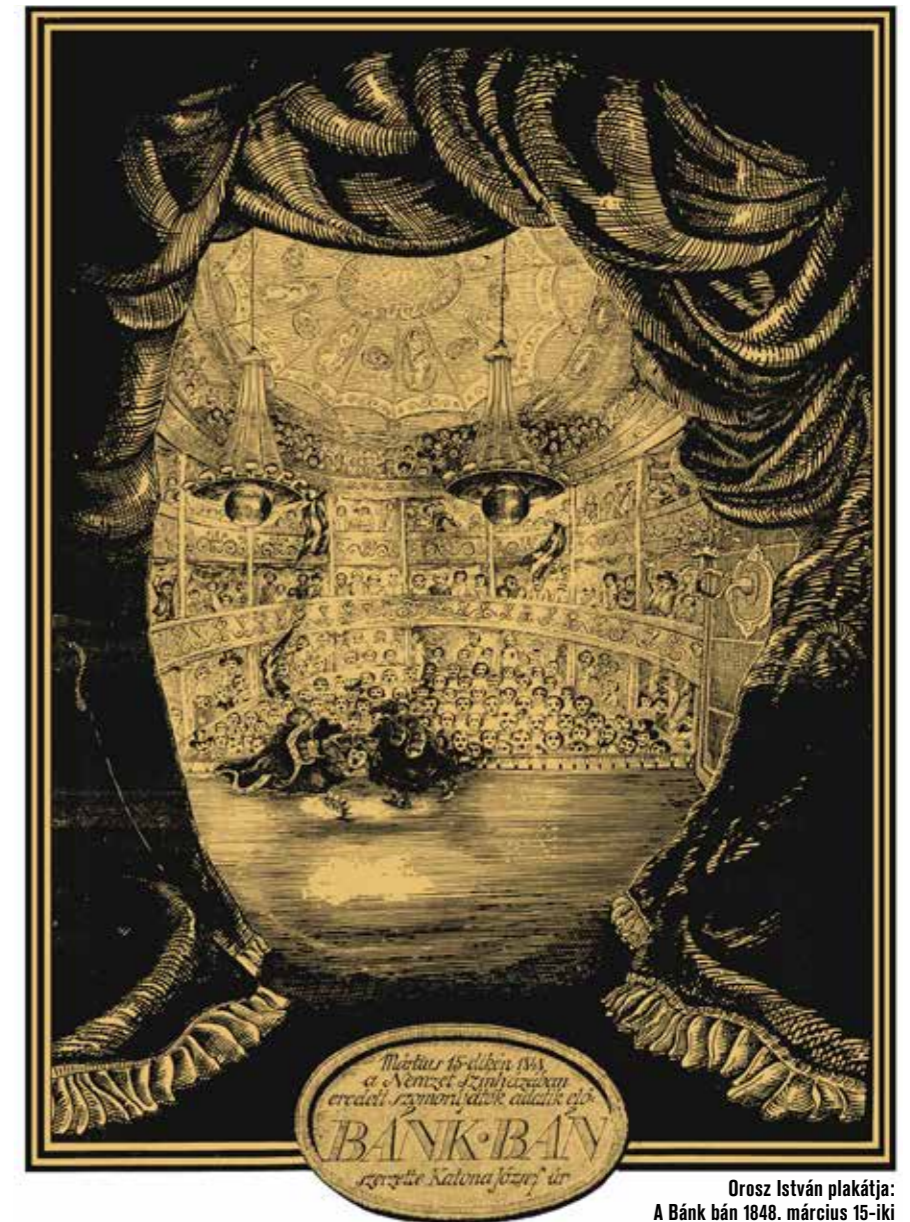
Nem sokkal az emlékkövetés után, július 21-én este 8 órától a Katona József Színházban a Bánk bán díszelőadására került sor. Mint a korabeli lapokból tudjuk, a legnagyobb ünnepeknek megfelelő fény és pompa volt a színházban, teljes kiválágással. A darabot a Nemzeti Színház művészei adták elő, kecskeméti epizód szereplőkkel. Eredetileg szabadteri előadást terveztek a Városháza előtt, de ez a költségkímélés és az öreg fák védelme miatt lekerült a napirendről. 1934 tavaszán kisebb sajtóvita bontakozott ki a Bánk bán-előadás kapcsán, mivel a Budapesti Hírlapban olyan értelmű írás látott napvilágot, mintha a város nem lenne elégedett Hevesi Sándor, illetve a Nemzeti Színház színre alkalmazásával és a szöveg színpadi rövidítésével; s a közgyűlés azt a határozatot hozta, hogy „Kecskemét

határában Bánk bánt csak eredeti formájában szabad előadni.” Hevesi Sándor a Budapesti Hírlap 1934. április 1-jei számában nyílt levélben közölte: „1930. április 26-án, Katona József halálának századik évfordulója alkalmából a Bánk bán a kecskeméti színház díszelőadásán az én színre alkalmazásomban ment, Kecskemét városának külön hivatalos fölkérésére. Az előadást, ebben a formájában, az akkori kultuszminisztérium és Kecskemét nevében a város polgármestere magasztaló levélben köszönte meg a Nemzeti Színháznak, s Kecskemét még külön is kifejezte hálóját azzal a nagy, olajba festett Katona-arcképpel, amely a Nemzeti Színház buffet-jében látható.” Az újság helyreigazítást közölt, a vitát elsimították, Kecskemét városa pedig tájékoztatta az újságírókat: nincs ilyen közgyűlési határozat, csupán óhajukat fejezték ki, hogy kegyeletesebbnek látnák a Bánk bán teljes mértékben eredeti formában történő előadását. A díszelőadás polgármesteri fogadással zárult.

„Meghatottan járultak első koccintásra a jelenlevő kecskeméti iparosmesterek az Öreg Takácsmester Emlékszerlegéhez, boldog volt, aki poharát az egykori kecskeméti iparos serlegéhez érinthette. Szegben, felemelőbben még aligha tisztelték meg a nagy magyar drámaíró édesapjának emlékét, egy magyar kézműiparos emlékét, amelyet örökre hirdetni fog ez a nemes elgondolású alapítás.”
(Kecskeméti Közlöny Naptára 1935. 89.)

Az Öreg Takácsmester Emlékszerleg

Az első Hírös Hét keretében a Katona-kultuszt színesítő és népszerűsítő következő rendezvény július 22-én, vasárnap, az Iparosotthonban (ma: Hírös Agóra Ifjúsági Otthon) zajlott. Ekkor avatták fel a helyi iparosok kezdeményezésére készült Öreg Takácsmester Emlékszerleg Katona József édesapjának tiszteletére. A jelképtékű tárgy és a hozzá kapcsolódó ceremónia kifejezte a 19. századi Kecskemét egyik legismertebb kézműves mestere iránti megbecsülést, ugyanakkor az alakulásának 50. évfordulóját ünneplő Ipartestület és az Iparegyesület tagságának is szólt. Ismeretes, hogy a Hírös Hét gyakorlatilag az ő elképzelésük alapján lett országos méretű nagyrendezvény. Az ezüst serlegben AZ ÖREG TAKÁCSMESTER EMLÉKSZERLEG felirat mellett megörökítették a két szervezőt nevét, az 1884–1934-es évszámot és az ünnepség dá-

Orosz István plakátja: A Bánk bán 1848. március 15-iki előadásának emlékezete

tumát. A tervrajzokat Irányi István kecskeméti rajztanár készítette, a kivitelezés pedig Tiringer Ferenc aranykoszorús műlakatos mester keze munkáját dicsérte. Az Iparosotthon kertjében rendezett díszében az iparegyesületek és ipartestületek képviselői mondtak pohárköszöntőt, majd Kiss Endre avatóbeszéde következett. A serlegavatással új hagyományt teremtettek a Katona-kultusz őrzői és a helybeli iparosság számára.

„Meghatottan járultak első koccintásra a jelenlevő kecskeméti iparosmesterek az Öreg Takácsmester Emlékszerlegéhez, boldog volt, aki poharát az egykori kecskeméti iparos serlegéhez érinthette. Szegben, felemelőbben még aligha tisztelték meg a nagy magyar drámaíró édesapjának emlékét, egy magyar kézműiparos emlékét, amelyet örökre hir-

detni fog ez a nemes elgondolású alapítás.”
(Kecskeméti Közlöny Naptára 1935. 89.)

Idősebb Katona Józsefnek, a takácsmesterek és drámaíró fiának egyaránt nagy tisztelője volt Móra Ferenc író, a kiskunfélegyházi szücsmester fia. Katona József kapcsán többször járt Kecskeméten, a Bánk bán szerzőjéről regény írását tervezte. A levéltári kutatás idejére a közeli Royalban szállt meg. A Hírös Hét méltó megemlékezését már nem élte meg, 1934 februárjában halt meg.

A serlegnek sajnos nyoma veszett a II. világháború, illetve az azt követő zűrzavaros időszak alatt, amikor az iparosoktól elvették a székházukat. Előkerülésében már csak reménykedni lehet. Rekonstruálása azonban lehetséges, és erre már készülnek is az újabb tervek.

Székelyné Kőrösi Ilona

KECSKEMÉT VIRILISEI 1929–1938 KÖZÖTT

A kecskeméti főter és a Városháza a két világháború között
(Forrás: KKJM, Történelmi gyűjtemény: Szalontay Sándor albuma)

Az 1886. évi XXI. törvénycikk értelmében Kecskemét városa is azon 24 törvényhatósági jogú város közé tartozott, amelyek önálló önkormányzatot működtettek, illetve részt vettek az állami közigazgatás közvetítésében. Ezen felül a törvényhatóságok egyeb közérdekű, sőt országos ügyekkel is foglalkoztak, azokra nézve megállapodásaikat kifejezheték, egymással és a kormánnyal közölheték és kérvények formájában a törvényhozás bármelyik házához közvetlenül fölterjeszthették, a magyar kormánnyal közvetlenül érintkezhettek.

Önkormányzati jogánál fogva a törvényhatóság saját belügyeiben minden esetben önállóan intézkedhetett, határozatokat és szabályrendeleteket alkothatott, amelyeket akadály nélkül végrehajthatott, tisztviselőit maga választotta, az önkormányzat és közigazgatás költségeinek megállapítása mellett a fedezetről is gondoskodott.

Az 1886. évi XXI. törvénycikk értelmében a törvényhatóságot a törvényhatósági bizottság képviselte, amely „[...] felerészből a törvényhatóság területén legtöbb egyenes államadót fizető állampolgárokból [virilisek-

ből], haszon felerészből pedig a választó, közönség választottjaiból” – a bizottság választás alá eső tagjait – 5 évenként 10 évre került megválasztásra. Az közigazgatás rendezéséről szóló 1929. XXX. törvénycikk 1. fejelet 1 §-a a következő módon pontosította a törvényhatósági bizottság tagjainak körét: „1. a legtöbb adófizetők közül választott tagok, 2. az összes választók közül választott tagok 3. a) a szakszerűség képviselője, b) a vallásfelekezeti képviselője és c) az érdekképviselője címén tagok,

4. az örökös tagok,
5. a hivatali állásuknál fogva tagok.”

A tehetős polgárok – legtöbb adófizetők – névjegyzékét ötévente, a választást közvetlenül megelőző szeptember 30-áig a községek, illetőleg a városi adóhivatalok kimutatásai alapján, a számításba vehető adóösszegek nagyságának sorrendje szerint, az igazolóválasztmány állította össze és tette közzé a sajtóban és egyéb hirdetési fórumokon is. Fontos tudnunk, hogy a kimutatások összeállításánál a törvényhatóság területén kivetett földadót, házadót, az ezek után kivetett községi pótdadót és a törvényhatósági jogú városnak vagy a vármegye területén fekvő községeknek javára eső általános kereseti adót – beleértve az alkalmazottak kereseti adóját is – számításba vették, illetőleg kétszeresen kellett számítani annak az adóját, aki tagja volt a

Magyar Tudományos Akadémiának, „vagy valamely főiskolán vagy ezzel tanértékre nézve egyenrangú iskolán szerzett és a magyar államban érvényes oklevele vagy államvizsgálati bizonyítványa van, vagy aki a főiskolával tanértékre egyenlő értékű katonai iskolát végzett;” és „aki a vitézi rendnek egyéni érdeme alapján tagja, vagy aki az arany vitézségi érem tulajdonosa.”

A legtöbb adót fizetők jegyzéke abból a szempontból is kiváló forrás az utókor számára, hogy 97 év távlatából is leképezhetővé válik a törvényhatóságok azon rétege, amely tevékenységével aktívan hozzájárult egy-egy város, így a trianoni katasztrófa után kilenc évre talpra állni igyekvő Kecskemét fejlődéséhez.

A közigazgatás rendezéséről szóló 1929. XXX. tc. Kecskemét vonatkozásában 173 tagban jelölte meg az új törvényhatósági bizottság létszámát, amely 7 örökös, 16 hivatali, 5 szakszerűségi képviselői, 5 egyházi és 18 érdekképviselői tagból, illetve 120 választás útján bekerülő tagból állt össze (utóbbiak fele, 60 fő a város 360 legtöbb adófizetője közül került ki).

Az 1929. október 18-án megrendezésre került kecskeméti virilis választás eredménye azonban nem a várt eredményt hozta. Ha az 1929. szeptember 21-én elkészült 360 fős kecskeméti legtöbb adófizetőt tartalmazó jegyzéket vizsgáljuk, szembevetjük, hogy az első 25 leghatékosabb kecskeméti polgár közül – akik összesen több mint 70 000 Pengő adót fizettek be a város kasszájába – összesen 6 fő virilis, így 4 fő ügyvéd és 2 fő orvos (narancssárgával jelölve) került be a törvényhatósági bizottságba. Rajtuk kívül 2 fő tisztviselő és 1 fő póttag kapott még megbízatást. Az elmarasztalás indokait politikai okokra és a Gazdasági Block listájának győzelmére vezették vissza az érintettek. A kutatás jelenlegi állása szerint elmondható, hogy az alábbiakban táblázatszerűen felsorolt 25 kecskeméti virilis közül csak kevés személy életútja ismert a társadalom előtt. Az 1938-tól kiadott zsidótörvények előtti időszak kecskeméti kereskedői, gyógyszerészei, ügyvédei – az általuk befizetett igen magas adóérték jelentőségétől elvonhatóztatva – sem voltak a számunkra, és szakirodalmat sem találunk hozzájuk. Ha részletekbe menően és minden személyre

kitérve nem is – hiszen erre ezeken a keretek között nincs mód –, de próbát teszünk most a szóban forgó személyek részleges feltérképezésére, hiszen fontos tudnunk, hogy a gazdasági világválság előtt kik voltak azok, akik nagy mértékben hozzájárultak Kecskemét fejlődéséhez.

Fleischmann Samu (1863–1937)

1888-ban került Bajáról Kecskemétre. Kecskemét egyik legmódosabb, legismertebb és egyúttal legöregebb kereskedője is volt, aki ecetgyártással, borkereskedelemmel foglalkozott. Ecetgyárának termékeit bevezette az ország többi nagyvárosában is, amelyre komoly kereslet mutatkozott. Részt vett az első világháború kecskeméti hátszágát sújtó nehézségek megoldására 1915. január 15-én a pénzügyminiszteri 149.658. számú rendelete értelmében megalakított kecskeméti adófelsőzlamlási bizottság (tagjai: dr. Héjjas István földbirtokos, dr. Tassy József orvos, Bóka Péter ny. tanár) munkájában, amelynek feladata

a hadsegélyezés pénzügyi vizsgálata, illetve felügyelete volt.

Bódogh Ferenc

Bódogh Ferenc gyógyszerész neve igen korán ismertté vált Kecskeméten. Karrierje a város negyedik gyógyszerésztárának létrehozására 1886-ban kiírt pályázat elnyerésével indult be, amelyet a Csongrádi utcán nyitott meg. Az 1887-ben működésbe kezdett patika 1912-ig Bódogh irányítása alatt működött, amikor eladta az épületet. A kor második leghatékosabb kecskeméti embereként gyermekeit szigorú vallásos nevelésben részesítette, így egyáltalán nem csodálkozhatunk azon, hogy a kecskeméti Református templom tornyában ma is szóló harangot lánya, Bódogh Kornélia (később özv. Héjjas Elekné) öntette.

Dr. Fritz Imre

A kecskeméti ügyvédet, mint a Kecskeméti Nemzeti Tanács tagját a Tanácsköztársaság bukásának sodrában 81 társával együtt letartóztatták. Az 1929. november 12-én megjelent Kecskeméti Lapok című napilapban feladott hirdetése alapján valószínűsíthetően ekkor éppen új irodát keresett. Jó néhány évvel később, 1942. január elején

A legtöbb adót fizető kecskeméti választók névjegyzéke (1929)					
		lakcím			
	Név	foglalkozás	kerület	utca, h.sz.	Az éves adó mértéke (Pengőben)
1.	Fleischmann Samu	borkereskedő, ecetgyáros	IV.	Nagykőrösi u. 10.	5854,99
2.	Bódogh Ferenc	gyógyszerész	VI.	Csongrádi u. 1.	5247,18
3.	Dr. Fritz Imre	ügyvéd	IV.	Nagykőrösi u. 13.	4996,86
4.	Kertész Dezső	kereskedő	V.	Rákóczi út 26.	3712,68
5.	Dr. T. Szabó Győző	tisztviselő orvos	V.	Rákóczi út 31.	3557,68
6.	Horváth Béla	ny. kuriai bíró birt.	X.	Hunyadi u. 14.	3368,88
7.	Hornyák Ferencz	droguista	III.	Sétatér u.1.	3153,2
8.	Dr. Sárközy Jenő	ügyvéd	III.	Széchenyi tér 8.	3124,86
9.	Kertész Menyhért	kereskedő	IV.	Csáki u. 3.	3104,37
10.	Dr. Sándor József tisztviselő	ügyvéd	IV.	Nagykőrösi u. 18.	3024,46
11.	Dr. Kozacsek Elek	ügyvéd	IV.	Wesselényi utca 3.	2980,68
12.	Dr. Horváth Mihály	orvos, országgyűlési képviselő	III.	Széchenyi tér 3.	2957,18
13.	Dr. Rosenberg Miklós	fogorvos	I.	Burga u. 17.	2840,40
14.	Dr. Donáth József	ügyvéd	V.	Beniczky F. u. 6.	2803,02
15.	Dr. Tassy József tisztviselő	t. főorvos	VII.	Batthyány u. 8.	2799,4
16.	Dr. Kenéz Zoltán	ügyvéd	III.	Fráter u. 5.	2678,66
17.	Bunzlau Vilmos	kereskedő	III.	B. Széchenyi u. 2.	2529,56
18.	Lengyel Jakab	kereskedő	IV.	Nagykőrösi u. 2.	2520,12
19.	Dr. Homoki Nagy László	ügyvéd	IV.	Koháry u. 3.	2486,48
20.	Dr. Héjjas Elek	birtokos	I.	Batthyány u. 31.	2451,28
21.	Dr. Füredi István	ügyvéd	III.	Fráter u. 15.	2442,64
22.	Dr. Nóta István póttag	ügyvéd	I.	Kisfaludy u. 21.	2413,02
23.	Dr. Moskovits Lajos	orvos	IV.	Nagykőrösi u. 9.	2349,74
24.	Dr. Szarvas András	orvos	VII.	Batthyány u. 21.	2313,8
25.	Bodri Béni	birtokos	I.	Batthyány u. 21.	2275,97
Össz.					70055,03

törvényhatósági bizottsági tagsági jogosultságát megvonták, ugyanis az 1941. XIX. tc. értelmében a zsidók törvényhatósági és képviselő-testületi tagsága, valamint póttagsága végérvényesen megszűnt. A kimutatások tanúsága szerint dr. Fritz Imre – 1941-ben – az egyik legtehetősebb kecskeméti ügyvédnek számított.

Kertész Dezső

Kertész Dezső kecskeméti zsidó kereskedő 1929 és 1938 között a város legtöbb adót fizető állampolgárai közé tartozott, aki folyamatosan jelen volt a közéletben is. A kecskeméti Cifrapalotában működő növényvédőszer-kereskedésének hirdetése visszaköszön a Kecskeméti Lapok korabeli hasábjain.

Horváth Béla (1848–1935)

A nyugalmazott táblai tanácselnök 1848-ban született Kecskeméten. Édesapja, Horváth Döme szintén a törvényhatósági bizottság képviselője volt.

Középiskoláit Kecskeméten végezte, jogász-pályáját ügyvédi irodában kezdte, majd a Budapesti Ítéletáblánál kapott állást. 1871-ben Kecskemét alügyészi pozíciójába került, majd egy évvel később törvényszéki jegyző, 1874-ben pedig királyi alügyész, később az Ügyvédség vezetője lett. 1891-ben a Pest-vidéki ügyvédség vezetését végezte, majd táblabíró, később táblai tanácselnök lett.

Az első világháború második évében, 1915-ben fejezte be jogi tevékenységét, harminc évig tartó praxisát lezárva 1916-ban hazaköltözött Kecskemétre. A törvényhatósági bizottság 1929-ben örökös tagjává választotta.

A városi Kaszinó legöregebb tagja, egy ideig elnöke volt.

Az előkelő megjelenéséről, rendkívüli tiszteletet parancsoló külsejéről elhíresült Horváth Béla határtalan tudásszomjával rendelkezett. Olvasottsága ritkaságszámba ment a kor kecskeméti emberei között, emellett rajongott a zeneművek iránt, különösen a dalárdákat kedvelte.

A lakhelyüül szolgált villáját a Czollner-közben elterülő Horváth-kertben saját maga építtette.

Hazafiassága és becsületessége mintául szolgálhat az utókor számára. Írásai a Részvét Lapjaiban jelentek meg (Kecsk-

mét, 1865. Zschokke után két beszély); a Kecskeméti Lapoknak rendes munkatársa volt (1870. 37-39. sz. Kottaner Helén emlékirata, franciából ford.); cikkei a Jogtudományi Közönyben láttak napvilágot (1881. A nagyobb és kisebb jurisdictio, A Btk. 116. §-ához, 1882. Bűntügyi eljárásunkról, Az 1871. évi 8. törvénycikkhez); írt még jogi cikkeket a Büntető Jog Tárába is. A Szentháromság temetőben helyezték örök nyugalomra.

Dr. Horváth Mihály (1859–1937)

Dr. Horváth Mihály 1859. június 24-én született Kecskeméten. Középiskolai tanulmányait a kecskeméti református főgimnáziumban végezte, míg orvosi egyetemi végzettségét

Budapesten szerezte meg. Édesapja, Horváth Mihály halálhírére követően hazatért Kecskemétre a kétévi műtősségéi gyakorlat megszerzését követően. A Révész István pápai prelátus vezetésével létrejött választmány és az általa 1914. szeptember 19-től működtetett kórház a háború négy éve alatt nagy érdemeket szerzett a sebesültek ápolásában. A kórház főorvosi teendőit dr. Horváth Mihály látta el, aki mint órnagyorvos, párhuzamosan a Kecskeméti Tartalékkórházban is praktizált.

Függetlenségi és '48-as programmal Kecskemét város felső választókerülete 1910-ben országgyűlési képviselővé választotta meg. 1918-ig, a képviselőház feloszlásáig volt tagja a parlamentnek. 1918 végén a kecskeméti Nemzeti Tanács elnökévé választották. A munkásság vezetőivel azon fáradozott, hogy a város élelmézésében fennakadás ne legyen, a harcból visszatérő katonák ellátását biztosítsák. Segítségét nem kapott munkájához, ezért lemondott.

Közgazdasági és pénzügyi téren is fontos tevékenységet fejtett ki. Hosszú időn keresztül igazgatósági tagja volt a Kecskeméti Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbanknak, a Központi Takarékpénztárnak, a Kecskeméti Takarékpénztár Egyesületnek. Elnöke volt az Uri Kaszinónak és az Első Kecskeméti Pincészetkezetnek. Mint a református egyház presbitere egyházi és iskolai ügyekkel is foglalkozott. Elnöke, majd örökös díszelnöke volt az orvosszövetségnek. 1922-ben pár hónapra ismét képviselő lett, majd Zsitvay Tibor képviselősége után

Ellensége saját magának,
ha szőlőjét, gyümölcsfáit nem **Uránia-Zöldporral** védi. **EGYETLEN KISÉRLET MEGGYÓZI ÖNT.**

Qvassiv (Legyőrgács)
Raffia, rézkénpor, kénpor, kénlap, kénporozó gép nagykereskedése. Főlerakat: **KERTÉSZ DEZSŐ szőlészeti cikkek nagykereskedése CIFRAPALOTA.** 3019

Kiadó üzlethelyiség.

A Rákóczi-út 22 sz. bérházban a törvényszékkal szemben modern utcai üzlethelyiség oicsó bérrel azonnal kiadó. Értekezés. **Dr. Fritz Imre** ügyvédnél. 3362

Kakukfű gyomorkeserő kitűnő háziszer, kapható: Kecskeméten **HORNYÁK FERENC** Nagykőrösi-utca **MINTSEK GÉZA** Szabadság-tér és **SZABÓ LÁSZLÓ** régi Vásári-utcai **drogériájában** 2844

A KAKUKFŰ KESERŰ HASZNÁLATA

harmadszor 1927-ben küldte őt a kecskeméti felsőkerület a parlamentbe. Széleskörű publicisztikai tevékenységet folytatott, számos politikai, közgazdasági és egészségügyi tárgyú cikke jelent meg.

1934 januárjában, orvosi munkájának 50. évfordulóján aranydiplomával jutalmazták. Az ünnepelt köszöntésére közel ötszázan gyűltek össze a városháza dísztermében. 16 beszéd hangzott el, valamennyien elismerő szavakkal illették Horváth Mihályt. „*Azt üzeni az Alma Mater, hogy az első diplomát azzal adta, hogy tudását az emberiség javára és az egyetem dicsőségére kamatoztassa. A mai aranydiplomát pedig azért, mert elismeri, hogy ebben a reményében nem csalódott.*” (Verebély Tibor, az Országos Orvosszövetség elnöke); „*Az örvendő édesanya gördülő könnyei között nézi a ref. egyház hűséges fiát, aki az ünneplésre csendes szóval felel: Istené a dicsőség. Főhajtvá állunk az egyház legidősebb presbitere előtt. Az ő legszebb diplomája az élete.*” (Hetessy Kálmán dr. kecskeméti református lelképásztor); „*Ha a szeretetet tudományosan értékelni tudnák, Horváth Mihály külön diplomát érdemelne.*” (Rác Béla dr. jogakadémiai dékán); „*Sok-sok szárnyra kelt árvaházi növendék őrzi drága emléket az Árvaház 15. évén át kedves Doktor Bácsijának.*” (Mares Géza árvaházi igazgató); „*30 évig volt háziórvosa a ferencendi barátoknak. Jósággal és szeretettel fogta meg a szíveket.*” (P. Halász Jeromos ferencendi házfőnök).

Horváth Mihály is szólt az egybegyűtekhez. „*Zavarba hoznak az érdemen felüli dicsérek. Kötelességteljesítés volt az életem. 50 év előtti avatásomon megjelent néhány barátom, most pedig olyan közönségem van, amilyenre álmában sem mer gondolni az ember. Mindig Kecskemét rajongója voltam és az leszek, amíg élek. ... A legnagyobb boldogság nekem, amikor egy-egy kézfogásból, egy-egy tekintetből érzem, hogy szeretnek...*”

Hornák Ferenc „droguista”, drogériája a Nagykőrösi utca 8. szám alatt működött.

Kertész Menyhért

Kereskedő, a kecskeméti kereskedők érdekképviseleti megbízottja volt. 1938-ban már Kecskemét város második legnagyobb adófizetőjeként tartották számon.

Dr. Sándor József

Városi tisztii főügyész. 1886-ban született Kecskeméten, 1944. december 16-án a

Kecskeméti Nemzeti Bizottság elnökévé választották.

Dr. Donáth József (1882–1938)

Donáth József 1882-ben született Jászberényben. Neves kereskedőcsalád sarjaként középiskoláit szülővárosában végezte, majd jogot hallgatott Budapesten és Kolozsváron. Kecskemétre 1907-ben költözött át, ahol hatékonyan részt vett a Néptakaréki megalapításában. 1917-ben a Leszámítoló Banknál kapott ügyvézi állást, amelynek 1929-ben elnöke is lett. A törvényhatósági bizottság tagjaként szerepet vállalt a kisgyűlésben és az iskolaszék munkájában is. 1923-ban a Kereskedői Kaszinó igazgatójává nevezték ki, közben választmányi tagja lett az Ügyvédi Kamarának, majd tisztii ügyészként vonult nyugállományba.

Dr. Tassy József

1870-ben született, római katolikus vallású egyetemes orvostudor, aki 1914-1916 között a kecskeméti Császári és Királyi Tartalékkórház X. osztályának orvos főnöke volt. Az 1923-tól a város tisztiorvosaként működő szakembert 1938. január 28-án m. kir. egészségügyi tanácsosi címmel tüntették ki. Szokolay Ilonával közösen három gyermekük született, módosságát praxisán túl 144 katasztrális holdas gazdagsága igazolta.

Bunzlau Vilmos (1856–1936)

A kecskeméti Bunzlau Vilmos neves bor-kereskedő neve nemcsak Kecskeméten, hanem az egész Osztrák-Magyar Monarchiában ismert volt, hiszen számtalan helyen az ő vállalkozásának termékét fogyasztották. A kereskedelem következtében óriási mértékűre növekedett vagyonának köszönhetően rövid idő alatt Kecskemét első virilisei között szerepelt. Az első világháború frontmozdulatai, majd az azt követő gazdasági válság megpecsételte vállalkozásának sorsát, sőt a román megszállást követően fogságba is esett. Életének utolsó éveit betegségek között teltek el. 1936. február 24-én helyezték örök nyugalomra az izraelita temetőben.

Dr. Héjjas Elek

1891-ben született Kecskeméten, jogász, földbirtokos.

Hajagos Csaba

GYÓGYÁSZAT, GYÓGYÍTÁS, BABONA KATONA JÓZSEF KORÁBAN

1761-ben a Helytartótanács elrendelte a gyógyító személyek, borbélyok, bábák összeírását. Kecskeméten 1766-ban 7 sebészborbély működött, akik felesküdtek mesterségükre, remeket főztek, ezután a céh engedelmet adott nekik mesterségük folytatására. (Tarczali Pál, Hás János, Kintses Sámuel, Egyházi László, Székeli István, Tarczali Pál, Pálfi József) A hét borbélyesbész közül Hás János a Győr megyei orvos, (Physikus) előtt is vizsgát tett, Székeli István és Pálfi József a bécsi orvos előtt vizsgázott a kecskeméti kenőcsfőzésen kívül.

Milyenek is voltak a másképpen chyrurgusnak is nevezett sebészborbélyok? Erre feleletül az 1764-ben Debrecenben keletkezett borbélyvizsgát tartalmazó kézirat alapján válaszolhatunk.

„Hogy serény, gyors, bátor keze legyen és nem reszkető: Jó élessen látó Szeme legyen, bátor szíve nem féltékeny és mikor ugy hozza magával a dolog, irgalmatlan

is legyen, a Beteg kiáltozásával keveset gondollyon és annak jajgatásátul indíttatván munka közben né hirtelenkedjék, se né késedelmezzék, hanem mindent annak módgya szerént vonnyon, húzzon, taszítson, szúrjon, vágjon és égessen. Mindenek felett pedig egy átollyában a Barbélyban megkívántató szükséges dolog az: Hogy az Anatómiában, az Ember boncolás-

ban járatos legyen, tudgya jól az Emberi tagoknak egybe szerkösztetését és annak alkotmányát.”

Főbb betegségszócsoportok, amelyeket a borbélyok gyógyítottak: „A Sebek, Törések, Ficzamodások, Daganatok, Kelevények, vagy Fekélyek.”

Elő kellett mutatni a jelöltnek fogvonóit is és azokat megnevezni:

„Ez a Pellikán, ez a Kecseláb, ez a Fogtaszító, ez a gólya orrú fogvonó s.”

Gyermekek születése

A szülészet specialistái Kecskeméten is a bábák voltak a kezdetektől egészen a 20. század közepéig.

1766-ban 5 bábát tartottak nyilván a városban: „Berecz Erzsébet, Kovács Pál özvegye, ki... mesterséget az napátul tanulta. Lakin Jakabné hites kötelesség által gyakorol. Senki által mesterségre nem examináltatott. Tót Dorkó Julis Kis Jánosné nem is tanulta senkitül a mesterséget, csak maga lett tapasztalataibul. Bácsi Jánosné Pap Judit és Tót Jánosné Tót Judit senki által nem examináltatott.” A bábák hitet tettek mesterségükre, ennek a bábaeskünek a szövege fennmaradt a Kecskeméti Levéltárban 1769-ből.

„1.) Midőn a születendő gyermek nagy erőtlenségben vagyon, úgy hogy reménység se lehet felőle, keresztelést, hogy érhesen, azon okon megkereszteli, azon mód szerint valamint Kr. urunk Sz. János által a Jordán vízében megkereszteltetett, tudniillik: Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében.

2.) Tiszteletes egyházi személyek Parancsolatinak azon bábasági állapotjában mindenkben engedelmeskedik.

3.) Nemkülönbén Birók úréknak is szavokat fogadja.

4.) Személyválogatás nélkül, amidőn hivattatik mind szegényhez, mind gazdaghoz elmegyén, mindezeknek tehetsége szerint egyaránt szolgál.

5.) A részegeskedéssel és bűbájossággal békét hagy.”

1792-ben, vizsgált időszakunkban már a borbélyokon és bábákon kívül orvos is

volt a városnak, Zay Sámuel mineralógia iránt érdeklődő fizikus személyében.

Ekkor egy fizetett borbélyon, Berle Ferencen és egy fizetett bábán, Kleinod Barbarán kívül 6 borbély és 10 bába tevékenykedett a városban.

Zay Sámuel komáromi orvosdoktor csak néhány évig élt Kecskeméten. 1792-ből származó orvosi jelentésének rövidebb címe a következő: A Közönség egészsége fenn tartására való közönségesebb Regulák.

Bevezetőjében a betegségek okait sorolta fel: „Leg főbb okai a nyavalyáknak, mellyek a lakosok egészségét meg rontják, és a nép között gyakran uralkodó nyavalyákat Szülnek: A levegő égne, ételnek, italnak és lakásoknak egészségtelen volta, az indulatok, rossz szokások, a tudatlan és meg nem vizsgáltatott Borbélyoknak, házaló, bűbajos, pénztlaló férfi és Asszony kurusolóknak orvoslások, és végre ragadó nyavalyáknak mérge.”

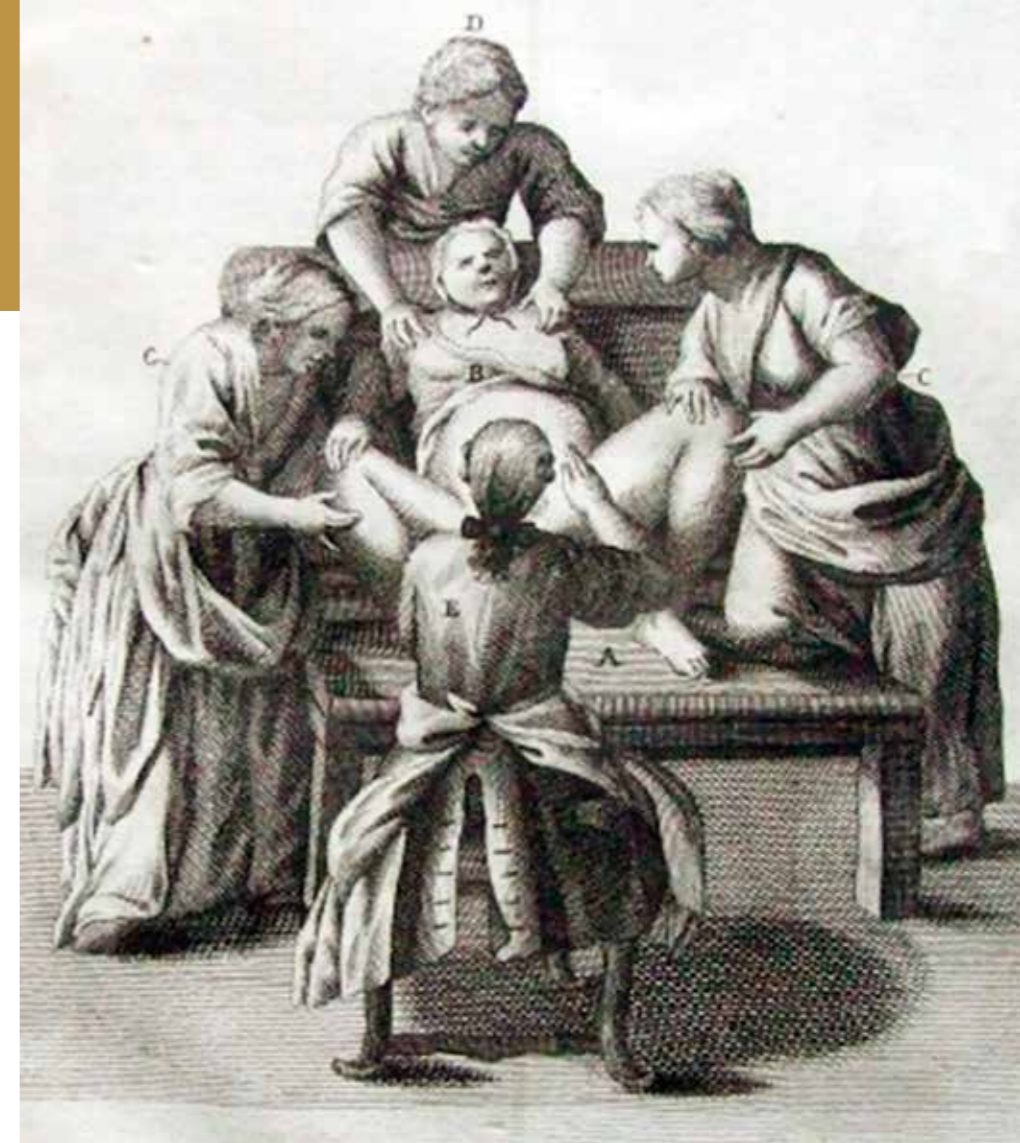
„I. A levegő ég leginkább melegségével, hidegségével és nedvességével és bűdösségével árt az egészségnek. Meleg ellen ültessenek fákat a házak köré és locsolják az utcákat. Hideg ellen öltözzenek fel, fűtsenek. Nedvesség ellen töltsék fel a Delló tavat és a Cimbalmos csárda körüli vizet. Bűdösség kiküszöbölésére csináljanak árnyékszékeket, a tímárokat, vargákat, mészárosokat küldjék ki dolgozni a városon kívülre.

II. Étel kevés vagy rossz voltával árt. Romlott állatok húsát ne egyék, ezért szükséges a Piac Bíró hivatalának felállítása. Tiltassanak meg az ételek réz és ón edénybe tartása.

III. Az italokról megállapította, hogy a serben hizláló erő vagyon. A borral, pálinkával, égett borral, kávéval, teával való visszaélés pedig nyavalyákat okoz.

IV. A Lakóhely egészségtelen voltáról megjegyezte, hogy a nedvesség okozza a patétst, rothasztó hideglelést. Felhívja a lakosság figyelmét, hogy szellőztessenek.

V. Betegségek Zay Sámuel szerint az indulat is, pl. félelem a ragadós nyavalyáktól, ennél fogva könnyebben reájuk ragad a nyavalya. A gyerekek ijesztése bumbussal, koldussal nyavalyatörtést és más betegséget is okozhat.

VI. Rossz szokások, gondatlanságok: Kárhoztatta a mérges kutyák és veszett kutyák sokaságát a városban.

A következő Orvosi jelentés 1811. szeptember 15-ei keltezésű, az Úriszék elé tárta Sényi János városi fizikus a gyakoribb betegségeket és az egészségügyi problémákat.

Tavasszal a kisgyermek Szamár hurutban, ősszel himlőben betegedtek meg. A szamárhurutban kevesebben, a himlőben többen haltak meg.

Kéri a várost, hogy vegyen sebészeti műszereket: pl. „Instrumentumokat, mellyek a holtak tetsző emberek felélesztésére szolgálnak, és egyebet is.

Felhívja a város vezetésének figyelmét, hogy hordassák ki a városból a szemét és ganéj dombokat, szárítottassák ki a Delló tavat.

Felszólalt levelében a kuruszló vén aszszonyok ellen, akik a beteget kénesóbból készült kenőcsökkel kenik, mert a betegeket „megholnak vagy más betegséget okoznak vele”. Kéri, hogy a chyrurgusok tegyenek neki jelentést a ragadós nyavalyákról.”

Sényi János 1814. márciusi jelentése arról tájékoztat bennünket, hogy semmi ragadós betegség nem terjedt el a lakosok között. Nem így az októberi jelentés, mely ekképpen hangzik: „Az a veszedelmes nyavalyája a kis gyermekeknek, az úgy mondatott Hártyás Torok Gyék, (Croup), melly még a télen kezdte magát elsőbbben mutogatni, a Tavasszal, kivált Április és Maius hónapokban nagy méretekre fel hágott, és sok gyermeket megfojtott...Ezt a betegséget szokta a kecskeméti köznép Kelevénynek nevezni.”

Azután a veres himlő (Morbilli) kezdett június és július hónapokban uralkodni. Ennek megszűnése után augusztusban és szeptemberben a vérhas (Dysenteria) kapott lábra nemcsak a gyermekek, hanem a meglelt emberek között is. Gyógyítási módjaikról nem szól Sényi János levele.

1823-ban Kecskemét városa rendelkezett a himlőoltás széleskörű elvégzése és a szegény lakosság ingyenes orvosi ellátása érdekében.

A Pax Corporis borítója

Házi orvoságok, korabeli betegségek

Novák László közölte a Bács-Kiskun megye múltjából 4. kötetében azt az 1798-ban írt kecskeméti kéziratos orvosló könyvet, melynek címe Pax Corporis, Orvos Könyvetske. 254 számozott receptet tartalmaz, míg a 12. és a 13. oldalon pedig néhány gyógyító olaj és por felhasználását javasolja.

A recepteket valószínűleg olyan személy írhatta, akinek családjában borbély vagy bába lehetett, mert a növényi és állati eredetű anyagokon kívül számos patikaszer is olvasható a gyógymódok között.

A szembetegségek fordulnak elő leggyakrabban: szó esik „szem fájásról, könnyező szemről, homályos szemről, ha a szemed bőre be áll, szem hévségéről, csípás szemről vagy hártýárul, hálýogos szemrül, dagatt szemrül, ha a szeme kifoly, szemedet meg ütven, peccsenýes szemrül, ha vad hús vagyon a szembe, árpás szemrül”. A hálýogos szemre való a következó gyógy mód: „A kén követ törd meg jó apróra, szítáld meg, és hincsd meg vele a' szemet el oszlattya. Más. S. György és Pünkösöd között a melly diot talál az ember, szedgye le, törje meg; és annak levét eressze a szemben, tízesztendős hálýogot meg gyógyít. Más. A veres hagymának vedd vizét, és elégicsd egybe vízzel, és azzal kennyed meg gyógyul. Más. Az emberbe

való gilisztát aszald meg, és törd meg porrá, hincsd az hálýogos szembe. Meg gyógyul.” Ha a szeme bőre beállt, medvevért csöpögtettek bele.

Szintén sokféle gyógy módot tartalmaz a kézirát a hideglelésre. Megkülönböztettek mindennapi hideglelést, harmadnapi és negyednapi hideglelést.

Babonás betegségek a receptek között: étetés ellen, kiben béka vagyon, kiben kígyó vagyon. Ez utóbbiakat hánytatták, kocsin rázatták, hogy távozzon belőlük a kígyó.

A 18. századi gyógy szertárakban növényi, állati, ásványi eredetű anyagok, egyszerű galenikumok és összetett gyógy szerek álltak a betegek rendelkezésére. Ebben a 18. század végi orvosló kézirátban is a legtöbb gyógy szer állati és növényi eredetű.

Állati eredetű anyagok:

„Veréb ganaj-fakadásról, tojásfehérje-fene, vadhúsrá, reszelt szarvasszarvat, vakond szívét, máját, veséjét szárítsd meg, törd össze, borban- kórság ellen, mézet és kecsketejet-szív fájásról, tojás székit vízben, olajban-égésre, a kecske ganéjt borral elegyítsd össze, kösd rá –sebre, Tehén húsna kövérít nyersen kösd a szemedre, kivonnya a vért. Végy egy galamb fiat, a jobb szárnya alatt mesd meg, és annak a vérit erezd a szemedbe.” Nyúl epéje, tyúk epéje, gólya gyomra szarvas égett szarvának pora, galambvér, lúd ganaj, vízi csiga, tehén ganaj, harcsa szeme, kecske vizelete és még sok-sok ma már megmosolyogni való állati testrész szerepel a receptekben.

A növények levét kifacsarták, főzeteket, kenőcsöket készítettek belőlük. Sokszor borban főzték vagy pálinkában áztatták őket.

A kézirátban a 108. és 109. számú betegség között olajok és porok hasznáról olvashatunk. Szem kó olaj, Büdöskó olaj, Rozmaring olaj, Limbus olaj, Fenyő olaj, Kömény olaj, Üröm olaj, Terpentina olaj, valamint Epilepszia, Calkulus és Hideglelés elleni por, stb.

A Babonás eljárásokra a legjobb példát Katona József hivatali irataiban találjuk meg, melyet Joós Ferenc tett közzé a Cumánia 6. kötetében 1979-ben.

Az 1824. február 12-én kelt irat szerint Hajnal Imre kapást egy nagy kutya megijesztette, kísértet a fia subájával megcsapta, majd megnyomta.

A gyógyításban felhasznált növények:

angelika	fehér üröm	kökénylevél	ruta,
ánizs nag	fekete üröm	kőrös fa haja	saláta meg
Arany verkenyező virág	fenyőmag	kutyatej fű gyökere	sárga gyopár
árpa liszt	fodormenta víz	laboda	sóska gyökér
bab gyökér	fokhagyma	levendula	sóska vize
bagoly borsó	fokhagyma	liliom	szapora fű
barackmag	földi bodza gyökere	lilium	székfű
Betonika	földi szeder levele	majoranna	szőlő levele
birsalma levele	földi tök gyökere	mák	tárkony gyökér
bodza szárított virága	gyömbér	mák levele	torma
borostyán levele	hársfa levél	mályva mag	tölgyfahéj
bors	hunyor gyökér	Mendergő fű-	uborka
borsó szalma	izsóp	Szent Benedek fű	útifű
búza virág	kakukkfű	Monostilia levele	üröm
cékla levél leve	kapor	nap követő fű	veres répa
csalán gyökér	káposzta	ökörfarkú fű	vörőshagyma
csalánmag	kék lilium gyökere	örvény fű	vörőskáposzta
dióbél	kék viola	petrezselyem	zab
édesgyökér	kender levele	reték	zabszalma
ezerjófű	keserű mandula	rózsa víz	zsalya
farkasalma	kígyóhagyma	rozsliszt	

Az orvos érvágást javasolt, amit Hajnal Imre Szekeres Borbély által meg is vágatott, másnap a felcser porokat adott neki, majd elmentek Túri Vakter feleségéhez, aki hóhértól tanulta a gyógyítást. Fizetséget nem kért, csak azt fogadta el, amit neki szántak.

Túriné orvossága: lemosás, kenés, füstölés:

1. A kapott orvosságot „Hajnalné főzze meg fél meszles Begrébe tisztá vízbe.

2. Ezen vízzel mossa meg Hajnalné az Urának homlokát, két karhajlását, a talpait, tenyereit, inait, és hónalljait.

3. Egy másik papirosba adott orvossággal ismét kenne meg azon helyeket, a homlokát kivéve. Végre

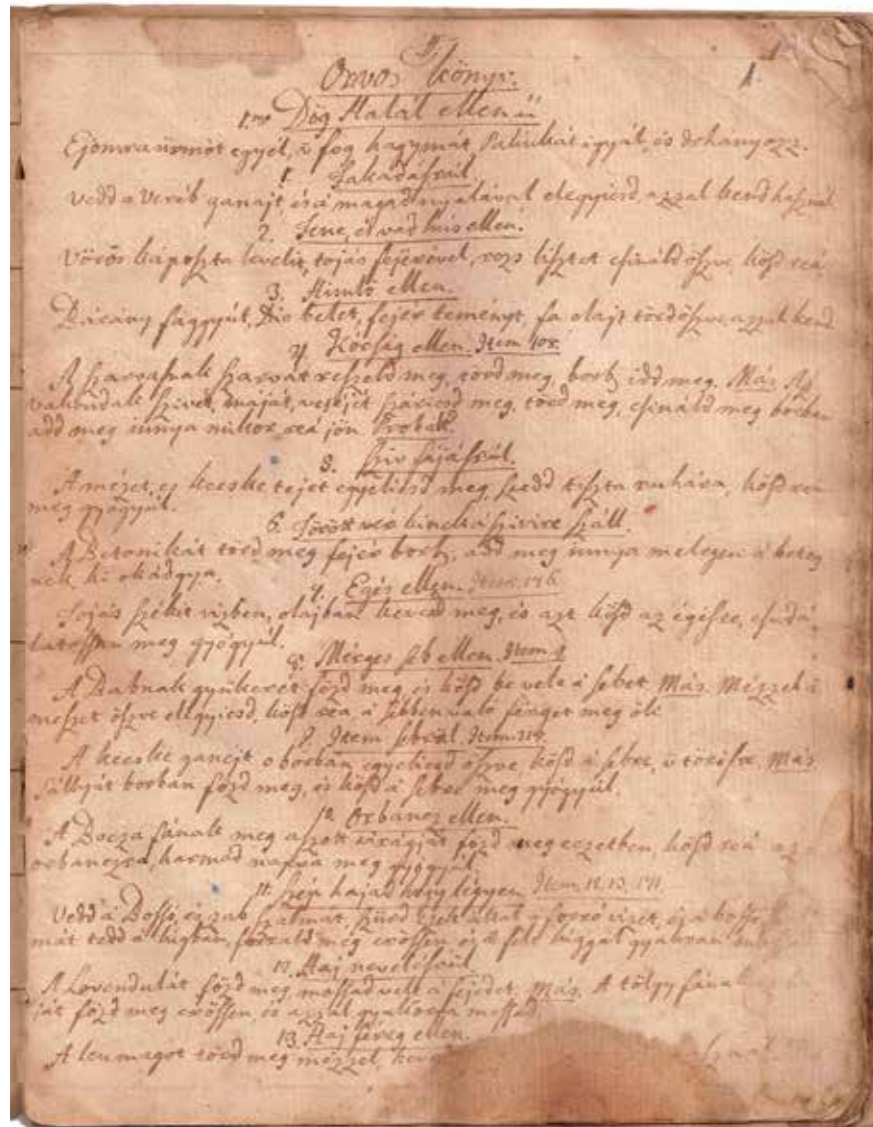
4. Ugyan ezen Kenőtsöt öszve kevervén az Urának ganéjjával tegye a tűzre, melly tűz a lábai között kelletik lenni.”

Hajnal Imréné és a gyerekek a füstöléstől rosszul lettek, elszédültek.

„Túriné azt hitette el velek, hogy ezen Boszorkánynak feladott Szomszédnéval mindég ízetlenkedjenek, szidják, potskolják, mert tsak eként nem árthat nekik” Hajnal Imre szidta is, kurvázta szomszédasszonyát, amiért is az Úriszék elé idéztették őt is és a tanúkat, valamint Túrinét is.

Katona József ez ügyben nem büntetéssel, hanem felvilágosítással próbált küzdeni a babonáskodás ellen.

Mészáros Ágnes

A Pax Corporis kézirata

A KKJM Orvos- és Gyógyszerészettörténeti Gyűjteményének 18. századi fatégelyei, holicai és budai fajansz patikaedényei

BOZSÓ JÁNOS, AKI MÁR ÉLETÉBEN LEGENDÁSSÁ VÁLT

Úgy kezdődött, mint egy mese, manapság sikertörténetnek nevezik. Nevezük akár-hogyan a korszellemnek megfelelően, az ilyen utak nem kikövezettek. Bozsó János festőművész (1922–1998) nem gondolta volna, hogy valaha múzeumalapító lesz, egy jelentős gyűjtemény viseli a nevét. Még azt sem írhatjuk le, hogy élte a korosztályára jellemző életet, mert cselédyekként, tanyák közt hányódva indult el. Minden sejtjét átjáró szemléletet hozott magával: célt, akaratot, cselekvést és önmaga számára a legfontosabbat, a természetszeretetet.

Az 1940-es évek második felében, a háborúból visszatérve ragadott ceruzát, ecsetet. A következő évtizedben már kiállító festőművész lett, a magyar képzőművészetet reprezentáló prágai, amszterdami gyűjteményes kiállításokra, a klasszikusok közé válogatták be alkotásait. Korai művei indíttatását, atmoszféráját Mednyánszky,

Kosztza, az „alföldiek” határozták meg. Az első, igazi műtermébe 1957-ben költözött be. Ettől kezdve a Klapka utcai ódon ház, a mai Bozsó Gyűjtemény adott otthont életé végéig alkotómunkájának. A kecskeméti ócskapiac kihagyhatatlan, heti vadászmezőt jelentett számára. Bevétel híján a kiadások is igencsak mérsékeltek lehettek. Rissz-

Bozsó János (1922-1998)

rossz kereteket, vásznakat, kartonokat, fal-emezeket vásárolt, hogy legyen mire festeni. Gyakran születtek „kétoldalas” alkotások, maga készített kezdetben még festéket is. Lélekből festett, de soha nem mondott le

a természet inspirációjáról. Gyűjtői vénája is az 1950-es évek végétől nyert impulzusokat. Részt az ócskapiacra kutakodott a gyermekkorra paraszti világot idéző néprajzi tárgyak után, részint a tanyavilág bekötőútjait róva – a festői témák mellett elidőzve – szembesült a műanyag világ térhódításával, az értékek szétszóródásával. A csendéletekhez hazamentett tárgyak egyre nagyobb teret követeltek maguknak és egyre mélyebb ismereteket ajándékoztak a gyűjtőnek. Vérbeli műgyűjtővé vált, hitt egy tűnőfélben lévő kultúra megmentésének predesztinációjában, nem érintette meg a haszonelvű befektetési stratégia előszele. Ahogyan kialakította sajátos expresszív festészetét, a végletek tömörítését egy vásznon belül, olyan következetességgel alakította ki gyűjtői ars poeticáját is. Szokatlan és akadályokban bővelkedő út volt. Értelmezhetetlen volt a környezet számára, hogy mit akar az ócskaságokkal, a hivatalos múzeumi közeg által pedig nem „támogatott”, inkább csak „tűrt” folyamat volt. Ebben az időben fű alatti műkereskedelem létezett, jöttek hozzá a gyűjtők – akiket manapság felhajtóknak neveznénk – csereberélni, inkább eladni. Külön szerencséjének tartotta, hogy alkotásait is gyakran válthatta műtárgyakra. Kecskeméten az 1960-as évek végétől, az 1970-es években egy sajátos mikroklima közegében alkotók telepedtek meg, művészeti műhelyek alakultak. Bozsó János gyűjteménye is gyarapodott, belekóstolt az iparművészet, az egyházművészet kincseinek világába. Mosolyogva és csendesen, mindig szembe ment a megszokottal: teremteni és alkotni szeretett, soha sem engedte magát kisajátítani. Ráébredt a környezet, hogy egy pótolhatatlan műtárgyállomány kerekedett: a Bozsó Gyűjtemény. Így egyben kellett helyet és teret adni a városban, mert érték, nem kell sehová sem beolvasztani raktári polcokra zárva, mert egyedi és megismételhetetlen.

Az alapítói szándék

Magánember múzeumot alapít? Megfoghatatlan és kivitelezhetetlen ideának tűnt, még csak hasonló kezdeményezés sem létezett. Talán azért is születhetett meg a Bozsó Gyűjtemény, mert teljesen esélytelennek tűnt. 1976-ban egy hagyatékoszási szerződést írt alá a művész szülővárosával, Kecskeméttel. 1979-ben megnyílt az első állandó kiállítás. A műtárgyak száma gyarapodott, a kivételes kvalitásokra,

Gazdag néprajzi gyűjtemény színesíti a gyűjteményt

kuriózumokra mind többen lettek kíváncsiak. Édesapám, Bozsó János festőművész alapítói szándékát szeretnénk követni. Összefoglalva: egy szenvedély hogyan válik

értékmentéssé, egy magángyűjtemény, hogyan válik közösségi értéké, a szépség megigézi és inspirálja a nézőt. Feladatunk a művész eredeti berendezési elképze-

Bozsó Gyűjtemény, iparművészeti kiállítóterem

léseinek megőrzése, aki enteriőrökben gondolkozva építette fel a látványként is lenyűgöző kiállításfolyamot. 1996-ban külső, kényszerítő körülmények hatására jött létre egy alapítvány a szülőváros és a gyűjteményalapító összefogásával, az a lehetőség ideális működtetési formává vált. Kecskemét önkormányzatával karöltve 2013-ban egy uniós projektbe kezdtünk. Az időszaki kiállítások rendezésére a térség legkorszerűbb terét alakítottuk ki. A „Gyűjtemények Háza” projekt keretében, az új emeleti szárnyban kapott bemutatkozási lehetőséget a Hanga Óragyűjtemény.

Állandó kiállítások

A Bozsó Gyűjteménybe belépőket egy mezővárosi polgárház látványa fogadja. A város egykor egyik legnagyobb telkének Klapka utcai frontján álló 18. századi épületben 1832 és 34 között a piaristáknál diákoskodó – később a szabadságharcban jeleskedő – Klapka György lakott rokonainál. Klapka életútjáról 2017-ben múzeum-pedagógiai foglalkozásokkal összekötött vitrintárlattal emlékeztünk meg. A patinás épület a magyar néprajz tárgyi emlékeit mutatja be. A kerámia anyag legféltettebb darabjai az alföldi kerámiaközpontok (Hódmezővásárhely, Mezőcsát, Mezőtúr) díszes használati edényei és az ékes sárközi emléktárgyak. Ritka, szinte ismeretlen kecskeméti ivóedények is láthatók itt. Lenyűgöző a formakincs változatossága a süttö-, főzőedények, a boroskancsók, pálinkás butellák között. A pásztorfaragások

kollekciójában a figyelemre legméltóbbak a borotvatokok. A fafaragó a nevét, a készítés idejét szinte mindig bevészte a magyar címer vagy a szerelmi jelképek ábrázolása mellett. Ebből a motívumkincsből merítették a becses ajándékként a leányoknak átadott mángorlók, sulykolók készítői. A hagyományos berendezést a festett alföldi ládák, a vésett dunántúli szuszékok, a gondolkodószekek képviselik. Több magyar és külföldi tudományos kutató foglalkozott a középkori, szász, ácsolt ládánkkal. A kiállított habán kerámia túlnyomórésze a 18. század első feléből származik, az erdélyi bokályok a 19. századból.

A hagyatéki szerződés megkötése után az 1980-as, 90-es években folyamatosan került kialakításra egykori korszerűtlen lakóépületekből az állandó kiállítás újabb egysége. Az iparművészeti kiállítás európai betekintést nyújt a 16. századtól. Az enteriőrök között a 18. századi főúri és a 19. század első felének polgári bútortervei ragadja magával a látogatókat. A barokk bútorművészet kedvelt darabjai a hajlításokkal, tagolásokkal, intarziával dúsán díszített edényes és írószekrények. A kor és a stílusok felidézését a berendezésben hangsúlyos szerepet kapó fajansz edények, porcelánok, üvegtárgyak, ötvös remekek teszik teljessé. A gyűjtő kedvencei közé tartoztak a holicsi, tatai fajanszok, a magyar címeres, rubinvörös „Kossuth-poharak”. Kitűzött célunk, hogy a gyűjtői elképzelést a magángyűjtemény látványát megőrizzük. A képzőművészeti anyagot tematikus csoportosításban cseréljük annak érdekében, hogy Bozsó

Bozsó János: Kecskemét látképe (1968)

János festészetének minél több oldalával megismertethessük a hozzánk látogatókat. Megjelentetett művészeti albumainkat is ennek az elgondolásnak megfelelően szerkesztettük. Az emeleti kiállítóterem az egyházművészeti kiállítást őrzi, ahol a leghangsúlyosabban a katolikus barokk műtárgyak szerepelnek. A gyűjtemény egyik legtitokzatosabb szakrális tárgya egy athoszi típusú kereszt 1477-ből, kutatása több esztendeje folyamatosan zajlik.

Magyar klasszikusok, európai modernitás, tematikus sorozatok

Időszaki kiállításaink rendezése tematikus koncepciók kialakításával országos szakmai elismertséget vívott ki. Nagy érdeklődést kiváltó sorozatokat valósítottunk meg, gyakran a felfedezés meglepetést okozó erejével. Klasszikus magyar nagymestereket hozunk évente a kecskeméti közönségnek, például: Aba-Novák, Koszta, Fényes Adolf, Iványi Grünwald, Perlrott, Rippl-Rónai, az alföldi mesterek, Munkácsy kortársai. Válogattunk a jelentősebb magyarországi művésztelepek anyagából, magángyűjtemények számára biztosítottunk bemutatkozási lehetőséget. 2017 szenzációja a Szinyei Merse-kiállítás. Lehetőséget adunk kortárs művészeknek is elsősorban a már hagyománnyá vált vagy hagyományt teremtő sorozatainkkal; Bozsó

János-díjasok, Szervátiusz-díjasok. Sikeres sorozatunk a többgenerációs művészcsaládok tárlata. A kiállítótermeinkben a nemzetközi modernitás megjelenése kezdetben a szokatlanságával meglepetést okozott, ma már sorozattá vált a világszerte elismert francia, holland kortárs absztraktok bemutatása. Fontos célunk Bozsó János művészetének külföldi népszerűsítése, csak néhány helyet kiemelve: Olaszország, Németország, Ausztria, Bulgária, Románia, Szlovákia, Oroszország, Svájc, Egyesült Államok, Japán, India.

Szinyei Merse Pál – A természet bűvöletében

Szinyei-kiállításunk megrendezésének gondolata már évekkel ezelőtt megfogalmazódott. A mester műveinek száma erősen behatárolt, a kölcsönzéshez nagyon magas szintű technikai feltételek teljesítése szükséges; nem véletlen, hogy közel három évtizede volt utoljára jelentős tárlata a Magyar Nemzeti Galériában. A magyar művészet zseniális alkotója néhány műve alapján közismert és közkedvelt. Kiállításunk koncepciója abból indult ki, hogy ne az általános toposzok alapján építsük fel a bemutatott anyagot, hanem egy tematikát kiemelve járjuk körbe az életutat. Az örök ihletőre, a természetre koncentráltunk. A szakmai támogatás és a közönségsiker minden várakozásunkat felülmúlta.

A megvalósítás során figyelembe vettük mindazokat az igényeket, elvárásokat, amelyek ma az európai galériákban meghatározóak: egy kiemelt attitűd új kontextusba helyezése egy életpályán vagy alkotói csoporton belül, eligazító táblák, szakmai és ismeretterjesztő vezetések indítása, katalógus megjelentetése, a visszacsatolások mérése. A válogatás augusztus 20-ig tekinthető meg, a kísérőkiadványunk a helyszínen vásárolható meg.

A falakon túl

Bozsó János alkotóművészi és múzeumlapítói építkezéséből azokat a sarkalatos, néha szokatlan gondolatokat szeretnénk hasznosítani, amelyek nem behatárolnak, hanem tereket nyitnak. Jelképesen és ténylegesen is a falainkon túlélve, intézményi, civil szervezetek közti

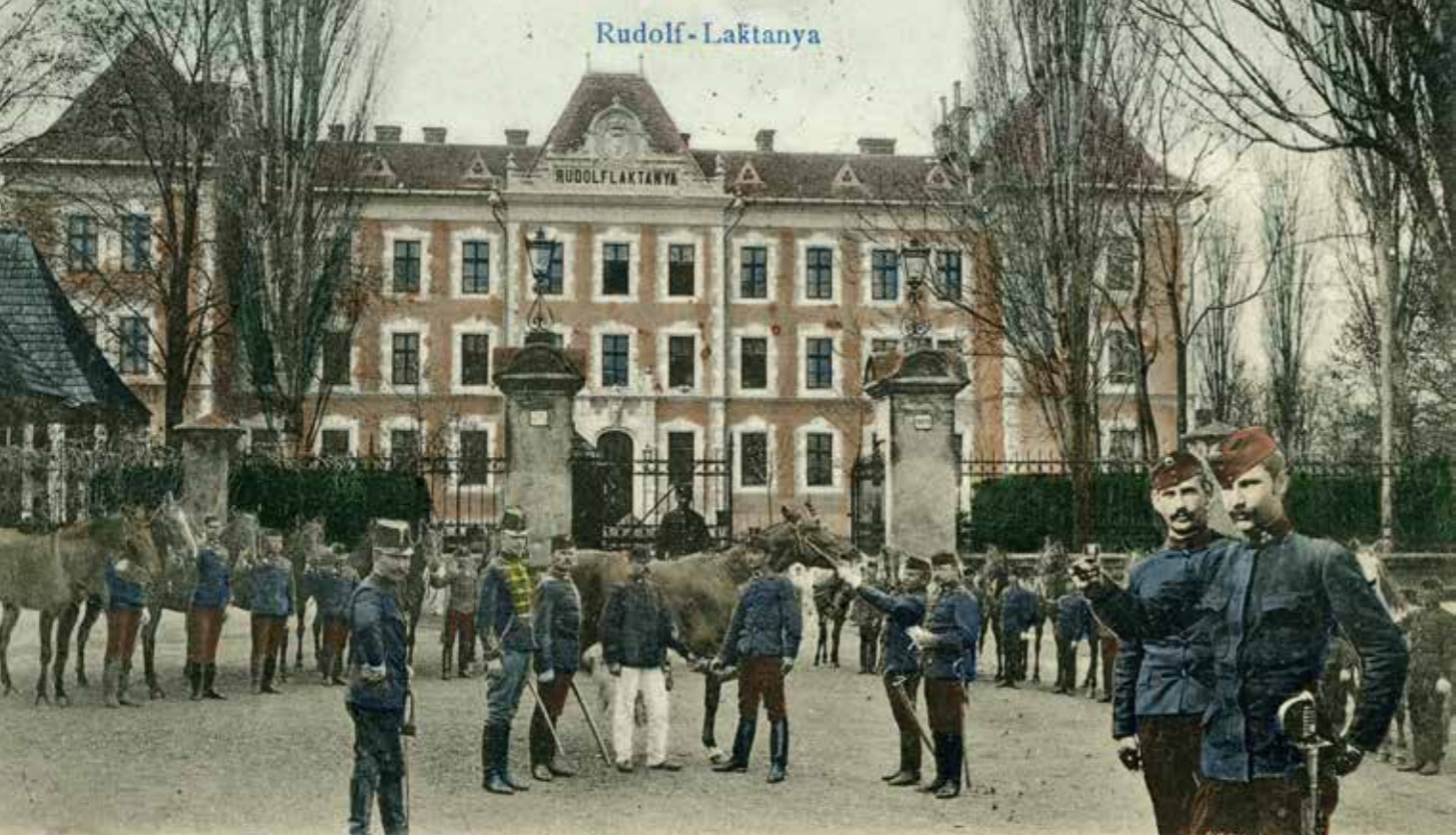

Bozsó János: A részgügs szomszéd tanyája (1993)

összefogásra hívjuk szűkebb és tágabb kapcsolati rendszerünket. Múzeumpedagógiai foglalkozásaink mellett családi és nyílt napokat, multikulturális eseményeket szervezünk. A logisztikai és marketing munkák jobbára láthatatlan, de nélkülözhetetlen teendőit felvállalva a Kecskeméti Múzeumok Éjszakája a vidék legsikeresebb kulturális programjává nőtte ki magát, modellértékűvé vált. A Város Napja programsorozatában egy kulturális és gasztronómiai rendezvény meghonosítását folytatjuk. **ifjú Bozsó János**

A Bozsó Gyűjtemény épülete, a korábbi Klapka-ház

A Rudolf-laktanya épülete a századfordulót követően (Forrás: KKJMI, Történelmi gyűjtemény)

KECSKEMÉTI LAKTANYÁK ÉS KÓRHÁZAK

A SEBESÜLTEK ELLÁTÁSÁBAN 1914–1918 KÖZÖTT

Kecskemét város közegészségügyi ellátását már évtizedekkel a világháború előtt is egy nagy befogadóképességű, a kor elvárásainak megfelelő és állandó székhellyel bíró kórházépület hiánya nehezítette meg. Folyamatos problémákat szült a széttagolt intézmény [az Egreskert utcai kórház (1853), Csillag Franciska egyházi kórház (1856), Járványkórház (1893), Szegényház (1880), Tüdőbeteg gondozó Intézet (1914)] kisebb-nagyobb épületeinek csekély befogadóképessége, amelyet súlyosbított a XIX. század végére a betegellátást igénylő lakosok számának határozott növekedése.

A többszöri kérelmezés és városi gyűjtések után 1912-ben a belügyminiszter, a korábbi éveket követően újfent, napirendre emelte Kecskemét város – a korábbi 60 ágyhely helyett – 360 fő befogadására alkalmas kórháznak terveit, amelyet jóvá is hagyott, ám a hozzá igényelt 250 000 korona államsegélyt – a fedezet hiányára hivatkozva – elutasította. A város elöljárói méltán gondolhatták úgy, hogy az Osztrák–Magyar Monarchiának egyáltalán nem állt érdekében egy új kórház felépítése, így államkölcson nélkül, csökkentett költségvetéssel egy 124 ágynak helyet adó intézmény felépítését tűzték ki célul, amelynek megvalósítását sajnálatos módon a világ-

háború kirobbanását megelőző instabil gazdasági helyzet miatt napolni kellett.

A következő évben a havonta ápolott betegek létszáma rohamosan növekedni kezdett, olykor elérte a 160 fős létszámot is. Az ágyak számához viszonyított zsúfolt állapotról és a kielégítőnek egyáltalán nem nevezhető helyzetről a Magyar Alföld 1913 áprilisában a következőket közölte:

„[...] A kecskeméti kórházban uralkodó botrányos állapotok az új városi kórház mielőbbi felépítését kívánják. A kórház háta mögött elterülő gazdasági udvar, több apró épület, mely a laikus szeme előtt a disznóólak benyomását kelti, míg a vasútvonal, mely Magyarország legforgalmasabb

vágánya, naponta 350 nagyobb személy és tehervonat prüszköl és sístergésével biztosítja a kórházi betegek nyugalmát. De ha a fővonalon véletlenül nem szalad vasút, a tisztaugri, lajosmizsei v. kerekgyházi vonatok okvetlenül befűtyülnek már hajnali 3 órakor [...]” A cikk közlője a kórház külső körülményeinek jellemzése mellett gondot fordított a kórtermekben uralkodó állapotok bemutatására is. „[...] A sebészeti osztály egy kis rosszlevegőjű terem, ahol 12 fekszenek az 5 méter széles és 7 méter hosszú szobában, összezsúfolva, szánalmasan. Az ágyak egymás mellé tolva, alig van hely, hogy a két sor ágy között elmenjen az ember. Az ágy zörgős, feldücolt szalmazsák, piszkos szőrtakaró roppant magasra helyezve. „Kérem, én két hét óta vagyok előkészítve operációra, és még nem operáltak meg, mert nincs orvos.” – mondta az egyik beteg [...]” „[...] A belgyógyászati osztályon még nagyobb bűn terheli a Tanács lelkét, hiszen egymás mellett fekszik a gyomorbaajos a tüdővészessel, a tüdőgyul-

ladásos beteg a tüdőcsúcshurutossal, itt fertőzhet legjobban a tüdőbetegség [...]” „[...] A járványkórházat illetően a skarlátos beteg mellé egy diftéria került [...]”

A leírt kórházi állapotok egy év leforgása alatt nem sokat változtak, közben a belügyminiszter 1914 januárjában újra elutasította a dr. Csabay Géza tisztii főorvos szakvéleménye által is megerősített, 124 beteg befogadására alkalmas kórház terveit, így az 1912. évi LXVIII. törvénycikk 25. §-a, illetve az 1914. évi 144592. VII. b. számú belügyminiszteri körrendelet értelmében a sebesültek ellátásának problémamentes megoldása érdekében Kecskemét város törvényhatósági bizottsága a harctéri sérült, fertőző betegségekben szenvedő katonák várható érkezésének nagy létszáma miatt nagyszabású intézményi átszervezés végrehajtását rendelte el. Erre azért volt szükség, mert az első világháborúban tömegesen előforduló fertőző betegségek háttországba történő behurcolása Kecskemét esetében is – a viszonylag korszerűtlen közegészségügyi állapotok között – katasztrofális következményekkel járt volna.

A B.M. rendelet által állított kötelezettségen túl minden városi vezető érdekében állt egy, a háttország lakosságára kiterjedő járvány megakadályozása, ugyanis a háború kitörése után a frontokon kialakult állapotok, a katonai szállások túlszűfolt-sága, kielégítetlen köztisztviselési viszonyai, illetve a katonák alultápláltsága együttesen eredményezték a különféle ragályos betegségek futótűzként terjedését, amelyek a sebesültszállítmányok által könnyedén teret hódíthattak volna maguknak az egyes sebesülteket fogadó városok közösségében.

A háttország egészségvédelmi tevékenysége – háború idején – azonban még egyértelműen a dualista állam katonai egészségügyi szervezetének volt kiszolgáltatva, ugyanis a Magyar Királyság

A régi Cserepes kórház, a mai egészségközpont helyén

területén a magyar kormánynak alárendelve a Magyar Királyi Honvédség, Ausztria vonatkozásában a Landswehr, a Monarchia tartományaiban a császári és királyi közös hadsereg (K.u.K.) katonai egészségügyi rendszere és intézményhálózata működött, amelynek vezetői tisztje egy személyben a cs. és kir. Hadügyminisztérium XIV. (Egészségügyi) osztályának vezetője, illetve a cs. és kir. Hadsereg Főparancsnokság egészségügyi főnöke volt. Az egyszemélyű vezetés tanácsadó testülete a bécsi székhelyű Katona-egészségügyi Bizottság lett, amely a szakmai munka vezetése mellett a kormánnyal szemben véleményezési, kezdeményezési jogkörrel is rendelkezett, háború idején 12 delegálttal képviseltette magát az uralkodó előtt. A katonai orvos és az egészségügyi szolgálat összetett volt, ugyanis béke időszakában ellátta alapfeladatát, amely a szolgálatban levő katonai létszám egészségügyi ellenőrzésére, ellátására, majd a sorozások körüli alkalmassági vizsgálatok ellátására terjedt ki. Háború idején – a mozgósítási tervnek megfelelően – megszervezte, majd végrehajtotta a tábori és csapatkór-

házak láncának kialakítását, a megfelelő egészségügyi személyzet biztosítását. Ezeket a szervezési feladatokat a három hadseregforma (K.u.K. M. Kir. Honvédség, Landwehr) a bécsi Katona-egészségügyi Bizottság koordinálásával külön-külön, önállóan végezte, így a Magyar Királyi Honvédség számára is egyre fontosabb cél lehetett – az 1868. évi LX. törvény értelmében – a katonai egészségügy intézményi rendszerének fejlesztése. Elmondható, hogy a világháborút megelőző időszakban a honvédség keretein belül stratégiai fontosságú kérdéssé vált a hadképesség megállapítása és fenntartása, amely feladatokat a sorozó- és felülvizsgáló bizottságok végezték. A hadképesség fenntartásáért (szervezés, élelmezés, ruházattás), illetve a hadképesség helyreállításáért (betegek gyógykezelése, a szolgálatképesség mielőbbi visszanyerése) a hadsereg elöljárói feleltek, ám ebben a munkában – tanácsadó formában – az egészségügyi szolgálat is hatékonyan részt vett. Ez az intézményhálózat felett többek között a megsérült vagy beteg katonák harctérről történő hazaszállításáért is.

A Ferencz József laktanya a századfordulón

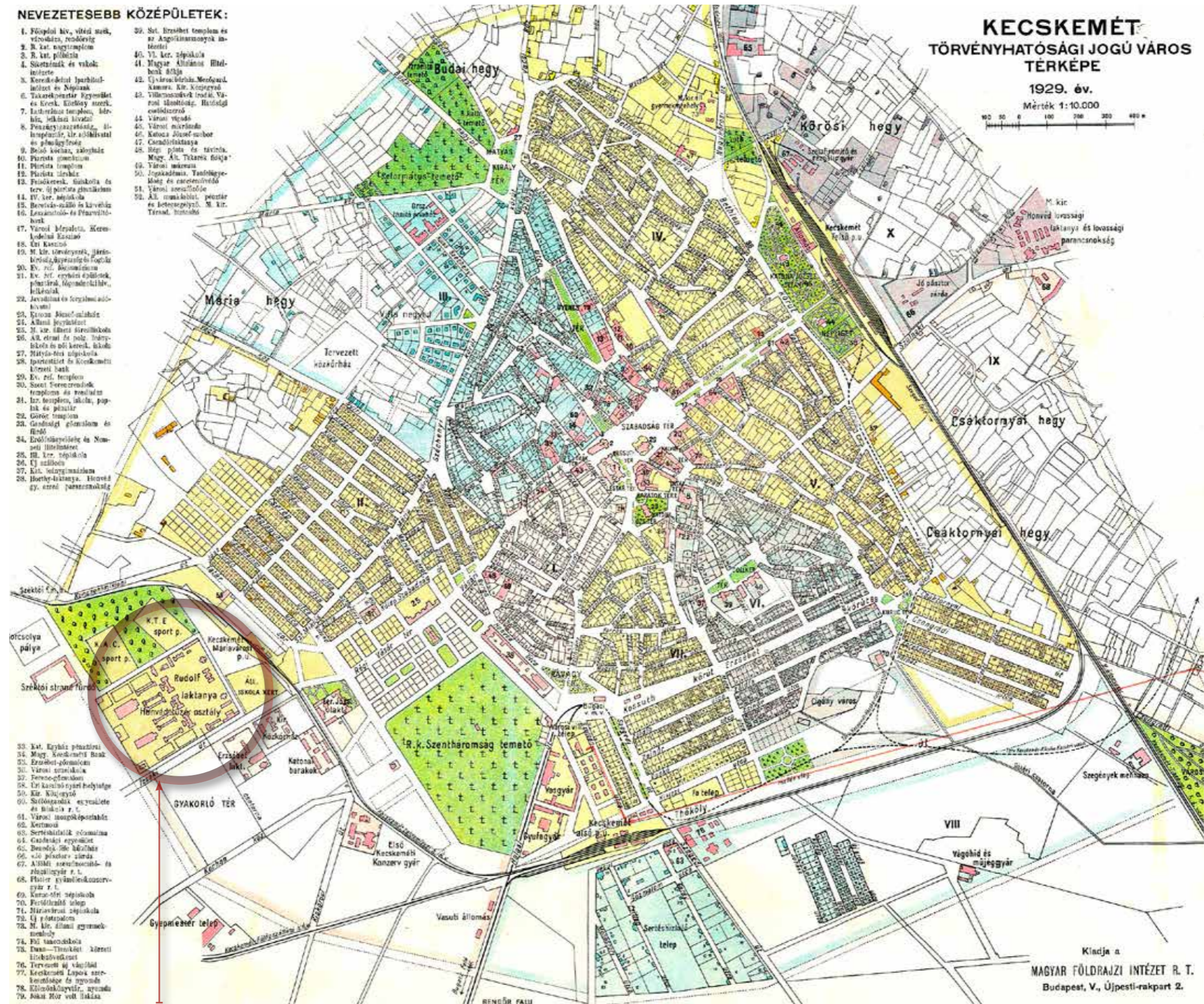
Az első világháború kitérése előtt elrendelt mozgósítás folyamatában az egészségügyi szolgálat ellenőrzés alá vette a behívott katonákat, amely alkalmával az orvosi személyzet közreműködésével igyekeztek kiszűrni azokat az egyéneket, akik a frontszolgálatra alkalmatlannak mutatkoztak. Őket elbocsátották vagy háterszági alakulatokhoz osztották be. Azok a hadkötelesek, akiket ideiglenesen alkalmatlannak nyilvánítottak vagy a felvonulás alatt betegedtek meg, az esetek nagy százalékában a gyógyintézetekbe kerültek.

Nem történt ez másként a háború ideje alatt sem, hiszen az egészségügyi intézmények az osztórák módszer szerint jelen voltak a harctereken, az ellátási körzetben és a háterszágban is. A gyakorlat szerint a hadművelési területen sérülést szenvedett katonát minél hamarabb szállítható állapotba igyekeztek stabilizálni az adott segélyhely lehetőségei szerint, majd összegyűjtötték az ellátott sérülteket egy központi helyre, ahol kiválasztásra kerültek a legsúlyosabb esetek, akiket a hadsereg ellátási körzetéből a háterszágba szállították, ugyanis ezekben az egészségügyi intézményekben magasabb szintű ellátási feltételeket tudtak számukra biztosítani.

A harctéri betegellátásban a sebesültek létszámának gyors csökkentése, illetve a járványok kitérésének elkerülése a katonae egészségügyi hálózat elsődleges szándékaként nyilvánult meg, ugyanis ezzel tudták megőrizni a harcra alkalmas katonák egészségét. A kor jellemző harctéri betegségei közül nagy létszámok megbetegedését okozta a háborús tuberkulózis (gümőkór), amelynek előidézője már a világháború előtt is ismert volt az orvostudomány számára, ám gyógyszeres kezelése még nem volt kiforrott. Hasonló méreteket öltött a harctereken a kiütéses tífusz [kiütéses hagymáz (Typhus exanthematicus)] súlyos, fertőző betegsége, amelynek kórokozóit tetvek terjesztették a katonák között, a hadtörténelem leginkább a hadifogolytáborok

NEVEZETESEBB KÖZÉPÜLETEK:

1. Főpályi htv., vitézi szék, vírórtóház, rendőrség	32. Szt. Erzsébet templom és az Angolnászonyok im-tétele
2. R. kat. egyházközség	40. VI. ker. szeptikola
3. R. kat. plébánia	41. Magyar Állami Művelődési Központ
4. Szentmárton és vikáriusok háza	42. C. kir. színház: Mezőgazd. Kamara, Kir. Kórház
5. Keresztény hittudományi intézet és Nőiskola	43. Világosi utcai (korábbi Városliget) templom: Hatásos csodaközvetítő
6. Takarékpénztár Egyesület és Keresztény szék	44. Városi vízdaru
7. Luthéri templom, lelkészi lakás	45. Városi múzeum
8. Pénzügyi igazgatóság, állami pénztár, állami kassza és pénzügyi intézet	46. Katona díszcsapata
9. Bécsi kórház, szolgálat	47. Csárdáskirálynő
10. Piarista gimnázium	48. Régi posta és távíró
11. Piarista templom	49. Magyar Áll. Tűzoltó főkapitány
12. Piarista iskola	50. Városi iskola
13. Felsőkereskedelmi iskola és a postai pénztár	51. József utcai (korábbi Városliget) templom: Hatásos csodaközvetítő
14. IV. ker. szeptikola	52. Áll. tanácsok: pénztár és betegszolgálat
15. Bevezető-iskola és kórház	53. Társkői, Társkői
16. László utcai és Piarista iskolák	54. Állami jogszolgálat
17. Városi Művelődési, Keresztény és Kórház	55. M. kir. társaságok, járóbeteg-egyesület és foglalkoztatás
18. Kőrösi hegy	56. Áll. tanácsok és post. társaságok és más kereskedelmi
19. M. kir. társaságok, járóbeteg-egyesület és foglalkoztatás	57. Magyar Áll. Művelődési Központ
20. Ev. ref. Árvaháza	58. Horthy-kormány: Honvéd gy. ezred parancsnokság
21. Ev. ref. egyházi iskolák, plébánia, főgimnázium, kórház	
22. Árvaház és foglalkoztatás	
23. Kórház: Kórház	
24. Állami jogszolgálat	
25. M. kir. társaságok	
26. Áll. tanácsok és post. társaságok és más kereskedelmi	
27. Magyar Áll. Művelődési Központ	
28. Horthy-kormány: Honvéd gy. ezred parancsnokság	
29. Ev. ref. templom	
30. Szent Erzsébet templom és iskolák	
31. Izr. templom, iskola, paplak és pénztár	
32. Görög templom	
33. Gazdasági pénztár és fiók	
34. Erőltetés és Nemzeti hitvallás	
35. R. kat. szeptikola	
36. C. kir. színház	
37. Áll. tanácsok	
38. Horthy-kormány: Honvéd gy. ezred parancsnokság	
39. Kat. Egyházi pénztár	
40. Magyar Állami Művelődési Központ	
41. Városi szeptikola	
42. Felsőkereskedelmi iskola	
43. Kir. Kórház	
44. Szentmárton és vikáriusok háza	
45. Városi vízdaru	
46. Katona díszcsapata	
47. Csárdáskirálynő	
48. Régi posta és távíró	
49. Magyar Áll. Tűzoltó főkapitány	
50. Városi iskola	
51. József utcai (korábbi Városliget) templom: Hatásos csodaközvetítő	
52. Áll. tanácsok: pénztár és betegszolgálat	
53. Társkői, Társkői	
54. Állami jogszolgálat	
55. M. kir. társaságok, járóbeteg-egyesület és foglalkoztatás	
56. Áll. tanácsok és post. társaságok és más kereskedelmi	
57. Magyar Áll. Művelődési Központ	
58. Horthy-kormány: Honvéd gy. ezred parancsnokság	
59. Kat. Egyházi pénztár	
60. Magyar Állami Művelődési Központ	
61. Városi szeptikola	
62. Felsőkereskedelmi iskola	
63. Kir. Kórház	
64. Szentmárton és vikáriusok háza	
65. Városi vízdaru	
66. Katona díszcsapata	
67. Csárdáskirálynő	
68. Régi posta és távíró	
69. Magyar Áll. Tűzoltó főkapitány	
70. Városi iskola	
71. József utcai (korábbi Városliget) templom: Hatásos csodaközvetítő	
72. Áll. tanácsok: pénztár és betegszolgálat	
73. Társkői, Társkői	
74. Állami jogszolgálat	
75. M. kir. társaságok, járóbeteg-egyesület és foglalkoztatás	
76. Áll. tanácsok és post. társaságok és más kereskedelmi	
77. Magyar Áll. Művelődési Központ	
78. Horthy-kormány: Honvéd gy. ezred parancsnokság	
79. Kat. Egyházi pénztár	

A Kecskeméten létrejött katonai „negyed”

jellemző betegségeként határozta meg. A háború második felében nagyobb méreteket öltő betegségek közül a spanyolnátha vírusok (myxovirus) által terjedő kór is óriási halandóságot okozott a katonák között, de fontos megemlíteni a maláriát, azaz a mocsárláz néven elhíresült, többnyire szünyögek által terjesztett betegséget is. Ezen felül az egész háború alatt jelentős létszámok fertőződtek meg a torokgyík (diftéria), a vérhas (dysentheria), a skarlát, a fekete és hólyagos himlő, illetve a nemi betegségek (gonorrhoea, lágycékély, szifilisz) által.

A betegállományba került egyének kezelése jelentős problémát és nagy anyagi terhet jelentett a háterszág egészségügyi intézményeinek is, nem beszélve azokról a betegekről, akik a háborús hadszínterek megoldatlan ivóvízellátása, rossz higiéniai körülményei miatt kapták el a háború kitérése után legnagyobb számban terjedő hastífuszt [hasi hagymáz (előidézője a Salmonella typhi)], amely a beteg katonák háterszágba szállítása közben több esetben ütötte fel fejét a lakosság körében is. Minden második fertőzött beteg (a világháború alatt közel 34 ezer fő) ebben a kórban szenvedett.

Az említésre került betegségek közül a 20. század mégis talán legtöbb óvintézkedést igénylő betegsége a kolera volt, amely a Vibrio cholerae által okozott, hasmenéssel, hányással, kiszáradással járó súlyos fertőző betegségeként a világháborúba bevonult katonák egészségének egyik legnagyobb ellenségévé vált. A háterszágban végrehajtott óvintézkedésekkel igyekeztek ugyan minimálisra csökkenteni a betegség áldozatainak számát, ám 1914 késő ősztől Kecskemét esetében is előfordult haláleset, annak ellenére, hogy a tisztí orvosi hivatal, illetve a katonai tartalékkórház személyzete nagy gondot fordított a kolerásokkal érintkezett egyének azonnali elkülönítésére, fokozott megfigyelésére, miszerint a koleraanyagú egyéneket az erre a célra fenntartott városi kórházban

és a Szegényházban helyezték el. Az adminisztrációs költségek csökkentése miatt a városi kórház és a kórház ún. „rendes” betegei is átkerültek a régi törvényszék épületébe, az ún. „Cserepesbe”, a Felsőkereskedelmi Iskola és Tanonciskolák volt helyiségeibe.

Szintén külön intézkedést vezettek be a kolerától különböző, fertőző betegségekben szenvedők elhelyezésére is. Így a tífusz, diftéria, skarlát által megfertőzött egyéneket a „Sörház” laktanyába, míg a kiütéses tífusz, pestis, fekete vagy hólyagos himlő kórjával küzdőket az új Czédulaházba kívánták elhelyezni. A városi közgyűlés az intézményi átszervezés költségeit – ideértve a 40 sebesült katoná elhelyezésével járó kiadásokat is – 8000 koronában állapította, amelyet a községek számára fenntartott kölcsönalapról, illetve a tőkepénzekből kívánt fedezni.

Az első világháború alatt a magyar honvédség és a közös haderő által fenntartott egészségügyi intézetek két típusa – állandó és tábori – közül Kecskeméten, a császári és királyi IV. hadtestparancsnokság kiegészítő körzetének budapesti honvédkerületébe (I.) tartozó K.u.K.Militärstationkommando (hadtestparancsnokság) részére rendelkezésére bocsátott császári és királyi csapatkórház az állandó, míg a tartalékkórház rendszer (K.u.k. Reservespital) a tábori egészségügyi intézetek közé soroltatott, amely magába foglalta a kisegítő kórházaknak lefoglalt intézményeket is.

A kecskeméti katonai tartalékkórház létszámkereteit tekintve a háború kezdetekor megállapított 750 sérült befogadását biztosító épületgyűttes (a felújított kaszárnyákkal) kapacitása a Ferenc József (gyalogsági) laktanya egy részének katonai megfigyelőkórházzá történő átalakításával 1335 főre emelkedett, ezen felül rendelkezésre állt az Országos Tanítói Árvaház (a Vörös Kereszt Egyesület kecskeméti választmánya) 180, illetve a M. Kir. Földműves Iskola 20 és a Gazdasági Szaktanító Képezde épülete 20 férőhellyel, amely összesen 1600 sérült számára jelentett ellátást. A befogadható létszámok bővüléséhez hozzájárult a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium 1914 novemberében kibocsátott engedélye, amellyel lehetőséget adott az Új Állami Főreáliskola épületének kórház célra történő igénybevétele. Az intézkedés újabb 400 sérült ellátására nyújtott lehetőséget.

Ennek az intézkedésnek köszönhetően a császári és királyi tartalékkórház – az iskolák katonaság által lefoglalt helyiségeivel –, illetve a Vörös Kereszt Egyesület kórházával együttesen közel 2000 katonára tudott ellátást biztosítani.

Hajagos Csaba

„A MI HÍRES PIKTORUNK” 150 ÉVE SZÜLETETT FÉNYES ADOLF

„Müteremben vagyunk, Fényes Adolf pesti otthonában amelyik csak amolyan téli szállás-féle, lévén igazi hazája a szolnoki művésztelepen. És előttünk áll a mi híres piktorunk: széles, erős, vállas ember, kinőtt ujjú, festékes mellű kabátkában, melyen rajta van képeinek minden színe. (Úgy lehet múzeumba helyezni, mint Munkácsy palettáját.) Arca húsos és kárminvörös, egészen Lucien Simon embereié, testében imponáló, hogy szeretnők kényelmes karosszékbe ültetni, vállára adni a papi palástot, kezébe a bibliát, bolthajtásos szobába helyezni sárgás fényt hintő gyertya mellé, mint Rembrandt rabbinusait. Így gondoltam mindezt magamban, amint szétpillantgattam a képek között, és hamarosan megtudtam – mondotta ő maga –, hogy nem is járnék messze az igazságtól. Legalább őseit illetőleg, akik tekintélyes rabbik familiáját alkotják az országnak, édesapja éppen Kecskeméten munkálkodott, széppapái szerte az országban, egyik közülük pedig a tizenharmadik században Buda zsidóinak tekintélyes rabbinusa volt.”

(Böloni György, 1910)

Fényes életének első tizennégy évét Kecskeméten, leginkább az egykor a Kőrösi utca, Aradi utca és a Nagy-Temető utca (ma Nagykőrösi utca–Szabadság tér–Rákóczi út–Wesselényi utca) által határolt területen töltötte, ahol a zsidóság, más településekhez hasonlóan, egyfajta negyedet (tömböt) alkotva építette fel a legfontosabb közösségi épületeit. Egy 1866-os irat alapján tudjuk, hogy a két zsinagóga mellett volt egy ún. paplak (8 szoba, 2 konyha, 1 kamra és fürdőház), az 5 tantermes iskola (a négyosztályos zsidó népiskola 1844–1877 között a hitközség, majd utána város fennhatósága alá tartozott, természetesen a hitoktatás kivételével), a tanítók és a sohét (sakter) háza (2 lakás külön konyhával, 5 lakószobával), az 1 tantermes „Nőnevelde-iskola” és az ötszobás kórház (Milhoffer István, a népszerű orvos kezdeményezésére alapították meg Kecskeméten 1841-ben a Kórház Egyesületet, kiemelt figyelmet fordítva a szegények gondozására). Valószínűsíthető, hogy a felsorolást készítő a „paplak” alatt a rabbi házát értette, ahogy a konyhák egyike (a sakteré) a kóser vágoda volt, míg a fürdőház talán a rituális szerepű mikve. Fényes (mint Fischmann) Adolf ebben az épületben, a klasszicista stílusú régi zsinagóga közelében látta meg a napvilágot 1867. április 29-én. Csehországi születésű édesapját, Fischmann Simon Henriket 1846-ban, mindössze 25 évesen választották meg a helyi zsidó közösség rabbijának. A „mózes vallásúak” vezetőjeként hozzá fűződik az 1864–1871 között építettet – szintén e számunkban bemutatott – kecskeméti nagy zsinagóga.

Fényes Adolf: Terítés, 1908 (vászon, olaj, 96x88 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

Fényes gyermekkoráról viszonylag keveset tudunk. Elemi ismereteit a zsidó népiskolában szerezte, majd szülei az engedélye-

zett legalacsonyabb korhatár elérése után, kilencévesen beiratták a „Magyarországi Kegyes Tanítórend Kecskeméti Főgymnasiumába”, ahová egészen az 1880/81-es tanévig járt (osztályfőnökei Hám József, Lauch nep. János, majd Bauer Lénárd voltak). Az 1876/77-es tanév értesítőjében az első osztályos Fischmann Adolf mellett a héb. rövidítés olvasható, amelyet „Az érdemsorozatban előforduló rövidítések jelentésében” mint „héb. = héber” oldottak fel az olvasó számára. A kecskeméti piaristáknál meglehetősen nagy arányban tanult ekkoriban zsidó diákok, olyannyira, hogy az osztályok jelentős részében ők voltak a legtöbben az ország minden részéből származó római katolikus vallá-

A kecskeméti piarista épületegyüttes a régi gimnáziumi szárnnyal (Schlesinger Adolf 5. osztályos tanuló 1877. október 25-én készült rajza a Piarista Múzeum gyűjteményéből)

súak után. (A különféle felekezetek közül még a görög katolikusok, görögkeletiek és evangélikusok képviseltették magukat, igaz jóval kisebb létszamban). Fényes még a piarista templom déli oldalához kapcsolódó – 1825–1832 között emelt és első körben 1860–1861-ben bővített – régi épületbe járt. (Ezt az állapotot mutatja Schlesinger Adolf 5. osztályos tanuló 1877. október 25-én készült rajza a Piarista Múzeum gyűjteményéből, melyet Koltai András, a Piarista Rend Magyar Tartományának levéltárosa jóvoltából közölhetünk.)

Fischmann Adolf az érdemjegyei alapján a jó tanulók közé tartozott, ami viszont feltűnő az életpálya későbbi alakulása ismereté-

ben, hogy rajzból, ill. rajzoló mértanból nem mindig volt jeles. Érdekességgéppen nézzük meg, hogy mi volt – az 1876/77-es tanév értesítője alapján – az I. osztályban a rajzórak tananyaga: „*Mértani rajz szabad kézzel körző és vonalzó nélkül. Az évfolyam I. felében a tanulók a táblára rajzolt egyszerű idomokat (egyenes és görbe vonalak, szögek stb.) utánrajzolták; az év második felében sodrony- és faminták alapján rajzoltak. (Egyenes vonal, egyenközű vonalak, derékszög, három-, négy-, többszög, körlap, henger, gúla, kúp, gömb stb.)*” Még inkább meglepőnek tűnhet, hogy az V. osztályban, amikor a rajzot csak fakultatív alapon („*rendkívüli tantárgyként*”) lehetett felvenni, nincs jegy a neve mellett. Fényes rajz-, ill. rajzoló

III. A főgymnasium ifjúságának érdemsorozata. A felsorolásban előfordult rövidítések jelentése: G. k. v. = görög katolikus vallás, G. e. s. g. = evangélikus vallás, k. k. v. = katolikus vallás, k. k. p. = kecskeméti piarista iskolák, k. k. g. = görögkatolikus vallás, k. k. s. = székely vallás, k. k. a. = angol protestáns vallás, k. k. n. = német evangélikus vallás. Erősebbre jutottak. A magyarok jelölése: j. s. = székely, k. = kecskeméti, p. = piarista, g. = görögkatolikus, a. = angol protestáns, n. = német evangélikus, s. = székely. A tanulók nevei: A tanuló nevei, Helyezés, Magyar nyelv, Magyar nyelv és irodalom, Általános műveltség, Matematika, Természettudományok, Képzőművészet, Történelem, Hittan, Testnevelés és sport, Zene, Nyelvoktatás, Magyar nyelvtan, Magyar nyelv és irodalom, Általános műveltség, Matematika, Természettudományok, Képzőművészet, Történelem, Hittan, Testnevelés és sport, Zene, Nyelvoktatás.

Fischmann Adolf érdemjegyei az első osztály végén (A Kegyes-Tanítórénd Kecskeméti Főgymnasiumának értesítője az 1876/77-iki tanévről)

mértan tanára az I-II. osztályban Kövessy Kálmán „*kegyes tanítóréndi áldozár*”, majd két évig a fiatal Pataky Imre volt. Az utóbbi kora kiemelkedő tankönyvszerző, egyben gyakorló rajzpedagógusa volt, aki tanulmányait a bécsi és a müncheni képzőművészeti akadémián végezte. Művészeti tevékenységet is végzett, melyek közül Kecskeméten talán a Nagytemplom főhomlokzatán – az 1848/49. évi magyar szabadságharc kecskeméti hősi halottainak – emelt emléktábla (1892) a legismertebb.

Mivel 1879-ben meghalt Fényes édesapja, így a rokonság segítségével, 1881-ben Budapestre költöztek. Nevelését ezután édesanyja, Wahrmann Regina egyedül folytatta. Bár anyai ági felmenői (dédapja például az első pesti rabbi, Wahrmann Izrael, míg nagybátyja az első zsidó választású országgyűlési képviselő, Wahrmann Mór volt) is erre predesztináltak volna, nem különösebben mélyült el az eredendő vallásához kapcsolatos tanulmányokban. A fővárosban, az egykori Sütő utcai (ma Fasori) Evangélikus Gimnáziumban tett érettségi után, jogot kezdett tanulni, de hamarosan éles kanyart vett az élete. Erről és kecskeméti éveiről így emlékezett vissza a művész 47 éves korában: „*Jogász voltam, de már gimnazista koromban rajzoltam a Borsszem Jankónak. Semmit sem tudtam, nem is láttam addig semmit, csak amit Kecskeméten mint kisdíjak nézegettem vásáros napokon, reggel nyolc-tól kilencig, a keresztény hittanóra alatt, bódékban, ahol gyönyörködhettem a felsőges uralkodóház arcképeiben s más olajnyomatokban. Teljesen kulturálatlan voltam*

Osztlopfő a régi kecskeméti zsinagóga főhomlokzatáról

tehát, és véletlenül ismerkedtem meg egy szobrasszal a tánciskolában, aki beszélt nekem arról, hogy van minta-rajziskola, ahol művészetet tanítanak.” (Bölöni György 1910-es riportjában megjelent soraihoz egy kis kiegészítő információ: a reggeli szabadidő oka az volt, hogy a kecskeméti piaristáknál a „*görög keleti, az ágostai és héber vallású növendékeket a hittanban saját hittanáraik oktatták.*”)

Fényes szokatlanul hosszú festészeti tanulmányai 1884-től kezdve egészen 1898-ig tartottak: a budapesti Mintarajziskola (mesterei Székely Bertalan és Greguss János) után Weimarban, egy népi zsánerekfestő, Max Thedy tanítványa lett, közben egy tanév erejéig Párizs (Académie Julian, William-Adolphe Bouguereau), majd végül a Benczúr Gyula vezette I. számú Festészeti Mesteriskola következett. „*A szigorú naturalizmus jegyében indult el annak idején. (Fiatalkori képeit szinte gyötrelmes élethűséggel ábrázolt emberi alakok népesítették be). Realisztikus élelátása később az érzelmi mozzanatok felé terelte őt. Röghöz kötött szomorú emberek gubbasztottak vásznain, a fényt a színek tüztől elbágyasztotta a tudatosan alkalmazott szürkeség, a tompító, lágyos tónus. Később túlhaladottnak látta e kietlen szomorúság hangsúlyozását és élettelen tárgyak, utcasorok, folyópartok, szántóföldek inspirálták teremtő munkájában. Va-*

kító napsütés lángolt e vásznakon, a fehér izzás felitta a színek tömörségét. Színei könnyű, páraszerű tömegükkel valósággal lebegtek az erős körvonalak hálózatában. Fényes evel is betelt. Az anyag, a foghatóság érdekelte elsősorban és témakörét ennek megfelelően, még szűkebbre kellett hogy szorítsa. Szobák sarka, asztalon elhelyezett színes terítők, virágok, könyvek foglalkoztatták.” Bálint Aladár író, a Nyugat műkritikusa így összegezte a festő első világháború előtti, egyben legismertebb időszakát, s annak irányváltásait.

Fényes már mesteriskolai éveiben rendszeres kiállító, első sikereit is ekkor aratja. Az 1895-ben festett Pletykáért a Képzőművészeti Társulat 2000 forintos díját kapta, majd az 1896-os Cívódásért elnyerte a Báro Rudics József által alapított ösztöndíjat (1897-ben ennek révén utazhatta be Európát). „*Mestereit tekintve, akár meggyökere-*

*sedett akadémikus válhatott volna belőle” – írta róla joggal Genthon István. Fényes azonban viszonylag hamar túl tudott lépni e – szinte „kötelezőnek” mondható – fázison. A Múcsarnokban 1899 tavaszán jelentkezik, a saját maga által, „*A szegény ember élete ciklusnak*” nevezett képsorozatainak első darabjaival (Anyátlan gyermek, Özvegy, Család, Fialalok). A kutatók többsége joggal emlegeti a nyugati párhuzamokat, melyek*

Wahrmann Mór, Fényes Adolf nagybátyja (Ellinger Ede fényképe után rajzolta Rothfeldné Hirsch Nelli, Vasárnapi Ujság, 1892)

Fényes Adolf: Mákoskalács, 1910 (olaj, vászon, 80x87 cm, Magyar Nemzeti Galéria)

Fényes Adolf: Csenedélet kártyákkal, 1913 (olaj, vászon, 90,5x105,5 cm, magántulajdon)

Fényes Adolf: Testvérek, 1906 (olaj, vászon, 120,5x101 cm, Magyar Nemzeti Galéria)

Fényes Adolf: Kugler-sütemények, 1910 (karton, olaj, 71x96 cm, Magyar Nemzeti Galéria)

közül Fényesre elsősorban a németországi tanulmányai során megismert ún. „Szegényember-festészet” („Armeleutemalerei”) hathatott. Bár Fényes Adolf képeit megpróbálták többen is „szocialistaként” jellemezni, kora legjelentősebb művészettörténészei, így Lyka Károly és Fülep Lajos, hatásosan érveltek ez ellen.

Fényes a kilencvenes évek végétől – budapesti műterme mellett – a legtöbb idejét a Szolnoki Művésztelepen töltötte, melynek az egyik alapítója volt. Elsősorban paraszti életképeket, csendéleteket festett, de ekkortájt számos tájképe is született. „1899-ben jöttem először Szolnokra; Az Alföld felidézte gyermekkori emlékeimet; tájképeket festettem: kismvárosi és falusi utcákat, amint izzanak a nyári nap hevében, és akácfák árnyékában szunnyadó tanyákat. Azután kedvet kaptam a csendéletfestéshez, majd templom, múzeum és kastélyenteriórok jöttek sorra. Így volt húsz évig. Ezalatt híven szolgáltam a természetet. Ő inspirált és én (a magam módjára) csak hű tolmácsa akartam lenni.” Fényes képei 1902/1903-tól kezdve kezdtek fénytel telítődni, kivilágosodni, a színvilágukban egyre intenzívebbé válni, s nem csupán a tájképein (pl. Babfejtők, 1904). Néhány éven át lényegében a nagybányaiakkal, különösen Ferenczy Károlyéval, rokoníthatóak művészetének egyes vonásai. 1906/1907 táján azonban egyértelműen dekoratív irányba fordult festészete, amely nem csupán népi életképein (pl. Testvérek, 1906), hanem csendéletein, s ezek sajátos keresztjezésein jelentkezik. Fényes e téren mintaadó műveinek – így például az 1907-es Csendélet mézeskalács szíval, vagy az 1910-es Mákoskalács – Kecskeméten őrzött és 1987 óta a Cifrapalota állandó képzőművészeti kiállítása részeként látható társa az 1908-ban festett Terítés, pontosabban e típus életképi mozzanattal (bár a menyecske ruházata szervesen illeszthető a szimbolikus-dekoratív elemek közé) vegyített változata. Bár e műveken a népies tárgyak inkább dekoratív elemnek tűnnek, a korabeli párhuzamos törekvéseket (pl. Csók István Tulipános ládája) is figyelembe véve, a tárgyak összeállítása nem minden esetben tűnik véletlenszerűnek. Külön kérdés a kutatók számára az olyan – keresztény kultúrkörbe (is) tartozó – motívumok megjelenése e képeken, mint a vallásos olajnyomat, a szenteltvíztartó vagy éppen a kőr ász kártyalap. Az utóbbi motívum kapcsán érdemes arra a tényre is felhívni a figyelmet, hogy e korszak csendéletein nem csupán a népi, hanem a városi

kultúra használati tárgyai, süteményei is láthatóak. Közülük talán a két változatban is megfestett Kugler sütemények (1909 körül és 1910) a legismeretesebbek, melyeken a leghíresebb édesség a – Kugler Henrik pesti cukrászmester nevét őrző és József Attila által is megénekelte – kugler, azaz a párizsi mignon magyarosított változata.

Fényes 1912/1913 után készült képei már jóval kevésbé ismertek és értékelték a műgyűjtők és a művészettörténészek körében. Születési, családi körülményeit ismerve e korszak eleje a leginkább érdekes a számunkra, mert Fényes – az addigakhoz képest váratlanul – bibliai, ótestamentumi témákat kezdett el festeni (pl. A zsidók megverik Amalek seregét, 1915). Fényes Adolf élete sajnos, sok kortársához hasonlóan, rendkívül dicstelen véget ért a II. világháború utolsó évében, amihez a visszaemlékezések szerint talán az is hozzájárult, hogy nem is igazán küzdött már sorsa jobbra fordulásáért. Az S. Nagy Katalin által is közvetített egyik „legenda szerint az öreg mester, a száradelől népszerű magyar népi zsánerjelenetek, paraszti enteriórok megbecsült alkotója éhen halt az OMIKE, a zsidó menza előtt.”

ifj. Gyergyádesz László

Fényes Adolf: Csendélet mézeskalácsszíval, 1907 (olaj, vászon, 72x79 cm, Magyar Nemzeti Galéria)

Fényes Adolf: A zsidók megverik Amalek seregét, 1915 (vászon, olaj, 72x100 cm, Magyar Nemzeti Galéria)

„AZ EGY IGAZ ISTEN DICSŐSÉGÉRE ÉPÜLT”

A zsinagóga és környezete,
valamikor a két világháború között

Kecskemét különlegességei közé tartozik a vallási türelem sok évszázados és folyamatos jelenléte, melynek legszembetűnőbb jele, hogy Európában egyedülálló módon, a 19. századra az összes felekezet temploma felépül a főtérhez kötődően. Utolsóként a kecskeméti zsidóság építhetett hivatalosan „*templomot*”, ami nem véletlen, hiszen a vallási türelem sokáig az ő irányukban működött a legkevésbé. A „*mózes vallásúak*”, egészen 1746-ig, hivatalosan még ideiglenesen sem tartózkodhattak Kecskeméten. A korlátozások ellenére azonban lassan, de folyamatosan nőtt Kecskeméten a zsidóság létszáma (1787-ben 81-en voltak 16 háztartásban), ami a leginkább annak volt köszönhető, hogy a megtértek többsége, az ún. árendás zsidók főleg kereskedelemmel (elsősorban bőrrel) foglalkoztak, s e téren szükségük volt rájuk a városnak.

A valószínűleg 1801-ben megalakult zsidó hitközség korábbi, lakóházából kialakított városközponti imaterme helyett, s a tilalmak ellenére 1817–1818-ban, az első név szerint ismert kecskeméti rabbi, Braun Gábor vezetésével épült fel az első – 252 imaszékhelyes – zsinagógájuk, amely még ma is látható a Tudomány és Technika Háza melletti udvarban. A kisméretű, téglalap alaprajzú épület egyetlen eredeti állapotát tükröző része a főhomlokzat, melyet függőlegesen négy római íon

fejezetű, sima törzsű féloszlop tagol (a timpanonos lezárást csak feltételezik) és mutat a korszaknak megfelelően klasszicista stílusúnak. A tervezője talán Fischer Ágoston lehetett.

Az 1850-es évek végére jelentősen megnőtt a zsidó közösség száma országosan, így Kecskeméten (1857-ben 1211-en, sőt 1869-ben már 1514-en voltak) is. Nem meglepő tehát, hogy 1859-ben a hitközség – Fischmann Simon Henrik főrabbi kezdeményezésére – egy, a korábnál jóval nagyobb, 600 imaszékes zsinagóga megépítését tűzte ki célul. Először Wechseltmann Ignácot, a pesti nagyzsinagóga zsidó származású építészvezetőjét kérték fel 1861-ben. A következő évben (1862. január 18.) megkapták ugyan a tervet, de fél év gondolkodás után kijelentették, hogy az nem elégíti ki a hitközség igényeit (mellesleg elegendő pénzük sem volt az építkezés elkezdésére). 1863-ban a neves pesti építészcsalád egyik képviselőjét, a 37 éves ifj. Zitterbarth Jánost bízták meg újabb tervek elkészítésével, amit 1864. január 3-ig a helytartó tanács is jóváhagyott. Az Obermayer Lajos szolnoki vállalkozó által irányított kivitelezés eleinte gyorsan haladt. November 26-án már tető alatt állt a zsinagóga, viszont még messze nem volt kész, ennek ellenére bő három éven át szüneteltetni kellett az építkezést. A városi

tanács 1867. november 18-án fel is szólította a hitközséget, hogy az Aradi utcára (ma a főtérre) néző, életveszélyessé vált főhomlokzati állványzatot erősítsék meg vagy bontsák le. Az anyagi gondokat végül az Országos Izraelita Alap által rendelkezésre bocsátott 25 000 Ft segítségével megoldva, a külső (kőműves) munkákat 1868. június 10-én fejezték be. Az ezután megkezdett belső díszítéssel és berendezéssel pedig újabb három év elteltével, 1871-ben végeztek.

A 27x38,9 m alapterületű épület az ún. „*zsidó templomok*” (egyes nagyobb példánál „*zsidó székesegyházak*”) egyik kiemelkedő, s különböző mértékben és irányban ugyan, de típusalkotó példája a

pesti Dohány utcai zsinagógával egyetemben. E típus, amely a megreformált, neológ irányhoz kötődött elsősorban, s amely mindenekelőtt épületikonográfiai megfontolásból átvette a legnépszerűbb hosszanti elrendezésű katolikus templomok bizonyos elemeit, térrendszerét – esetünkben egyetlen nagy, 55 m magas –, tornyával/tornyaikkal, reprezentatív külső kiképzésükkel, gazdagon díszített nagy belső terekkel büszkén hirdették a zsidóság újonnan elnyert egyenjogúságát. „*Az emancipációs zsinagógák szerepe nem csak az volt, hogy imádkozzanak benne az izraeliták, hanem az is, hogy egy manifestum legyen. A mondanivalója többek között az, hogy emancipálódnak és igényük van arra, hogy legyen egy templomuk, mint ahogy van a kálvinistáknak, katolikusoknak, görög katolikusoknak.*” (Klein Rudolf) Kecskeméten ez különösen jól érzékelhető, hiszen az egytornyú épület gyakorlatilag a legnagyobb szakrális épület, a római katolikus Nagytemplom pendantjaként jelenik meg. (Ezt már a kortársak is észrevették, amikor például a két főhomlokzatot egy képslapon szerepeltették.) Igaz, ez a századfordulóig kevésbé volt tettenérhető, hiszen a „*földszintes házak mellett sokkal monumentálisabbnak tűnő főhomlokzatára csak a sikátorszerűen szűk Szlemenics utcán át lehetett rálátni. Közvetlenül az épület előtt haladt el az Aradi utca, s az új templomot csakis innen lehetett megközelíteni.*” (Juhász István)

A főhomlokzat arányai, geometrikus szerkesztésű rendjével, a felül kupo-

lás toronnyal záródó középizalitra koncentráló motívum-sűrítésével (kiemelten a neoromán fogrovatos, farkasfogdíszes, s félköríves elemekből formált „*rózsablakkal*”, melyet Zach József kőfaragó készített) elsősorban a zsinagóga hajdani belső – részben funkcionális – térstruktúrára utalt. „*A zsidó templom nemzetközi neve, a zsinagóga (szünagógé) a héber bét-hakneszet (a gyülekezés háza) görög fordítása. Több mint kétezer évvel ezelőtt az alexandriai zsidók nevezték így először templomaikat. A zsinagóga... már akkor is több feladatot látott el: az imádság hajléka mellett tanházként szolgált, egyszermind a közösség egymásra találásának otthona is volt.*” (Raj Tamás)

Bár a kecskeméti már építése kezdetekor a reformzsinagógák közé tartozott, a kongresszusi irányhoz való csatlakozás ezt szinte „*hivatalossá*” tette. Mindez nyilvánvalóan kihatott a kecskeméti zsinagóga hajdani belső kiképzésére is, melyből ma már szinte semmi sem érzékelhető. Juhász István, a város egykori főmérnöke, szemtanúként joggal írhatta a 20. századi átalakítás után, hogy „*a templom szinte egyetlen hatalmas belső tér volt*”. Bár a befoglaló forma majdnem négyzetes volt (21,65x25,20 m), a két hosszanti oldalán mélyen benyúló, kétemeletes női karzatok (a hozzájuk vezető két különálló lépcsőház a főhomlokzat két oldalrízalitja mögött helyezkedett el), s az arányaiban igen magas belső viszont ezt döntően longitudinális térélménnyé

Az 1817–1818-ban épült első zsinagóga főhomlokzata

Az evangélikus templom és a zsinagóga az egykori főtér 1893-ban lebontott lakóházaival (Morelli Gusztáv, 1872)

Kecskemét Rákóczy ut.

A zsinagóga 1903/1904-ben

Az egykori „Piacz-ter” északi részén a Takarékpénztárral, a Beretvás Szállodával és a zsinagógával a századfordulón

alakította át. A hagyományoktól való eltérés volt például a női karzat rendkívül könnyed, szinte légi, alacsony mellvédekkel megoldott kialakítása a korábban megkövetelt sűrű rácsos, a vizuálisan szinte teljes elrekesztéstől. Mindehhez társult az új, addig elsősorban a mérnökök építészetben használatos modern anyagok – a keresztény templomokhoz képest sokkal bátrabb – használata a karzaton alátámasztó vékony öntöttvas oszlopok képében. (Ma közülük néhány az előcsarnokban – másodlagos

elhelyezésben – a múltra emlékeztet miniket.) Újfént avatott szemtanúnkat idézzük: „A monumentális térben ezek az oszlopok csupán vékony sátorkarónak tünnek, s a tervező éppen ezt a hatást kívánta elérni. A sík mennyezet díszítő festése olyan volt, mint egy arabeszkkel díszített pompás keleti szőnyeg.” A síkdém kazettás mennyezete mellett, egykor a belső tér falszakaszait borító keleties hatású díszítő festését (sötét bíbor, azúrkék alapon, aranyozott díszítéssel) is a kassai Horovitz Mihály készítette.

ben orgona is került a zsinagógába Lőwy Gyula, a neves kecskeméti külkereskedő jóvoltából, aki azt Prágában vásárolta meg 4000 koronáért egy kiállításon. A reformokat követte a padosorok elhelyezése is, melyek a templom fő- és mellékhajójában immár rögzített helyen, egységesen a mizrah felé néztek. A fennmaradt iratokból tudjuk, hogy a zsinagóga fából faragott berendezésének, így az 554 férfi és 334 női imaszék elkészítésére Szabó József pesti asztalossal kötöttek szerződést.

A hajdanvolt, eredetileg rendelt feladatát betöltő zsinagógát azonban teljességében már nem tudjuk felidézni. Az átalakítás előtt készült fekete-fehér fényképeken ugyanis már a használaton kívüli épületbelső láthatjuk. Hiányoznak az olyan korábbi látványos elemek, kiegészítések, mint például a frigyszekrény díszes függőnye (parohet), az egykori liturgikus tárgyak, így köztük a legfontosabb, a teljesen felöltöztetett Tóra, de mindenképp maga a zsinagógát valaha megtöltő kecskeméti zsidó közösség. Egy épület jelentőségét, értékét, még egy zsinagóga esetében is, elsősorban az egykor ide járó emberek adták. Hasonlóan gondolhatta ezt 1921-ben Virányi Gyula, a kecskeméti izraelita hitközség főtitkára is: „Az egy igaz Isten dicsőségére épült, Kecskemét város kellő közepén álló, hatalmas zsidó templomot 1871-ben, tehát most 50 éve adták át magasztos rendeltetésének. Ennyi idő alatt a szívben, lélekben és külsejében

ben és belsejében egyaránt magyarrá lett zsidóság mennyi bánatot, csüggedést vitt oda és mennyi vigaszt, reménységet, megkönnyebbülést hozott el onnan?! A társadalmi, tudományos, jótékony, szociális stb. téren változatlan odaadással működő s magyar hazafias érzéseiben soha meg nem tántorodott kecskeméti zsidóság oda zárándokol immár 50 éve, hogy lélekben felemelkedve, akaraterőben megizmosodva, a kötelességteljesítés, az emberszeretet, az erkölcs útjait mindjobban megismerje.”

Különösen sok képes levelezőlap, fénykép örökítette meg azt, amikor az 1911-es nagy kecskeméti földrengés idején a zsinagóga kupolája félrebillent a torony tetején. Eötvös Nagy Imre az 1912. évi Kecskeméti Nagy Képes Naptárban így tudósított erről: „A zsidótemplom szintén teljesen tönkrement, óriás gömbje félrefordult, falai összeropogtak és a hitközség részint a régi templom nagy termében, részint, nagyobb ünnepek alkalmával, az udvaron épített sátorban tartja az isteni tiszteletet.” Az általánosan elterjedt vélekedéssel szemben ez azonban nem csupán a július 8-i, a legnagyobb pusztításokat okozó hajnali esemény következménye volt. Különösen

fontos dokumentum e téren a nagykőrösi születésű Bakoss Tibor festőművész tollrajza. Ezen kétszer is megörökítette az épületet. Az 1911. július 16-án készült, s a főhomlokzatot ábrázoló rajzon szöveggel is megerősíti, hogy a kupola néhány napig csupán „meghajlott” állapotban volt. A következő nap azonban egy újabb részlet került a lap jobb felső sarkába, alul pedig ezzel kapcsolatban a következőt olvashatjuk: „17-én az újabb rengés következtében már teljesen félredőlt, talán már le is dől.” Ezt igazolja a másnap megjelent Kecskeméti Újság is, mely alapján tudjuk, hogy a kupola a „reggel 7 óra 10 perces újabb földrengéskor óriási ropogással, porfelhő kíséretében rádőlt a toronyra. A megrencsolódott gömb felszakította a tartó gerendázatát, és belesüppedt a torony jobb sarkába. Az életveszélyessé vált területet a rendőrség lezárta.” Az izraelita hitközség 1911. július 14-én gyűjtési akciót indított, ennek ellenére nehezen gyűlt össze az épület teljes renoválásához szükséges pénz. Éppen ezért a zsinagóga félrebillent kupolájának – még júliusban megtörtént – sürgős lebontása után a torony lefedését, egyelőre csak ideiglenes módon, egy rendkívül egyszerű lapos tetővel oldották

meg. A földrengés utáni helyreállítást, illetve részbeni újjáépítést végül a fővárosi zsinagógaspecialista, Baumhorn Lipót tervei alapján végezték el 1913–1914-ben. Az ennek eredményeképpen létrejött leglátványosabb változás az volt, hogy a korábbi hagyma- helyett a lótszimbó alakú kupola került a nyolcszögű torony tetejére (a fiatornyocskák kialakítását és azok kicsiny kupoláit is ehhez igazítva). Emellett egy kevésbé ismert módosítás is végrehajtottak: a női bejáratot áthelyezték a főhomlokzat két oldalára (részint a korábbi íves lezárású, nagyméretű ablakok helyén). Sajátos, de egyben a kecskeméti városrendezéshez kapcsolódó tudatos mozzanat volt, hogy a hagyományosan keletelve emelt épület Rákóczi út felőli déli oldalát az új utcáfronthoz igazították azzal, hogy ahhoz egy hegyesszögben kapcsolódó, az övparkány magasságához és az eredeti stílusirányhoz hangolt kiegészítést, toldalékot építettek a hitközségi irodák számára.

A II. világháborúban szinte teljesen elpusztult a kecskeméti zsidóság. „A kétségbeejtően kevés hazatért kecskeméti zsidó kénytelen volt lemondani zsinagógá-

A kecskeméti zsinagóga egykori frigyszekrénye

A zsinagóga belső terének rendszere alapvetően a katolikus templomok megszokott alaprajzi típusára emlékeztetett: főhajó és két (esetünkben kétkarzatos) mellékhajó. Ennek megfelelően a kecskeméti templomtér központja már az új rítusnak megfelelően – a keresztény főoltárokra emlékeztető módon – a keleti oldalon lett kialakítva, a két keleti sarok-lépcsőház közötti térbővületben. A Jeruzsálem felé forduló belső keleti fal (mizrah) közepén és az előtte néhány lépcsőfokkal kiemelt, díszes vasráccsal határolt területen állt – egy rézsús, bélietes (3-3 oszloppal), félköríves lezárású, kapuszerűen kialakított nagyméretű fiülkében – a frigyszekrény vagy más néven a Tóra-szekrény (áron hakodes, áron habrit). Közvetlenül előtte – az ortodox irányzat által megkövetelttel szemben már nem középen – helyezkedett el a díszes bima (almemor), azaz a majd egy méter magas emelvényen kialakított tóraolvasó asztal. Az új módinak megfelelően, 1891-

A kecskeméti földrengés egyik legfontosabb dokumentuma Bakoss Tibor festőművész két egymás utáni napon (1911. július 16. és 17.) készített tollrajza a zsinagógáról

A hagymakupola bontás közben (1911. július vége)

A kupola nélküli, ideiglenes módon lefedett zsinagóga (1912)

juk további használatáról, mert a hitüket gyakorlók közül néhányan maradtak, mert a németek megszentelték az épületet, mert még az állagmegóvásra sem volt pénzük. Ezért ajánlották föl a már-már életveszélyes zsinagógát megvételre, kulturális hasznosításra Kecskemét város tanácsának. Az egyszemélyes Kecskemét város tanácsának végrehajtó bizottsága 1960. augusztus 18-i ülésén

jóváhagyta. Az időközben megválasztott (kinevezett!) új kecskeméti tanácselnök javaslatára, 1961. május 19-én a végrehajtó bizottság hatálytalanította a korábban kinyilvánított vásárlási szándékot. A »csákányos« városrendezési tervvel összhangban ez a műemléki épület is a lebontandók közé sorolták. A helyére tervezett irodaház makettjének fényképét meg is jelentették a Bács-Kiskun megyei Tervező Vállalat 600 éves Kecskemétet köszöntő kiadványában. El is tüntették volna a megyeszékhely egyik meghatározó motívumát, ha egy vasárnapi ebéd utáni sétán az egyébként jó emlékü megyei tanácselnök nem büszkélkedik vendégének, Trauttmann Rezső építési miniszternek, az elnöki tanács elnökhelyettesének a tervezett új irodaépülettel. A kormány tagja a várható kedvezőtlen külföldi visszhang miatt szerencsére visszacsináltatta a politikailag elfogadhatatlannak vélt döntést.” (Heltai Nándor) A város végül 1966. december 13-án vette meg az egykori zsinagógát a helyi izraelita hitközségtől, majd Kerényi József építész és Udvardi Lajos belsőépítész tervei szerint 1970–1974 között az új funkcióknak megfelelően átalakítva felújította. A hazánkban zsinagóga esetében elsőként alkalmazott megoldásról (a külső architektúra megőrzése mellett csupán a belső hozzáigazítása az új feladatokhoz) az előbbi így nyilatkozott: „A zsinagóga belső tere egyetlen hatalmas előadóterem volt (...) Az épület megmentése érdekében ezt a teret sajnos

fel kellett parcelláznunk. A régi tér hangulatát a többszintes, galériás előtér őrzi, de kevesen tudják, hogy az épület jelképesen is, de megőrizte régi egységét. Letanóczki Gyula statikus barátom két hosszirányú rácsostartóval »kiváltotta« a tetőszerkezetet, így bármikor elbontható a »nagyházba« épített »kisház«. Az előtérben a zsinagóga karzatainak öntöttvas oszlopait megtartottuk, a boltozott kupolát pedig felújítottuk.” 1979-re készültek el a színes ólomüveg ablakok, melyek a vidéki magyar zsidó családból származó, s a munkaszolgálatos éveket szerencsésen túlélő Bolmányi Ferenc festőművész munkái. Az avatási ünnepségen Szokolay Sándor zeneszerző erre az alkalomra írt szólókantátja hangzott fel Orbis pictus (Op. 159) címmel. Az immár Tudomány és Technika Háza névre »hallgató« épület különleges látványos a Michelangelo Galéria. Michelangelo Buonarroti (1475–1564) tizenöt hiteles gipszöntvénymásolatának felújítását és Kecskemétre kerülését Melocco Miklós szobrászművésznek köszönhetjük. A Szépművészeti Múzeumban ui. „Bíró Károly, állítólag Rákosi rokona, öccse, valamije” vezetésével 1975-ben elkezdték az „értéktelemből gipsz anyagokat” elszállítani, likvidálni. Innét mentette meg Melocco – a közelmúltban elhunyt Kerényi József és Gajdócsi István megyei tanácselnök közreműködésével – a több mint százéves másolatokat.

ifj. Gyergyádesz László

PERLROTT CSABA VILMOS KÁLVÁRIA

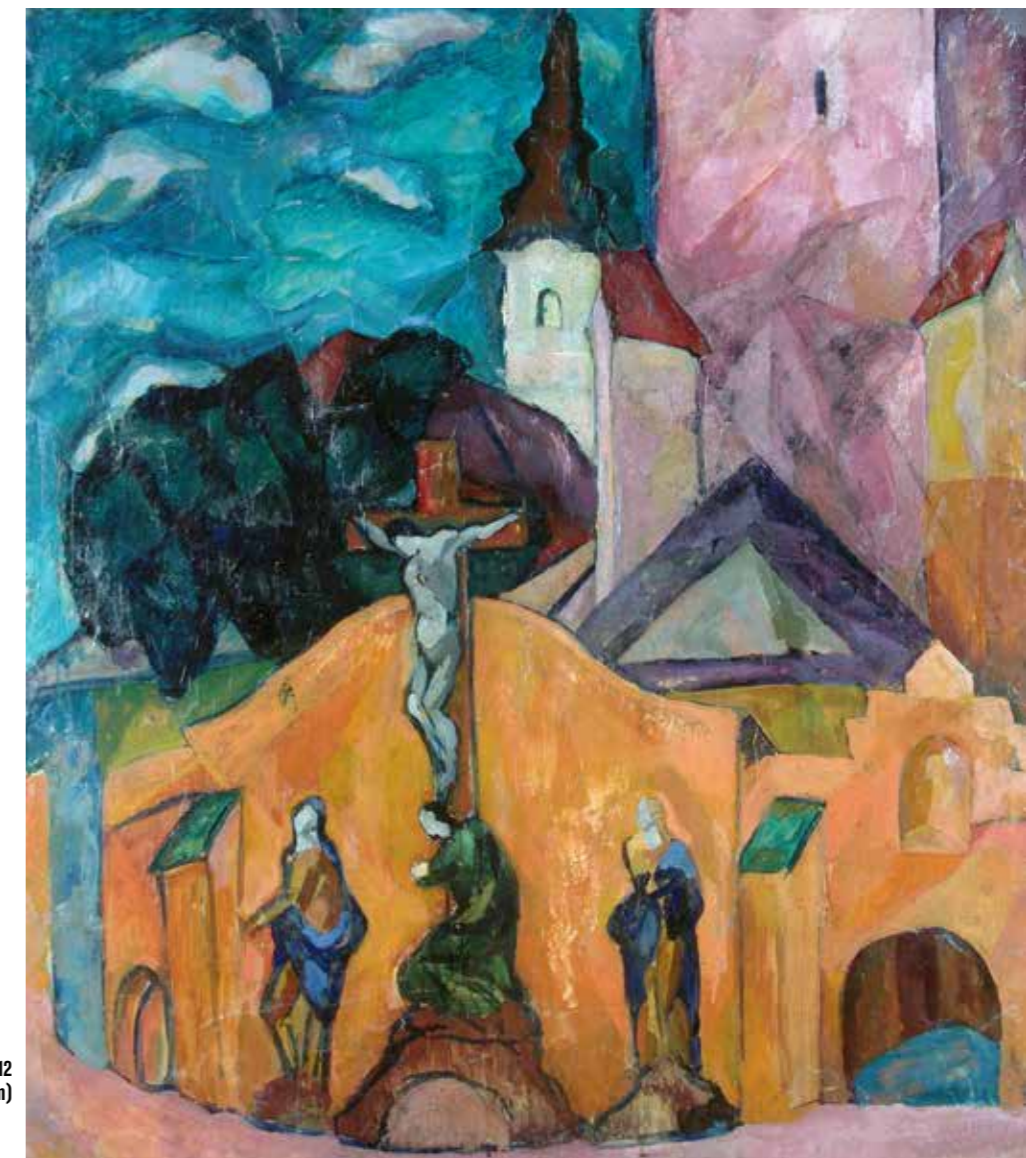

Perlrott Csaba Vilmos Kálváriája (1911–1912, vászon, papír, olaj, 100x85 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum) – az egy évtizede bevezetett új terminológiát használva – a Párizst megjárt „magyar vadak” festészetének és a Kecskeméti Művésztelep első korszakának kiemelkedő színvonalú és jelentőségű alkotása, dokumentuma.

Perlrott Csaba Vilmos (Békéscsaba, 1880 – Budapest, 1955) festőművész a tanulmányait a budapesti Iparrajziskolában kezdte, majd Koszta József irányítása mellett Abonyban folytatta. 1903-ban volt először Nagybányán, ahol eleinte Ferenczy Károly, majd 1905-től Iványi Grünwald Béla volt a mestere. 1906 végén Párizsba utazott, ahol több magániskolában (pl. L'académie Julian, Académie Colarossi) is megfordult, illetve állított ki például 1907-ben a Salon d'Automne-ban. Perlrott pályafutásának leginkább számon tartott mozzanata azonban az volt, hogy Párizsban Henri Matisse magániskolájában képezhette magát tovább 1908–1909-ben. Nyaranként továbbra is Nagybányán alkotott, ahol az ún. neósok közé sorolták. Iványi Grünwald 1909-ben az elsők között „igazololta le”, s vált így Perlrott – a mestere mellett – a Kecskeméti Művésztelep első korszakának (1909–1919) egyik legjelentősebb, legkarakteresebb festőegyéniségévé. A Műkertben, Jánssy Béla és Szivessy Tibor tervei alapján, 1910–1912-ben felépített művésztelepi épületegyüttes egyik legkitartóbb lakója volt, egészen 1919 végéig. (Az igazsághoz azonban hozzátartozik, hogy közben két alkalommal is Spanyolországba utazott, ahol különösen El Greco alkotásai hatottak rá, majd 1912–1914 között a teleket Párizsban és Münchenben töltötte, 1912-ben és 1918-ban Nagybányán is megfordult, sőt 1917–1918-ban Svájcban festett portrékat.)

Kecskemét városközpontja, a főtér és környéke számos kép témája volt a Kecskeméti Művésztelep első korszakában. (Érdekességként említhetjük csupán, hogy valamiért nem a századforduló-századelő szecessziós épületei domináltak e képeken.) Ezek közül is az egyik legnépszerűbb, legjellegzetesebb motívum a Barátok temploma előtti íves barokk falhoz támaszkodó Kálvária volt

Perlrott Csaba Vilmos: Kálvária, 1911–1912
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

évszázada készült képeken azonban még az 1790-ben felállított, színezett késő barokk szoborcsoport látható. A II. világháború idején azonban már olyan rossz állapotba került („érintésre nagy darabokban mállott, porladt”), hogy P. Károlyi Bernát ferences házfőnök felkérte Imre Gábor kecskeméti szobrászművészt, hogy tanulmányozza egy régi fénykép segítségével az eredeti szobrokat, s lehetőség szerint javítsa ki vagy faragja újra őket. Az 1943. november 17-én tartott helyszíni szemlén Genthon István

Mózes a Bolmányi Ferenc tervezte egyik színes ólomüveg ablakkal

A Kálvária oldalról az eredeti szoborcsoporttal (1920-as évek)

Az Imre Gábor által 1943-ban faragott Korpusz

művészettörténész, a Műemlékek Országos Bizottságát képviselve azt javasolta, hogy a kereszt alatti domborművet szabadítsák ki a téglafaltól, s vele együtt az egész szoborcsoportot emeljék az előtte lévő „gyalogjáró” fölé. Így maradhatott meg a Kálvária legrégebb és egyben egyetlen eredeti eleme, a purgatórium-relief. Ezzel párhuzamosan,

azonban leszedték a többi (eredetileg színezett) szoboralakot, s mint utólag kiderült, soha többé nem kerültek vissza az eredeti helyükre. (A Mater Dolorosa, János apostol és a kereszt tövében térdelő Bűnbánó Magdolna, legalábbis Juhász István adatai alapján, a Kada Elek Közgazdasági Szakközépiskola udvarán van a földben elásva, immáron több mint fél évszázada.) A Kálvária mintegy 39 éven át csonka állapotában volt látható, hiszen a Tisztítótűz-jelenet felett egyedül a 190 cm magas Korpuszt lehetett látni, melyet még Imre Gábor faragott ki 1943-ban az eredeti alapján és „itt-ott a saját meglátásom szerint” (Kecskeméti Közölny, 1943. október 2.). A Keresztre feszítés kompozíció jelenlegi összeállításában csak 1982. június 4. óta látható (egy közbeszó, 2001. évi restaurálástól eltekintve). A korábbiak helyére másodlagosan – némi kerülővel (a nyárlőrinci temető árka) – a kecskeméti Szentháromság temető 1958-ban lebontott egykori ferences kriptájának három, e célból restaurált szobra került ide. Alkotójuk – a legújabb kutatások szerint – Dunaiszky Lőrincz, a klasszicizmus kiváló pesti szobrásza volt 1816–1818-ban.

Perlrott Csaba Vilmos – a mai ismereteink szerint – három változatban is megfestette a kecskeméti Kálváriát. A legismertebb variáns, melyet a legtöbb alkalommal idéztek és reprodukáltak, a Kecskeméti Katona József Múzeumban őrzött példány. A legutóbb a 20. század első felének magyar zsidó képzőművészetét bemutató vándorkiállításon (Kecskemét, Budapest, Zalaegerszeg) szereplő alkotás a leltárkönyvi bejegyzése szerint 1968-ban, özv. Kocsis Pálné ajándékként került a kecskeméti mú-

zeum képzőművészeti gyűjteményébe. Mivel Kocsis Pál – az akkor még festőnek készülő híres szőlőnemesítő – 1912 májusában hagyta el véglegesen Kecskemétet, ill. az előző évi földrengés után mesterét, Bornemisza Gézárt követve már ideiglenesen Pestre költözött, továbbá a kép szerepelt az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1912. évi Tavaszai tárlatán, így e változat datálása tűnik a legbiztosabbnak.

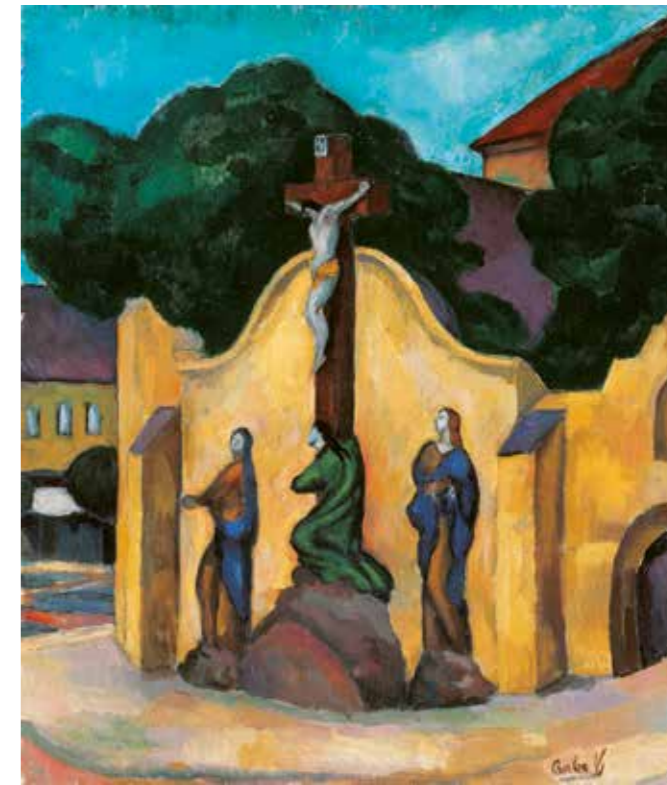
Perlrott Kálváriája az alkotó és egyben a kecskeméti kolónia egyik főműve, mely jól láthatóan nem az eredeti látvány naturalista vagy impresszionista leképezése, hanem annak szintetizáló stílusban (fauve színek, cézanne-i forma- és szerkezetképzés, kubista elemek, Gauguin bevallott inspirációja) megfogalmazott stilizált átértelmezése. Különösen jellemző az a mozzanat, ahogyan Perlrott az egyes látványhű elemeket képépítő egységekként kezelve egy közös motívummá rakja össze, felhalmozva őket a szorosan egybekapcsolt elő- és középtér egy viszonylag szűk sávjába. (Ez zavarhatta össze egy reprezentatív album íróját is, bizonyítva, hogy mennyire fontos az eredeti látvány ismerete: „A rózsaszínre festett, szentélye felől látható templom...”) Mindazonáltal a színek dominanciájának köszönhetően a festmény elsősorban dekoratív hatást kelt, és Boros Judit szerint „akár az expresszionizmus előfutáraként is értékelhető”. Gyakran emlegetik El Greco közvetlen hatását, különösen a Kálvária egyes szobrainak megfestési módja kapcsán. Ebben Matisse ún. interpretált kópia módszerének volt jelentős szerepe, azaz korábban készült alkotások egyéni, kortárs „modern” művészet eszközeivel is élő „másolásának”.

Perlrott Csaba Vilmos: Kálvária, 1911–1912 (Kecskemét MJV tulajdona)

A városunk tulajdonában lévő – korábban az Arany János Iskolában, jelenleg pedig a Bozsó Gyűjteményben, letétben található – változat Lówy Ödön szociáldemokrata érzelmű ügyvéd, újságíró hagyatékából származik, s bár a műalkotáson nincs évszám, Sümegi György 1913-ra datálja. A két kecskeméti példány méreteiben és nézőpontjában is azonos, mely sokkal inkább azt valószínűsíti, hogy a jól datálható ismertebb változattal azonos időben, 1911–1912 körül keletkezett. Mindamellét jól látható különbségek is vannak. Ezeket úgy foglalhatnánk össze, hogy a képtárban őrzött, kísérletezőbb jellegű variánsok képest elmaradnak a kubo-expresszionistának is nevezhe-

tő elemek, s helyette a nagy, élénk, a természetestől eltérő (pl. okker, cinóber, krapplakk, viola, kobaltkék, smaragdzöld) színteltekkel együtt még inkább előtérbe kerülnek a fauve jellegzetességek és a Paul Gauguin fémjelezte cloissonnizmusra emlékeztető megoldások. (Bár ez utóbbiak, Iványihoz képest, visszafogottabb formában jelentkeznek.) Mindez nem is annyira meglepő, hiszen amint azt már többször is említettük, Párizsban Perlrott Matisse, a „vadak hercegének” közvetlen a tanítványa volt. Az eddigiek mellett tőle eredeztethető módszer a befejezetlenség látszatát keltő, réteges festésmód alkalmazása (a különböző alkotói fázisokat képviselő színrétegek és kontúrok spontaneitás látszatát

Perlrott Csaba Vilmos: Kecskeméti Kálvária, 1910 körül (magángyűjtemény)

keltő részbeni megőrzése) is, mely mind a két változatban jól megfigyelhető.

A magántulajdonban lévő (Kieselbach Galéria 19. aukciója, 2002), s legkevésbé ismert harmadik változat egyben a legkisebb méretű (72,5x64,5 cm). A némileg módosult kivágatnak köszönhetően a háttérben jóval szerényebb szerepet kapott az égábrázolás, továbbá már nem látható rajta a református templom tornya. A mű bal oldalán pedig valószínűsíthetően – bár a Perlrottra jellemző térszűkítés, tértömörítés miatt ez nem tekinthető száz százalékos bizonyosnak – a főtér egykori északi térfalának 1910 őszi állapotát láthatjuk, mielőtt még a II. katolikus bérház és a Népbank felépült volna. **ifj. Gyergyádesz László**

János apostol (Dunaiszky Lőrincz, 1816–1818), a Kálvária jelenlegi összeállításáról

A Kálvária az eredeti szoborcsoporttal (20. század első évtizedei)

Tisztítótűz-dombormű (1790), a Kálvária legrégebb megmaradt eleme

A STEINHERZ RUDOLF- GYILKOSSÁG

A Steinherz Rudolf-gyilkosság a két világháború közötti Magyarország egyik legfurcsább emberölési ügye.

A Budapest–Cegléd vasútvonalon elkövetett rablógyilkosság ügyének nyomozásakor a detektívek egy olyan biztosítási csalásra bukkantak, amely nemcsak Magyarországon, de külföldön is szenzációt keltett: Steinherz Rudolf önmaga ellen fogadott fel bérnyilkost, hogy anyagilag nehéz helyzetbe került családját megsegítse.

Támadás a ceglédi vonaton

1931. március 26-án a Budapestről Kecskemétre tartó reggeli vonat utasai Cegléden a vonat kalauzát arról értesítették, hogy az egyik fülkéből nyöszörgés hallatszik. A bezárt másodosztályú fülkét felnyitó jegyvizsgáló a fülkében egy brutalisan összevert, vérző fejű férfit talált. A kérő orvos még eszméletre tudta téríteni az áldozatot. Az áldozat az 1880-as születésű Steinherz Rudolf, köztisztviselőként álló kecskeméti borkereskedő volt, a város egyik legnagyobb kereskedőcége a Fruktus Rt vezérigazgatója és a helyi ortodox zsidó hitközség korábbi tisztviselője.

Steinherz a kalauznak személyleírását adott az őt bántalmazó tettesről, majd újra elájult. Azonnal a ceglédi Horthy Miklós kórházba szállították, ahol megműtötték. A műtét után magához térő borkereskedőt a rendőrök kihallgatták. Vallomásaiban elmondta, hogy Budapesten szállt fel a vonatra, ahol figyelmes lett egy kopott öltözékű fiatalemberre, aki szintén arra a vonatra váltott jegyet. Steinherz maga kérte a kalauzt, hogy zárja rá az ajtót, mert Kecskemétiig aludni szeretne. Az említett fiatalember viszont őt kérte meg, mivel szintén Kecskemétre utazik, engedje őt is a kupéba. A kalauz rájuk zárta a fülke ajtaját. Ezután elaludt, majd óriási fájdalomra ébredt, felpillantván pedig látta, hogy a kopott öltözékű, középmagas, felfelé fésült hajú, barna fiatalember egy kalapáccsal áll fölötte. Steinherz könyörgött, hogy a kalapáccsos kímélje meg életét, ám az újból

lesújtott, a borkereskedő pedig elveszítette eszméletét. Később kiderült, hogy a támadó kirabolta a borkereskedőt, 180 pengőt tartalmazó tárcáját, aranyláncát, zsebóráját és három aranygyűrűjét is magával vitte. Az orvosok megállapították, hogy Steinherz fejét körülbelül 10 kalapácsütés érte. A nyomozók még aznap megtalálták a rabló eldobott véres kabátját a Gubody utca 5. számú ház udvarán. Az eseményről

még aznap tudósított a Magyar Távirati Iroda is.

Olyan nagy érdeklődés kísérte az esetet, hogy az MTI folyamatosan közölte a beszerzett információit. Nemcsak a műtétről, de Steinherz állapotáról is írt.

A ceglédi, a kecskeméti és a budapesti rendőrkapitányság szinte együtt nyomozott az ügyben. A megtalált véres ruházatot és a vasúti kocsi ablakpárkányáról

vett ujjlenyomatokat további vizsgálatra a fővárosba küldték. A nyomozók gyanúja a vallomások alapján Kovács Ferenc házaló ügynökre terelődött. A menekülő Kovács kézre kerítése érdekében átkutatták a környező nagyvárosi vasútállomások környékét és felhívást intéztek a lakossághoz, ám ez nem hozott eredményt. Később Kovácsot előállították és kihallgatták, ám róla kiderült, hogy nem követhette el a támadást.

Egy álkertész és biztosítások sokasága

Steinherz halála előtt tett vallomásaiban többször is említette Lajosmizse település nevét, ahol megismerkedett egy önmagát „Rotschild kertészének” mondó emberrel. A kertésszel kiépített kapcsolatot Steinherz özvegye is megerősítette, így a nyomozás a kertész irányába folyt tovább. Hamarosan kiderült, hogy az illető – ha csakugyan létezik – nem a Rotschild család alkalmazottja. Fény derült arra is, hogy Steinherz 300 000 cseh koronára életbiztosítást kötött, de volt 100 000 pengős életbiztosítása is.

Nemcsak hogy volt életbiztosítása az áldozatnak, de nem sokkal halála előtt legalább egy újabb nagy összegű életbiztosítás megkötésére tett kísérletet. A nyomozók ezzel párhuzamosan később több, utóbb zsákutcának bizonyult szálon is elindultak: feltételezték, hogy két tettes volt, ám a győri és lajosmizsei előállítottokról kiderült, hogy ártatlanok. A nyomozók felfedezték, hogy az áldozat találkozó beszélt meg Budapesten a kertésszel, ám az nem jelent meg a találkozón, pedig Steinherz komolyan érdekelte a lehetőség, hogy fiát a Rotschild család kertészetében helyezze el dolgozni, ennek érdekében több levelet is írt.

Fischl Frigyes vallomása

A nyomozásban fordulat állt be, amikor a ceglédi vonat kalauza a bűnügyi nyilvántartás fényképtárában felismerte azt az embert, akivel az áldozatot a ceglédi vonaton együtt látták. A gyanút a vonat kihallgatott utasai is megerősítették, bár ezekben a vallomásokban is voltak

eltérések, amit jól példáz az MTI tudósítása a nagykovácsi kapitányságon zajlott kihallgatásról.

A nyomozók látókörébe került fiatalembert Fischl Frigyesnek (a nem magyar nyelvű sajtóban rendszeresen Fritz Fischl) hívták, őt korábban köztörvényes bűncselekmények miatt, illetve kommunista szimpatizánsként is ismerte a rendőrség. Április 8-án az osztrák rendőrség Bécsben egy olcsó szálloda előtt letartóztatta Fischlt, akit még aznap este telefonon ki is hallgathattak a magyar nyomozóhatóság.

A cikkben található élet- és balesetbiztosítások összegére vonatkozóan a Kecskeméti Levéltárban a hagyatékok felsorolásánál egész pontosan fel van tüntetve a 300.000 cseh koronás „Securitas” életbiztosítás, melynek pengő értéke 51.000, egy

„Phoenix” biztosítás, ami 110.000 pengőről szólt és egy „Európa” poggyászbiztosítás, amely 50.000 schillingre vonatkozott, és amit 40.000 pengőre értékelték.

Fischl a kihallgatás során nehezen hihető történettel állt elő: hosszabb ideje ismerte már Steinherzet, aki felbérelte őt saját maga meggyilkolására. A bérnyilkosságot Steinherz szeretne volna rablógyilkosságnak álcázni, hogy családja hozzájusson az életbiztosításokhoz. Steinherz maga vitte Fischlnek a gyilkosság elkövetésére szánt kalapáccsot, majd ő utasította Fischlt a Budai úti megállóhely elhagyása után a tett végrehajtására. Fischlt később a személyes kihallgatás során keresztkérdésekkel sem tudták zavarba hozni, mindvégig kitartott eredeti története mellett.

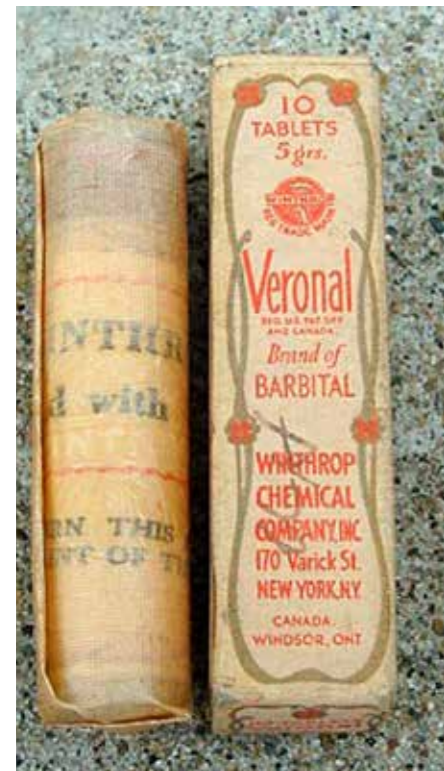
Ilona Schischa
and Rudolf Steinherz

Az ügy lezárása

A vizsgálóbíró utasítására Steinherz Rudolf holttestét kihantolták, belső szerveiből mintát vettek. A belső szervekből egy Veronál nevű, kábító hatású szert mutattak ki, amelyet az áldozat a gyilkosság előtt azért vehetett be, hogy a kalapácsütések okozta fájdalmát tompítsa. Mindezeket a szakértői vélemény is alátámasztotta.

„A vélemény érdekes meglepetéseket tartalmaz. Megállapítja, hogy a belső részekben veronált találtak, amely azonban nem volt elegendő egy emberi élet kioltásához, de ahhoz mindenesetre elegendő volt, hogy bizonyos kábultságot idézzon elő. Az országos vegyvizsgáló intézet véleménye igazolni látszik azt a feltevést, hogy Steinherz azért vette be a veronált, hogy ne érezze a kalapácsütéseket.”

A nyomozók még Fischl vallomása után házkutatást tartottak a Steinherz családnál, ahol a lefoglalt iratokból kiderült, hogy az áldozat 1931 első néhány hónapjában, több rövid futamidejű, nagy összegű életbiztosítást is kötött. Az is kiderült, hogy Steinherz ellen egy 1928-as sikkasztás miatt eljárást folytattak, a júniusra összehívott tárgyaláson az áldozat első rendű vádlottként szerepelt volna. A kép végül összeállt: Steinherz, akit anyagi vesztesé-

gei mellett a sikkasztási ügy tárgyalása is aggasztott, jövedelmet akart családjának biztosítani, így Fischlt, saját szavaival élve „szuggesztív pszichikai nyomással” rávette arra, hogy gyilkolja meg őt.

A tárgyalás

Az ügy bírósági tárgyalása 1932 februárjában kezdődött. A tárgyaláson Fischl Frigyes elismerte a gyilkosságot, de nem ismerte el a bűnösséget. A gyilkos állítása szerint Steinherz a vonaton szuggesztív pszichikai nyomással rávette őt a tett elkövetésére, azt pedig határozottan állította, hogy nem tulajdonította el az áldozat értékétárgyait. Fischl kijelentette, hogy valójában ő maga az áldozat. A bíróság a Steinherz család szorongatott anyagi és jogi helyzetének ismeretében hihetőnek találta a Fischl által előadottakat. Az alsóbb fokú bíróság négy év börtönt szabott ki az elkövetőre. Az ügy későbbi szakaszában a kúria elé került. A fellebbviteli bíróság mondta ki, hogy Fischl nem önzetlenül

vagy az áldozat határozott nyomására, hanem a kilátásba helyezett 5000 pengő reményében végzett Steinherz Rudolfal, ezért az ilyen ügyekben kiszabható leg-hosszabb börtönbüntetéssel, hároméves börtönnel büntette a ceglédi kalapácsos gyilkost.

A Steinherz család anyagi helyzete

Mi vesz rá valakit arra, hogy megszervezze a saját megölését? Nos, Steinherz Rudolf esetében a totális csőd, amelyből kiutat már nem talált. Ez már a végső kétségbeesés lépése volt. A halála évében, azaz 1931-ben a fellelt iratok szerint Kecskemét TH városa is 14.712. számon végrehajtást rendelt el. Az általa vezetett borkereskedelemmel foglalkozó Fructus részvénytársaság is tönkrement, eladódott, akárcsak a vezetője, Steinherz. Halálával sem sikerült változtatnia ezen az állapotban – mivel a csalásra fény derült

–, így még nehezebb helyzetbe hozta az amúgy is válságban levő családját. A fellelt iratok szerint számos esetben kényszerült arra az özvegyre, hogy fellebbezéseket nyújtson be a városhoz végrehajtás, illeték, járulék megfizetése miatt. Volt, amit nem sikerült elkerülni, hiszen nagyon sok helyre tartozott a férje, váltók és kölcsönszerződések alapján.

A hagyatéki vagyonállag felmérésekor özv. Steinherz Rudolfnénak 13.920 pengőt állapítottak meg a hátramaradt vagyonrész után, míg a velük szembeni követelés – nem teljes – ugyanezen okirat szerint 43.860 pengő volt. És a cégről még nem is beszélünk... A végrehajtás során felértékelte ingóságok értéke is csak 5.742 pengőt tett ki, melyek közül két bútor, egy vörös márványú ebédlő szekrény metszett üvegekkel és egy pohárszék önmagában tett ki 1.000 pengőt, míg 8 festményt 2.200 pengőre értékelték. Ezt a hagyatéki leltárt, amit 1931. május 19–21 között rögzítettek jegyzőkönyvben, Steinherzné nem is volt hajlandó aláírni. Az özvegyre a továbbiakban is súlyos teher nehezedett, Kecskemét városa által kezdeményezett, és egyéb peres eljárások miatt. A Budapesti Királyi Ítéletábrla PIX.2051/1931/28 szám alatt hozott ítéletében például az egyik hitelező, a Lóvy család javára döntött 800 dollár

értékben. A Fructus Rt. „csődtömeg” fennállása miatti eljárások során a hitelezők a teljes hagyatékra és az életbiztosításokra is kiterjesztették igényüket.

Nemzetközi visszhangok

Az eset mind kriminológiai, mind kriminálisztikai szempontból érdekes és izgalmas volt. Természetes, hogy az akkori külföldi sajtó is figyelemre méltatta és foglalkozott ezzel a különös gyilkossági történettel. A Perth-i (Ausztrália) The Daily News április 8-án a Murder Mel, azaz Gyilkolj meg! című tudósításában számolt be az ügyről. Az itt közölték csak kis részletekben térnek el a korábban ismertetettektől – a cikk szerint például a zsebkezdőt a gyilkos terítette az áldozatra –, és itt is hangsúlyosan szerepel a kommunista kapcsolat. Az ausztrál lap, nyilván helyhiány miatt is, nem foglalkozott a nyomozás egyéb szálaival.

„Miután Steinherz, akit a halálát megelőző napon súlyos fejsérüléssel találtak meg egy vasúti fuhkében, behalt sebesülésébe, egy Friedrich [Frigyes] Fischl (18) nevű asztalosinas, akit a bécsi rendőrség egy padon talált remegve és egy fillér

GETS 4 YEARS FOR KILLING MAN WHO PAID FOR MURDER

[Copyright: 1932: By the New York Times.]
BUDAPEST, April 15.—Budapest's "murder-to-order" case ended today with the sentencing of Fritz Fischl to four years' imprisonment on a manslaughter conviction for the killing of Rudolph Steinherz, a wine merchant, in a compartment of a railroad train. The defense in the case was that the victim ordered and paid for his own murder. The story of the defendant was accepted by the medical advisers of the court, whose report established that Steinherz, to obtain insurance money under a policy which excluded suicidal death, actually engaged Fischl to murder him. Steinherz was traveling alone in a compartment on a train. After taking a large dose of veronal he inserted a gag in his mouth and calmly awaited his murderer. When Fischl, as had been arranged, according to his story, entered the compartment with a hammer, Steinherz pointed to his temple, and Fischl beat in his skull.

nélkül, beismerte a gyilkosságot. Elmondta, hogy Steinherz 1000 fontot [a cikkíró végig a brit fizetőeszközben számolt] ígért neki, de csak 100 fontot és egy aranyórát adott át a helyszínen azzal, hogy a hiányzó összeget Bécsben, egy Vigo nevű bolsevista komisszártól veheti majd át. Steinherz egy nehéz kalapácsot is hozott magával, és kikötötte, hogy a fuhkében kell meghalnia, ugyanis a biztosítása kiterjedt vasúti balesetekre, de öngyilkosságra nem. Fischl, miután egy zsebkezdővel lelakarta áldozata arcát, véghezvitte tettét. Később a megadott címen nem találta meg Vigot, és úgy vélte, hogy átejtették: ekkor fogta el a rendőrség”

A Chicago Tribune az esetről nem, de az első fokú tárgyalásról beszámolt, közvetlenül a füvet nyíró elefánt és az éppen aktuális Ohio-i sztrájkok alatt. Fischl itt Fritz keresztneven szerepel, mint a „megrendelt gyilkosság” elkövetője, ám az eset leírása egy kicsit eltér a korábbiaktól: a kalapácsot a Tribune tudósítója szerint nem az áldozat biztosította.

„Steinherz egyedül utazott a fuhkében. Miután bevett egy nagy adag veronált, kipeckelte száját és várt gyilkosára. Amikor Fischl – elmondása alapján – a megbeszéltek szerint belépett a fuhkébe egy kalapács-csal, Steinherz a halántékára mutatott, mire Fischl betörte a koponyáját.”

Sárkány Sámuel
evangélikus püspök

Sárkány Tibor
nyugalmazott evangélikus esperes

Sárkány Béla
kecskeméti szolgálata idején

KECSKEMÉTI LELKÉSZ- DINASZTIÁK

Sárkány Tibor nyugalmazott evangélikus esperes Kecskeméten született 1927. május 12-én. Iskoláit szülővárosában végezte, a négy elemít a Hosszú utcai iskolában járta ki, majd 1937-től a református gimnáziumban tanult. Érettségi után építészmérnöknek készült, két évig a Műegyetem hallgatója volt. Ekkor döntött úgy, hogy tanulmányait inkább az Evangélikus Hittudományi Akadémián folytatja. Lelkészsé avatása után Pécsen, Budapesten, Nagybörzsönyben, Hartán és Miskolcon szolgált. Utóbbi helyen – egyházi érdemei elismeréséül – esperessé választották. Több templom renoválásában, Hartán új lelkési hivatal és lakás, illetve új imaház építésében vett részt. A Veöreös Imre-breviárium összeállítója. Gyűjtőmunkájával segítette az Új evangélikus templomok című könyv szerkesztését.

Sárkány Tibor ősi, Kecskeméthez több módon is kötődő lelkészcsalád sarja. Dédapja, Sárkány Sámuel evangélikus püspök Petőfi iskola- és lakótársa volt, ő temette Kossuth Lajost, ő szentelte fel a kecskeméti evangélikus templomot, míg nagyapja, Sárkány Béla evangélikus püspökhelyettes, kormányfőtanácsos több mint 40 évig a kecskeméti evangélikus gyülekezet lelkésze volt.

ILENCZFALVI SÁRKÁNY CSALÁD
ŐSI NEMESI CZIMERE

A képek forrása: Sárkány Tibor

Családi fotón szüleinek és testvéreivel

AZ EVANGÉLIKUS KÖZÖSSÉG SZOLGÁLATÁBAN

– *Hogyan indult az élete, mikor döntött úgy, hogy ősei példáját követve Ön is a lelkési hivatást választja?*

– Kecskeméten születtem, elemi és középiskoláimat itt jártam ki. Tanulmányaimat a Hosszú utcai elemiben kezdtem meg, majd a felsőbb nyolc osztályt a református gimnáziumban végeztem el. Olyan neves tanárok tanítottak abban az időben ott, mint Szemerey Andor, Vetéssy Géza, Szép Ernő, Baracska Gyula vagy Soós Tamás. Valamennyiüket nagyra tartottam, de leginkább az irodalomtanárunkat, Csikós Tóth Andrást – ő később a Néprajzi Múzeum tudományos főmunkatársa lett – szerettem.

A világegés idején, Kecskemét kiürítésekor Budára, nagynénémekhez menekültünk. Mint diáknak be kellett vonulnom, 1944-1945 hideg télén gyalog jártam végig az ország nyugati felét – Győr, Csallóköz, azután ismét Győr, majd Szombathely volt az úti célunk –, végül Fertőrákoson orosz fogságba estem. Négy vagy öt hónap múlva elengedtek ugyan, az érettségiről azonban már lekéstem, a gimnáziumot ezért csak 1946-ban fejeztem be.

Középiskolás koromban két dolog, az építészet és a teológia érdekelt. Érettségi oklevelem átvétele után az előbbi mellett döntöttem, tanulmányaimat a Műegyetem építészmérnöki karán folytattam. Nagyon élveztem az ottani légkört, de rövidesen éreztem, hogy a Jóisten

máshova szólít, ezért két év múlva átjelentkeztem az evangélikus teológiára. Felvételem sikerült, és előbb Sopronban, a Pécsi Tudományegyetem kihelyezett teológiai karán, majd az átszervezések miatt 1951-től Pesten, az Evangélikus Hittudományi Akadémián tanultam. Döntésemet később sem bántam meg, építészeti tudásomat pedig évekkel később lelkészként is jól tudtam hasznosítani.

Az egyetemen Budaker Oszkár, a gyakorlati teológia és Karner Károly, az újszövetségi írásmagyarázat professzora volt nagy hatással rám. Érdekes, hogy én mégis az egyháztörténelmi tanszéken lettem famulus. 1953-ban a Deák téri templomban avattak lelkésszé, azután Pécsen és Budapesten, a kőbányai és az óbudai gyülekezetben szolgáltam segédlelkészként.

Ezekben az években ismerkedtem meg a feleségemmel, ő a teológiára egy évfolyammal lejjebb járt, mint én. Az ő felmenőinek többsége is lelkész volt, sőt, az ismert költőnő, Túrmezei Erzsébet is a rokona. Tanulmányaink befejezése után egymástól távol kerültünk, de a kapcsolatunk nem szakadt meg, és 1955-ben, amikor mindkettőnket Pestre helyeztek, össze is házasodtunk. Három gyermekünk született. Pirokska sütőipari mérnök, Zsuzsanna a MOL menedzsere, míg Zsolt kertészmérnöki diplomával a zsebében jelenleg a NAV főtanácsosa. A lányok családjaikkal Szegeden, illetve Pesten élnek.

Kecskeméti diáktársaival egy néhány évvel ezelőtti értekezési találkozón

Zsolt itt maradt a közelünkben, gyógyszerész feleségével és négy gyermekükkel Katonatelepen laknak. Összesen kilenc unokára lehetünk büszkék, a dédunokákra meg még várunk...

– *Lelkeszi szolgálatát hol végezte?*

– 1959-ben – immár családos emberként – Nagybörzsönybe hívtak meg lelkeszi szolgálatra. Ma már szinte rá sem lehet ismerni a településre, annyit fejlődött az utóbbi években. Nagyon nehéz körülmények között éltünk ott, de jól éreztük magunkat. Öt évvel később a hartaiak találtak ránk, és a következő 22 esztendő a Duna-parti nagyközségben töltöttük. Itt azután lehetőségem nyílt az építészeti vénám kiaknázására: új lelkeszi hivatal és lakás, valamint új imaház építésében vettem részt, illetve a templom renoválását is én intéztem. De a lelki munkát is örömmel végeztem. Szívesen foglalkoztam a fiatalokkal, például dr. Kamp Salamon karnagy, egyetemi tanár, a Magyarországi Evangélikus Egyház nemrég Kossuth-díjjal kitüntetett országos egyházzenei főigazgatója hittanosi tanítványom volt, én küzdöttem ki a szüleinél, hogy a már akkor komoly zenei hajlamokat mutató gyermeküket elvihessem Fótra, a kántorképzőre – ott kezdődött a zenei karrierje. 1985-től tizenkét éven át Miskolcon szolgáltam, onnan mentem nyugdíjba.

– *Az ország több településén szolgált lelkeszként. Szülővárosába, Kecskemétre nem vágyott?*

– Nem jutott eszembe, hogy én kezdeményezzek egy ilyen lépést. Mindig oda mentem, ahova hívtak, ahova helyeztek, és Kecskemét nem volt ezek között. De nincs bennem hiányérzet emiatt, a Biblia is arról ír, hogy senki nem lehet próféta a saját hazájában.

– *Húsz éve, 1997-ben fejezte be miskolci szolgálatát. Friss nyugdíjasként feleségével együtt visszatért Kecskemétre. Miért?*

– A lakáskérdést így tudtuk megoldani, de persze vágytam is vissza szülővárosomba.

– *Hogyan teltek első nyugdíjas évei?*

– Nem tétlenkedtem. Püspököm behivatott magához és tréfásan azt mondta nekem: ilyen „fiatalon” – pedig akkor már elmúltam hetvenéves – nem maradhatok feladat nélkül, és megbízott a titkári teendővel. Elsősorban teológiai jellegű munka volt ez. Szabik Imre számára gyűjtöttem háttéranyagokat, készítettem elő az ő tanulmányait. De ezt már Kecskemétről végeztem, hat évig hetente ingáztam Budapest és a híros város között.

– *Egyházi szolgálatát 2003-ban, túl a 75-ön hagyta abba. A püspök melletti*

munkáktól elkészített, ez a teológiai jellegű teendővel való szakítást is jelentette?

– Nem, a későbbi években is érdekelt ez a terület. Szaklapoktól gyakran kaptam felkérést egy-egy cikk, tanulmány elkészítésére, a megbízásoknak mindig örömmel tettem eleget. Ezekben az években állítottam össze a Veöreös Imre-breviáriumot is, és az Új evangélikus templomok címmel 2008-ban megjelent könyv elkészítésében is aktívan részt vettem. Büszke vagyok arra is, hogy a templomépítő Ybl Miklós munkáját bemutató televíziós produkcióban is közreműködhettem, a Duna TV-ben vetített videofilmbe a kecskeméti evangélikus templom múltjáról szólhattam. Az is elégedettséggel tölt el, hogy több évtizedes kutatás után tavaly be tudtam fejezni és gyermekeim segítségével kis könyv formájában meg is jelent a Sárkány család története.

– *A Kecskeméti Evangélikus Gyülekezet életébe is bekapcsolódott?*

– Igen, „*hazajövetelünk*” után feleségem is és én is gyakran prédikáltunk a bibliaórákon, úrvacsorát is osztottunk. A gyülekezet lelkészét, Kis Jánost távolléte esetén mi helyettesítettük, így például az Országzászló avatásán is én szolgáltam. Amióta beteg vagyok, ezeket a feladatokat már nem tudom vállalni. Templomunk új, teljes oltárterítő-készletének terveit azonban még el tudtam készíteni.

Sárkány-találkozó Budapesten 2014 augusztusában

– *Mindennapjai mostanában mivel telnek?*

– Néhány éve feleségemmel a Szarvas utcai nyugdíjasház egyik lakásába költöztünk, az itteni istentiszteletekre, előadásokra még el-eljárunk, de betegsége, gyengesége miatt az evangélikus közösség életében már nem tudok részt venni. Korábban megtanultam a számítógép használatát, erőltlen kezem, ujjaim ezt ma már nem teszik lehetővé. Sokat olvasok, tévézem. Ha valaki ajánl egy könyvet, akkor belelapozok, és ha megtetszik, akkor elolvasom.

– *Kikkel tart kapcsolatot, kikkel szokott találkozni?*

– Teológiai évfolyamunk igen összetartó társaság. Istennek hála még sokan megvagyunk, Balatonszárzón évről évre találkozni szoktunk, tavaly még közel tizenöten voltunk együtt. Sajnos, az egykori kecskeméti diáktársaim közül már sokan hazamentek. Mindössze öten maradtunk életben azok közül, akik 1946-ban együtt értekezéstünk. Május utolsó szombatján szoktuk

az öregdiák találkozót megtartani, idén is örömmel vettem részt ezen az alkalmon.

Népes családommal is igyekszem minél több időt együtt tölteni. Három gyermekünk született, és már kilenc unokának örülhetünk. Otthonunk szűkösége miatt velük jobbára külön-külön találkozunk, de a „sátoros” ünnepeket valamelyikükkel együtt szoktuk tartani. Emellett két-háromévente a szűkebb és a távolabbi rokonság is rendre összejön, öröm velük lenni ezeken a Sárkány-találkozókon.

– *Nemrég töltötte be a 90. életévét. Mit tervez a szép évforduló utáni évekre?*

– Hátralevő időmet, ha kapok még egy vagy két esztendőt – ezt persze csak a Jóisten tudja – szeretném békében, csendben, minél egyszerűbben átélni. A mai fiataloknak meg csak ennyit üzenek: Szeressék egymást, becsüljék meg magukat!

Varga Géza

P O R T R É K

Sárkány Tibor kecskeméti diákként

Ifjú lelkészként

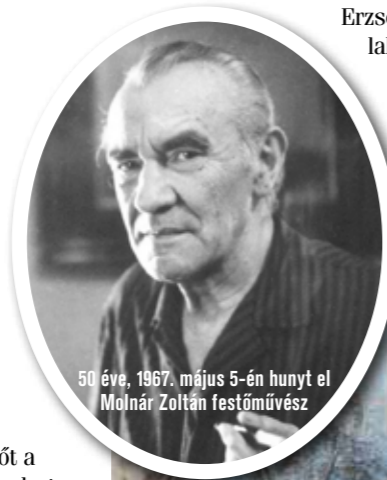

Napjainkban

A HANGSZERKÉSZÍTŐ FESTŐMŰVÉSZNÉ

A XIX. század végén (valószínűleg 1898-ban) Csurgón született. „*Csurgói Molnár Zoltán*” is nevezte magát. Az 1930-as években költözött Kecskemétre, a művésztelép egyik műtermes villájában élt és alkotott. Művészi munkája mellett magán festőiskolát is vezetett, ahol többek között idősebb Szappanos István is a növendéke volt. A kiváló kecskeméti képzőművész ő biztatta és tanította az akvarellfestésre. Ifjabb Szappanos István ma is büszkén tekint édesanyjára arra a portréjára, amelyet Molnár Zoltán köszönetképpen festett, amiért a Szappanos család vendégül látta őt a háború idején, illetve azt a kis festményre is, amelyet az ő születésnapjára készített a mester. Kápolna című olajfestményét a Kecskeméti Katona József Múzeum, egy kisebb méretű alkotását Palotás József, az M. Bodon Pál Zeneiskola nyugalmazott igazgatója őrzi.

Molnár Zoltán sokoldalú művész volt, a hangszerkészítés szakmáját is elsajátította. Készített hegedűket, brácsát, csellót is. Jó barátja volt dr. Tringer Ferenc körzeti orvos, a lelkes zenebarát, akinek hagyatékában három Molnár Zoltán-féle hegedű is volt. Ezekből kettőt dr. Nyirády Jenő főorvos úr családja az M. Bodon Pál Zeneiskolának adományozott, melyek egyikén napjainkban is játszanak az intézmény növendékei.

50 éve, 1967. május 5-én hunyt el Molnár Zoltán festőművész

Molnár Zoltán: Kápolna (1936, papírra ragasztott vászon, olaj, 35x45 cm, Kecskeméti Katona József Múzeum)

Első felesége kecskeméti tanítónő volt. Az ő halála után költözött az 50-es évek elején Budapestre. Második feleségével, a kecskeméti zeneiskola korábbi igazgatójával, Raáb Erzsébettel a Vajdahunyad vára román bástyájában laktak. A fővárosban a Mezőgazdasági Múzeumnál kapott állást mint művészi dekoratőr; többek között diorámákat is készített, gyümölcsöket, fákat, állatokat ábrázolva. Mestere volt a műlázkészítésnek és dolgozott a Filmgyárnak is. 1967-ben hunyt el, hamvai a Farkasréti temetőben nyugszanak.

A SZABADSÁGHARC TÁBORNOKA

125 éve, 1892. május 17-én hunyt el Klapka György, a szabadságharc tábornoka, az emigrációban a Magyar Nemzeti Igazgatóság tagja, emlékiratíró.

1820. április 7-én cseh-morva származású, német anyanyelvű, ízig-veéig katonacsaládban született. Miután édesanyját nagyon korán, 4 éves korában elveszítette, tizenegy évesen apja testvére Klapka Frigyes és neje, Deák Krisztina vette magához és taníttatta, nevelte Kecskeméten. A hős városban tanult meg magyarul beszélni, 1832-től 1834-ig a piarista gimnázium tanulója volt. Ez idő alatt Kecskemét egyik kis utcájának épp a 48-as számú házában, a mai – emléktáblával is megjelölt – Klapka-házban lakott.

Katonai pályáját Bécsben kezdte, ahol a magyar testőrségnél tüzérszaktájként szolgált. Itt ismerkedett meg Görgey Artúrral is és itt ért el főhadnagyi rangot. 1848 tavaszán önként jelentkezett honvédségi szolgálatra, ahol századosi rangot kapott. A miniszter-

Klapka György

elnök, gróf Batthyány Lajos Komáromba vezényelte, ahol előbb őrnagy lett, azután pedig hadügyminisztériumi osztályfőnökké léptették elő. 1849. január 7-én Kossuth magához kérte és kinevezte a felső-tiszai hadtest parancsnokává. A sikeres tavaszi hadjárat során, az isaszegi győzelem után tábornoki rangot kapott, majd egy rövid ideig a hadügyminiszter helyettese lett.

Életének talán legdicsőségesebb időszakát 1849 májusától október 2-ig Komáromban töltötte, ahol a vár parancsnoka volt. A világosi fegyverletétel után csak hetekkel adta fel a várat, mert addig harcolt, taktikázott és alkudozott, míg végül sem a támadóknak, sem a védőknek nem adódhatott más lehetőség, mint a megegyezés. Ezt követően emigrációba vonult, és csak a kiegyezés után tért vissza Magyarországra. Néhány évre országgyűlési képviselővé választották, majd végleg visszavonult a katonai pályától, a harcoktól és a közelettől is.

MŰLT ÉS JELEN AZ ÉVFORDULÓK TÜKRÉBEN

150 éve, 1867. április 13-án született Teghze Gyula jogász, egyetemi tanár. Tudományoztatói pályáját Kecskeméten kezdte: 1895-től a református jogakadémián a büntetőjog, jogbölcselet és erkölcsstan tanára, 1908 és 1910 között a jogakadémia igazgatója volt. 1901-ben a hős városban látott napvilágot Jog- és állambölcseleti előadások vázlatok című munkája. 1910-től Debrecenben a

jogakadémián, 1914 és 1937 között a Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetem tanított. Az 1918-19-es tanévben a jogi kar dékánja lett, az 1922-23-as tanévben pedig az intézmény Rector Magnificusi tisztségét is betöltötte. Hetvenévesen, 1937-ben vonult nyugalomba. Ezt követően Budapestre költözött, ahol 1939. november 12-én hunyt el.

125 éve, 1892. április 17-én Kecskeméten született Hende Vince festő- és iparművész. A budapesti Iparművészeti Főiskolán és a gödöllői művészteléken végezte tanulmányait, Körösfői-Kriesch Aladár volt a mestere. Később Olaszországban járt tanulmányúton. Részt vett a Cennini Társaság megalapításában. Hazatérve öt évig a budapesti Iparművészeti Főiskolán tanított. Kisméretű vízfestményeket

és monumentális falképeket egyaránt készített, tőle származnak a Gellért-fürdő és a Széchenyi-fürdő üvegfestményei, valamint az Országházban is hagyott hátra arcképeket. Kiállításokon ritkán mutatkozott, de annál többet dolgozott a falon, tervezett mozaikokat, sgraffitókat és gobelinterveket. Több munkáját a Magyar Nemzeti Galéria őrzi.

150 éve, 1867. május 19-én Kecskeméten született Venetianer Lajos főrabbi, történész, tanár. Iskolai tanulmányait szülővárosában kezdte meg. A gimnáziumot a piaristáknál végezte, míg rabbinikus ismeretekre édesapja és Fischmann Simon kecskeméti főrabbi tanította. 1881-től a Rabbiképző Intézet diákja lett, 1890-ben bölcsészdoktorrá, 1892-ben rabbivá avatták. Ezt követően dr. Löw Immanuel szegedi

rabbi mellett működött, majd Csurgón, Lúgoston, illetve Újpesten volt főrabbi. Élete folyamán tanított az Országos Rabbiképzőben, valamint nagyon sokat és változatos témákban publikált, 19 könyv és 143 értekezés dicséret felkészültségét. Halálának évében, 1922-ben látott napvilágot főműve, A magyar zsidóság története.

125 éve, 1892. május 29-én hunyt el Máthé Sándor gazdasági szaktanár. 1842-ben Erdélyben, a Nyárad menti Siketfalván született. Szüleit korán elvesztette, ezért iskoláit elsősorban magánúton végezte. Az 1860-as években szülőföldjén gazdatiszt volt, majd 1867 őszétől tanulmányait a keszthelyi felsőbb gazdasági intézetben fejezte be. 1869-től Debrecenben, a földműves iskolá-

ban tanított. 1870-ben és 1872-ben minisztériumi ösztöndíjjal Svájcban és Németországban járt. 1872 őszén kinevezték a kecskeméti gazdasági szakosztállyal egybekapcsolt felső népiskola igazgatójává. Cikkei az iskola értesítőiben és a Kecskeméti Lapokban jelentek meg. Többek között az általa vezetett intézmény történetét is összegezte.

175 éve, 1842. június 19-én született Zombory László ügyvéd, városi főügyész. Diplomáját 1868-ban szerezte Pesten. Ezután ügyvédi irodát nyitott előbb Nagykőrösön, majd Cegléden. 1871-ben, a törvényszék felállításakor mint magánügyvéd Kecskemétre települt át. Az ügyvédi kamara megalakulásakor annak titkárává, 1878-ban elnökévé választották. 1875-től 1878-ig a Kecskeméti

Takarékpénztár ügyvédje volt. Az 1878. november 14-én tartott tisztújítás alkalmával Kecskemét város főügyészévé választották. Tagja volt a jogakadémia igazgatótanácsának és a jogtudományi államvizsga-bizottságnak. Ő szervezte, szorgalmazta az Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda Részvénytársaságot, melynek haláláig, 1902. április 23-ig igazgatósági elnöke volt.

50 éve, 1967. június 29-én hunyt el Marschalkó Rózsi, korának kedvelt mezzoszoprán operaénekesnője. 1890. augusztus 30-án született. Pályáját 1907-ben kezdte, ismertté 1911 és 1929 között a budapesti Operaház tagjaként vált. Kodály Zoltán Hány János című daljátékának 1926-os ősbemutatóján Mária Lujza szerepét ő énekelte. Dalénekesnőként is népszerű volt, Kosztolányi Dezső Az Üllői-úti fák

című versét számára zenésítették meg. Az elsők között adta elő Bartók és Kodály dalait. Kecskemét neves szülőtte műveit férjével közösen adott hangversenyén a hős városban is énekelte. Az 1927. január 5-i koncert után a Kecskeméti Lapok a Magyar Királyi Operaház kimagasló értékeiként ünnepelte a házaspárt.

NEMESSEN KEZDTE, FOLYTATTA ÉS VÉGEZTE

200 éve, 1817. június 7-én született Fördös Lajos református főesperes, egyházi író, a Magyarországi Protestáns Egylet elnöke, a Dunamelléki Református Egyházkerület tanácsbírája.

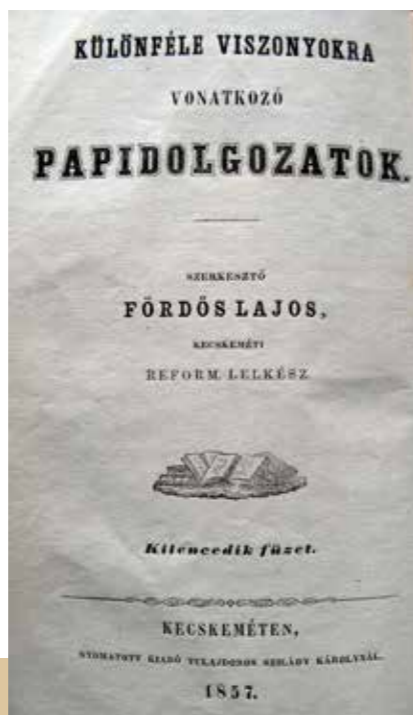
Tanulmányait szülővárosában, Gyöngyösön és Pápán végezte. Bölcsészettudományokat és jogot is tanult, azonban mindvégig a lelkészi pályára készült. 1838-ban papi vizsgát tett, és 1839 tavaszán Kecskemétre került segédlelkésznek, majd néhány évig tartó kisújszállási, illetve kunszentmiklósi kitérő után 1856-ban – immár végleg – ismét Kecskemétre szegődött el.

A hírhedt városban lelkészi munkája mellett részt vett a teológiai akadémia fennmaradásáért folytatott küzdelemben is. A vita, amely „hosszasan tartott s Fördös abban törhetlen eréllyel, hő buzgósággal, áldozatkész tevékenységgel, s éles dialektikával védte Kecskemét jogait”, végül kompromisszummal zárult. Kecskemét megtartotta a teológiai előkészítő osztályt, Pest pedig előbb megkapta a három felső osztály, később pedig a teljes teológiai tanfolyam fölállításának jogát. Ezután az anyagi eszközök hiányában még mindig vajdó gimnáziumot biztosabb alapokra fektette, illetve a jogi akadémiát, a város áldozatkészségétől támogatva, ismét rangos iskolává fejlesztette. Egyházmegyéje 1869-ben főesperessé választotta, s elnöke lett a szlavóniai misszióbizottságnak és a Magyarországi Protestáns Egyletnek. 1881-ben részt vett a debreceni zsinaton, ahol mint rangidős esperes a távol lévő Török Pál püspököt helyettesítette.

Fördös Lajos protestáns íróként is jelentős szerepet töltött be. Önálló munkái 1846 és 1876 között jelentek meg, néhány kivétellel valamennyi Kecskeméten. Papi dolgozatokat közlő sorozataival az alföldi várost a református egyházi irodalom egyik központjává tette. Szerkesztette a Kecskeméti Protestáns Közlönyt és a Kecskeméti Lelkészi Tárat is. Legnevezetesebb műve a Konkordancia, vagy Szentirati Szókönyv.

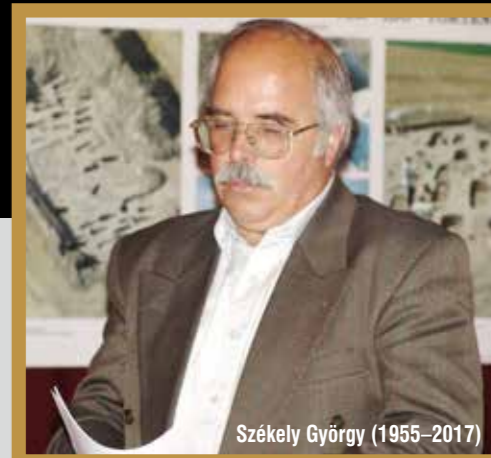

Élete utolsó éveiben egészsége erősen megromlott. Bár valószínűleg püspököknek is megválasztották volna, testi erejének hanyatlása miatt azonban elhárította magáról ezt a nagy tisztséget. 1884. május 5-én hunyt el. A gyászszertartáson Nagy Ferenc főiskolai tanár így búcsúzott tőle: „Nem tudom – úgymond – akkor volt-e ő nagyobb, mikor a kecskeméti főiskola érdekében erejét megfeszíté, szóval, tollal, s tettel küzdött, vagy mikor az egyházkerület nyugalmanak helyreállítása érdekében ügyszólván önmagát legyőzte és a harcot beszüntette? Úgy ezt a harcot, mint a többi nemesen kezdte, nemesen folytatta, nemesen végezte, – nyugodjék békével!”

Búcsúzunk Tőled Kedves Barátunk, Tagtársunk!

2017. augusztus 4-én tragikus autóbalesetben elhunyt V. Székely György régész-numizmatikus, a Kecskeméti Katona József Múzeum munkatársa. Székely György Hódmezővásárhelyen született 1955. május 7-én. A debreceni Vegyipari Szakközépiskola elvégzése után 1973-ban kezdte egyetemi tanulmányait a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, ahol 1978-ban történelem szakos előadói és régész diplomát szerzett. Még ebben az évben lett a kecskeméti Katona József Múzeum munkatársa, itt dolgozott régészként és numizmatikusként halála napjáig.

Elsősorban az Árpád-kori és késő középkori településtörténet foglalkoztatta, ezen belül is a Duna–Tisza közi, különösen a Bács-Kiskun megyei középkori templomok és temetők kutatása. Érdekeltek a középkori anyagi kultúra világi és egyházi emlékei is, de talán leginkább numizmatikusként vívott ki országos elismertséget magának. A középkori és kora újkorai magyar pénztörténet, ezen belül főleg a 13–17. századi időszak pénzeleleteinek és pénzforgalmának feldolgozása és közzététele rangos helyet biztosított számára a numizmatika kutatói sorában.

A múzeumban eltöltött évtizedei alatt számos régészeti ásatást vezetett; Árpád- és középkori lelőhelyek mellett őskori és szarmata települések és temetők feltárását irányította. Ezek közül a legjelentősebbek: Ladánybentem-plom-dűlő, középkori templom és temető (1980), Kecskemét-Hetényegyháza–Belsőnyír, középkori templom és temető, szarmata település és temető (1981–1982, 1996), Tiszakécske–Árkus-dűlő, szarmata település, Árpád-kori temető (1981–1982), Nyárlőrinc–Hangár u., középkori templom és temető (1982–1986, 1989–1991), Dunapataj–Szent Tamás domb, középkori templom és temető (1999, 2002), Solt–Csuksáth, szarmata település (2002–2003), Solt–Tételhegy, őskori sánc, kora Árpád-kori temető, Árpád-kori település, középkori templom és temető (2006–2007), Nemesnádudvar–Karasica-csatorna, rézkori temető, bronzkori, szarmata és késő középkori település (2009–2010), Kecskemét–Talfája-dűlő, bronzkori, szarmata és Árpád-kori település (2011).

Tanulmányai magyar és külföldi szakfolyóiratokban, illetve népszerű kiadványokban egyaránt megjelentek. Ezek közül csak példaként említünk néhányat: Slawonische Banalmünzprägung (1980), 13. századi kincslelet Ladánybentem–Hornyák-dombról (1984), Elődeink a Duna–Tisza közén. A Kiskunság és környéke története a régészeti leletek tükrében (társszerzők: Horváth Attila és H. Tóth Elvira, 1988), Régészeti kutatások Kiskörösön és környékén (1989), A Kecskemét–nyíri friesachi emlékelet (1992), Niederländische Münzen in ungarischen Funden (1993), Árpád-kori települések a történelmi Halas határában (2000), A friesachi dénárók magyarországi forgalmának kezdetei (2000), A hetényegyházi római denárelet (2001), A faluhálózat kialakulása és a népszerűség rétegződése az Árpád-korban (2001), Kun eredetű tárgyak és kulturális elemek Nyárlőrinc középkori temetőjében (2002), Elkülönülés vagy egységesülés? A hódoltság emlékei összetételének strukturális változásai a 16. századi Magyarországon (2002), Kecskemét Árpád-kori régészeti emlékei (2002), Differentiation or Homogenisation? Structural Changes in the Composition of Coin Finds in Sixteenth-century Hungary (2003), 16. századi aranypénzlelet Karcag határából. (Leletadatok az aranypénz forgalmához a 16. századi Magyarországon, 2005), A new Early Bronze Age wagon model from the Carpathian Basin (társszerző: Bondár Mária, 2011), Elfeledett Árpád-kori emlékek a Duna–Tisza közén (2013), A Solt–Tételhegyen előkerült numizmatikai anyag értékelése (2014), Tatárjárás és numizmatika. Egy történelmi katasztrófa pénzforgalmi aspektusai (2014), Pénzeletek a középkori Magyarországon 1000–1437 (társszerző Tóth Csaba, 2016).

Tagja volt a Magyar Numizmatikai Társulatnak (több ciklusban vezetőségi tag), a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulatnak és a Magyar Régész Szövetségnek.

Szakmai munkáját kitérítésekkel is elismerték: Szocialista kultúráért kitüntető jelvény (1985), Réthy László-jutalomérem (2001).

A rendszerváltást követően újjalakult Kalocsán a Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület. Ennek a szervezetnek volt tagja V. Székely György 2017. augusztus 4-én bekövetkezett tragikus haláláig.

Ez így leírva túl egyszerűnek tűnik, mert régész-numizmatikus barátunk nem pusztán tagja, de szervező, rendező lelke volt egyesületünknek a kezdetektől. Miután 1997-ben az egyesület székhelye Kecskemét lett, elnöke pedig Székelyné Kőrösi Ilona, Gyuri elmaradhatatlan, nélkülözhetetlen társa lett Ilonának az egyesület életének szervezésében, rendezvényeinek lebonyolításában is.

Szinte minden egyesületi összejövetelen ott volt Gyuri, az évente rendezett közgyűléseken, fórumokon, vándorgyűléseken (pl. Akasztón 1999-ben, melynek témája „Örökségünk a Duna-Tisza közén” volt), tanulmányutakon (pl. Szabadkán 2004-ben, Erdélyben 2006-ban, Temesváron 2007-ben, vagy a Felvidéken 2014-ben). Részesese, egyik szervezője volt „Az elhallgatott történelem nyomában” címmel szervezett emléktúrának 2016 szeptemberében, melyen a diktatúrák áldozatait előtti tisztelegtek az egyesület tagjai Kárpátalján és Hortobágyon. Komoly szerepe volt abban is, hogy a Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület Kecskemét város önkormányzatával közösen emléktáblát helyezett el Felső-Komárnokban. (Kecskemét az első világháború alatt jelentős anyagi támogatást nyújtott az elpusztított falu újjáépítéséhez.)

A Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület rendszeresen szervezett, szervez történelmi konferenciákat. Gyuri ezeken nem egyszer előadóként is részt vett, a lebonyolítás nagyrészt mindig az ő vállán nyugodott. Ilyen alkalmak voltak pl. Kossuth Lajos kecskeméti szobra felállításának 100. évfordulójára rendezett ünnepség 2006-ban, II. Rákóczi Ferenc hamvai hazahozatalának centenáriumi rendezvénye, a „Háború, háttér, emlékeztet” konferencia az I. világháború kitérésének 100. évfordulóján, vagy legutóbb a Gulág-emlékévé keretében szervezett 2016 decemberében.

2014-ben a Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület rendezte a 42. Országos Honismereti Akadémiát. Az egyhetes rendezvény egyik legfőbb szervezője is Székely György volt. Ő volt az, aki az egyesület életét, rendezvényeit képekben is megörökítette.

Tagtársunk tragikus halála szinte felfoghatatlan hírként terjedt az egyesület tagjai között. Alig tudtuk elhinni, hogy a mindig nyugodt, szelíd szavú, de határozott barátunk örökre kilépett az egyesületből, életünkéből.

Gyuri, Isten veled!
Köszönjük, hogy voltál nekünk!

